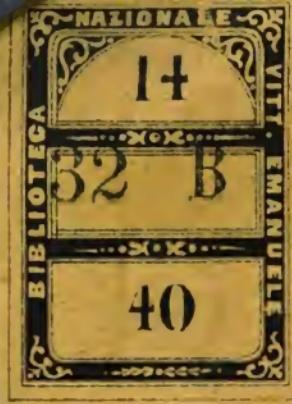

**VITA PATRIS
GONZALI
SYLUERIAE,
SOCIETATIS IESU
SACERDOTIS, IN...**

Nicolao Godinho, Giovanni
Battista Coccini

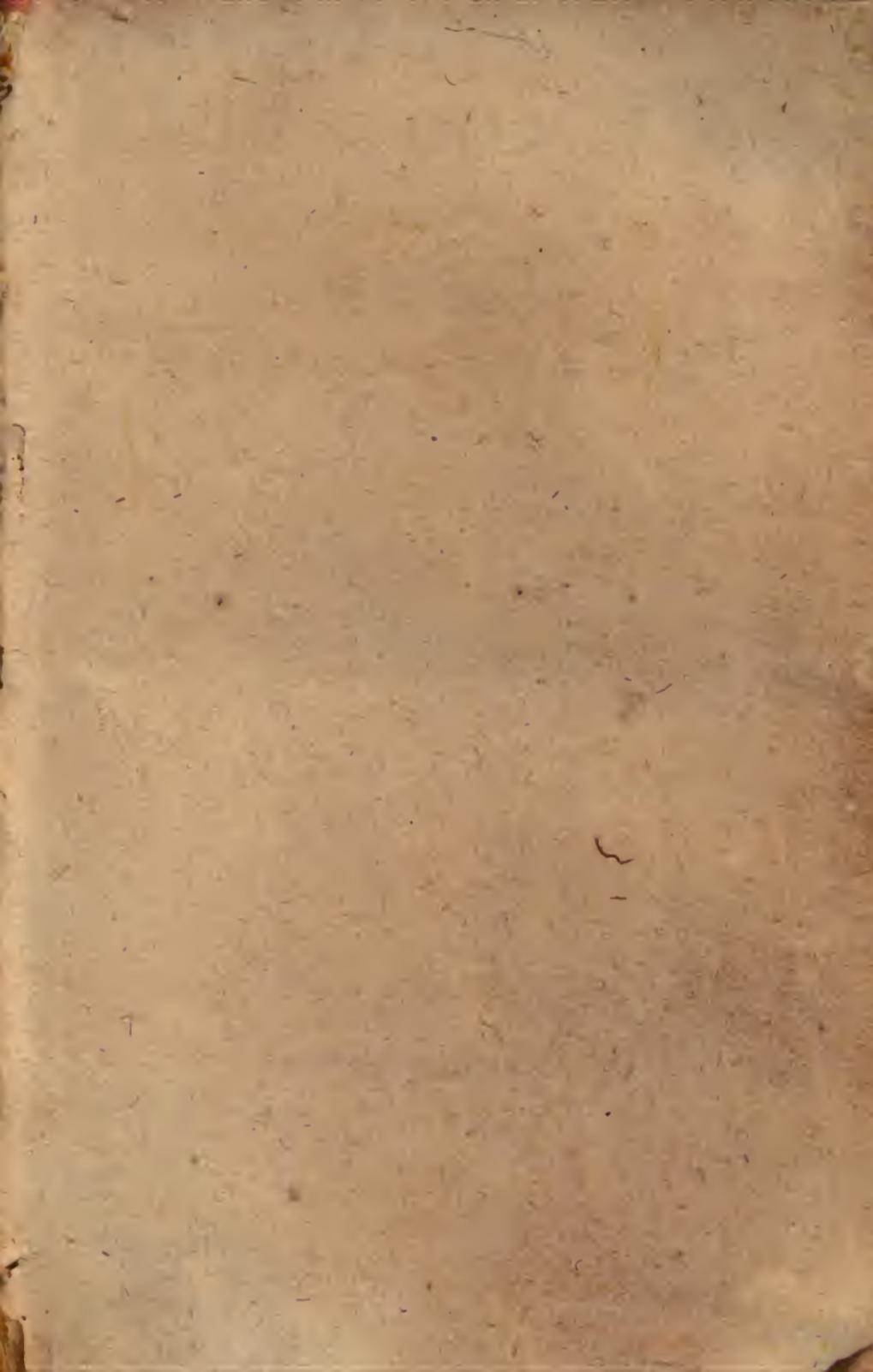

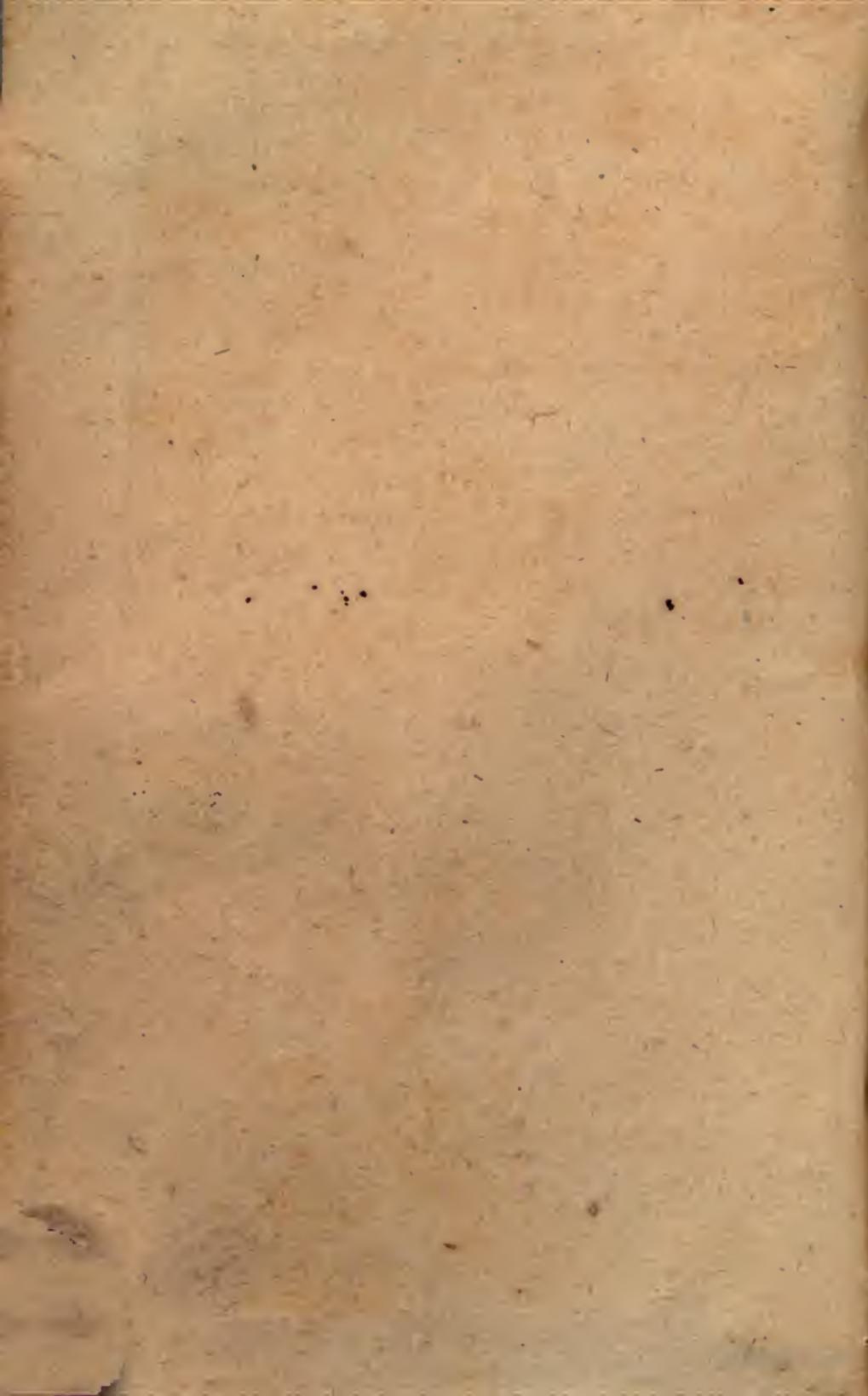

M
Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societe su

4.6.3

I
6
D

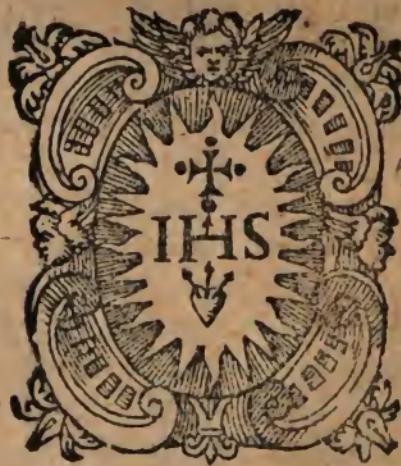
VITA
PATRIS GONZALI
SYLVERIAE, SO-
CIETATIS IESV
Sacerdotis,

IN VRBE MONOMOTAPA MAR-
tyrium passi.

A R. P. NICOLAÓ GODIGNO EIVS-
dem Societatis Iesu Theologo latinè
composita.

Ex Regato.

M. Cecini

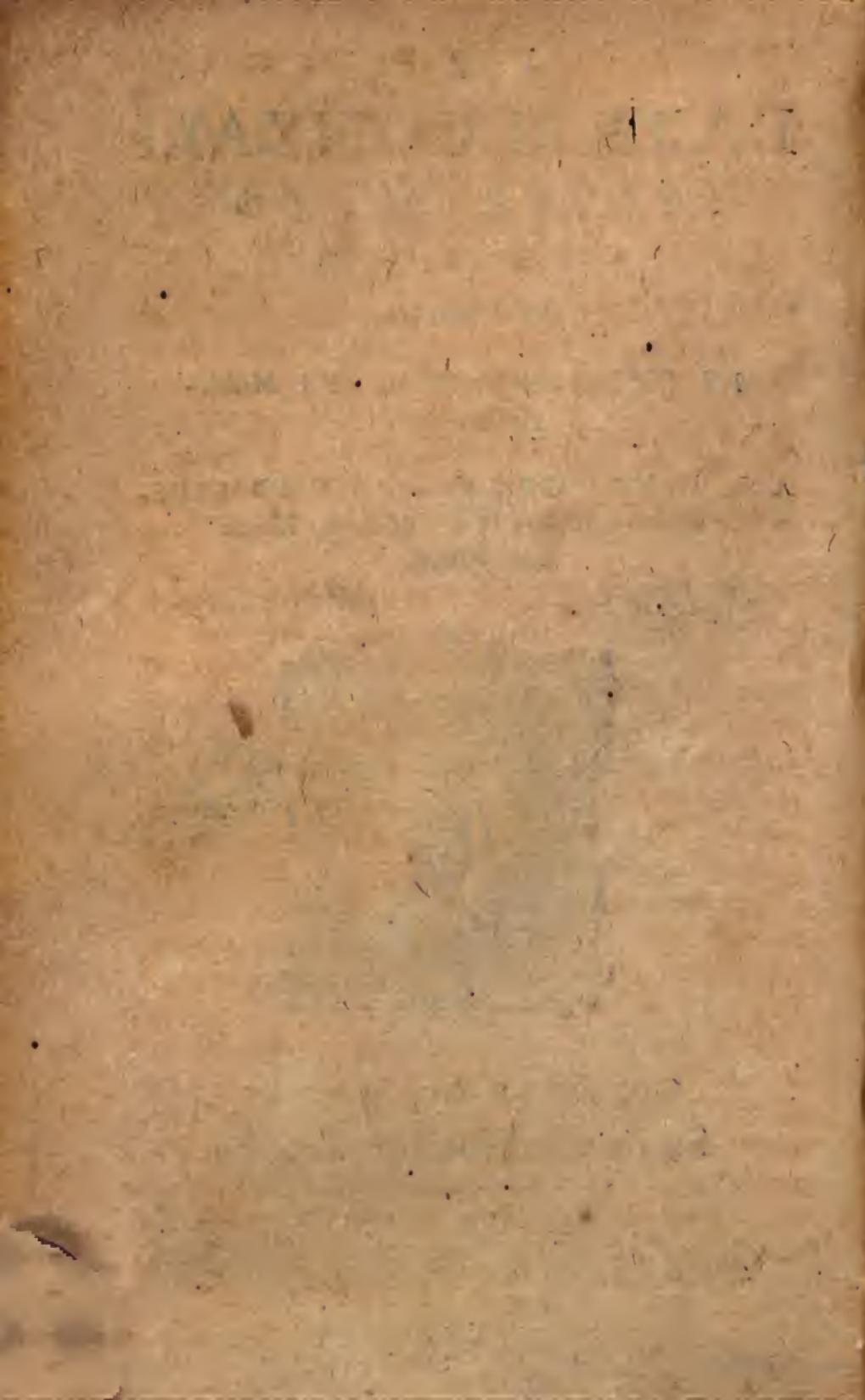

BIBLIOTICA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELI.

COLONIAE AGRIPPINÆ
Sumptibus Ioannis Kinckij

M. DC. XVI.

CVM PERMISSV SUPERIORVM.

CLAVDIO A-
QVAVIVAE SOCIETATIS
IESV PRAEPOSITO GE-
NERALI.

FFERO tibi, P. O. Gonzalum Sylueriam, Societatis nostrae decus eximum; suis illum quidem, non tamen planè expressum, sed tantum adumbratum coloribus. Multa enim viuens egit, multa moriens, quæ si fuissent memoria tradita, magno nobis solatio esse possent & exemplo: verū per incuriam eorum quibus cum vixit, non mediocri ex parte in obliuionem abiēre. Hoc gentis nostræ, hoc est, Lusitanorum genuinum vitium est (quæ fuit aliorum iusta de illis iam ante me querimonia) quam sunt ad agendum prompti; tam sunt ad scribendum tardii; ac si nihil intersit posteriorum nosse, quid ipsorum maiores præclare gesserint, vt & pia recordatione grati illis esse queant, & eorum viuendi rationem intuentes, vitam quoq; ipsi laudabiliter instituant suam. Me vero ab historia, & humaniorum literarum occupationibus alienissimum, vt hunc suscipere, quamquam exiguum scribendi laborem, non inuitauit solum, verum etiam pene coegerit singularis quidam iam inde ferè à puerò in Gonzalum affectus. Quo enim tempore, annum et atis agens circiter decimum quartum, Societas Iesu institutum in Conimbricensi Collegio amplexus sum, de re fermè nulla frequentior, quam de Gonzalo erat inter socios sermo. Excitabat ad id, prater eius martyrij nuntiū ex Aethiopia nō ita pridē allatū, clarissima virtutū opera, quorum habitu adhuc illa Collegij testa & parietes colebant. His me

tum colloquijs permotum, ita deinceps sanctissimi viri
memoriâ deuinxit ac tenuit, vt casu quodam oblatam
nunc eius vitæ describendæ occasionem non putarem esse
prætermittendam. Ceterum cur istud, quidquid ope-
ris est offeram tibi, haud meritò quis à me querat. Cui
enim potius, quam illi, quem communem parentem a-
gnoscimus, offeramus nostra? Hæc causa cuius, vt op-
nor, satis. Sed (dicam simpliciter) aliae me mouent lon-
gè potiores; inter quas animus iste tuus, ad omne genus
pietatis ita propensus, vt quæ modo aliquo pietatem o-
lent, ea tibi præceteris curæ & cordi esse, nemo non vide-
at. Illa quoq; non minima est, quod nulli videantur apti-
us offerri posse Euangelici prædictoris egregia facinora,
quam illi, qui ex insigne in Religionem affectu, ad here-
ticos & schismaticos, ad Mahumetanos & Gentiles per
Europam, per Africam, per Asiam, per orbem nouum, per
terram deniq; vniuersam, tot tamq; lectos, non annis
tantum singulis, sed quoties per annum opportunitas se
offert, prædicatores destinat, maximarei Christianæ glo-
ria & emolumento. Alias causas prætero, quia neq; mo-
destia tua illas libenter audiet, aut leget, neque mea, qui
ab adulacione longissime naturâ absūm, sine vultus ru-
bore mibi scribere permittit. Accipe interim has Gon-
zali nostri, vt ita dicam, umbras, quas alijs postea exemplo
meo, vt spero, permoti, conquisitis diligentius eiusdem
Gonzali rebus feliciter illustrabunt.

*Claudius Aquauia, Societatis Iesu Præ-
positus Generalis.*

CVm vitam P. Gondisalui Syluerij, à
P. Nicolao Godigno nostræ Socie-
tatis latinè compositam, tres eiusdem
Societatis Sacerdotes, quibus id commi-
simus, recognouerint, ac in lucem edi-
posse probauerint; facultatem concedi-
mus, vt typis mandetur, si iis ad quos per-
tinet, videbitur. In quorum fidem has li-
teras manu nostra subscriptas, & sigillo
nostro munitas dedimus Romæ 8. De-
cembris 1611.

Claudius Aquauia.

VITÆ GONZALI
SYLVERIAE SOCIETATIS
IESV SACERDOTIS, IN VR-
be Monomotapa Marty-
rium passi,

LIBER PRIMVS.

*Vbi, à quibus ortus, quaratione in pue-
ritia institutus.*

CAPVT PRIMVM.

L M E R I N V M in Lusitania op-
pidum est Tago flumi vici-
num, ad eam pertinens regio-
nem, quæ Transtagana dicitur,
quinque circiter & quadragin-
ta passuum millibus, orientem
versus, Olyspone distans. Huc
olim reges Lusitani hiberno té-

pore soliti erant per aliquot menses transferre do-
micum; quod locus propter vicinos saltus, & fe-
rarum abundantiam, venationi sit aptissimus. Se-
quebatur reges nobilitas, ut sit; atque ex ea in pri-
mis illi, quibus aliquid erat in regia curia officium.
Hæc causa fuit, cur in eo oppido primam lucis vfu-
ram hauserit Gonzalus Sylueria, excellens Christi
Martyr, de quo nunc scribere instituimus. Natus est
ex illustribus parentibus, anno salutis humanæ

CIC: IO: XXVI. Pater illi fuit Ludouicus Sylueria, Sorteliæ comès, regis custodiæ præfectus, quod munus ut eximiæ apud Lusitanos fidelitatis indicium est, ita præcipuo quodam habetur in honore. Matrem habuit Beatricem Noroniam, Ludouici uxorem, & Ferdinandi Cottini Lusitanici Imperij Marescali filiā, nulla reviro imparem. Decem Beatrice Ludouico filios peperit. Natu vltimus Gonzalus fuit; qui vt olim Beniaminus ille Racheli, ita ortu suo Beatrici matri interitum attulit; quasi quæ talis ediderat foetum, nihil haberet amplius, quod posset pro dignitate edere, ideoque excederet è viuis. Illud de Gonzalo proditur memorabile quod tertio ante ortum die, vtero adhuc inclusus, matris viscera vagitibus implerit, communem præoccupans hominum conditionē, quos in ipso statim vestibulo vitæ natura abiicit ad lachrymas. Enim uero præcox ille infantis ploratus id videtur significasse, quod postea in eo adulto est obseruatum. Eam quippe tenuit viuendi rationem, vt non modò ex humanis rebus, quas alta quadam animi celsitudine, & constantia semper despexit, nullā perciperet oblectationem; sed etiam ad deplorandas huius vitæ miseras, & mortalium scelera assiduo fletu proseguenda natus esse videretur. Editus in lucem statim matre caruit, vt dictum est. Non multò pòst, in tenera admodum ætate, patrem quoque amisit. Vtique igitur parente orbatus, Philippæ Vigleniæ sorori, quę Ludouico Aluaro de Tauora Mogadurij dynastæ in matrimonio erat, pñne infans adhæsit. Atq; hic, vnà cum Aluaro fratre, vt in ampla & bene morata domo, splendide & honestè educatus est. Cùm verò iam tunc in illo multa conspicerentur præstantissimæ indolis indicia; tgm vel maximè

pensè negaret, vlla vnquam ex causa ab eo se dis-
cessurum. A mendacijs, quæ solent esse puerili æta-
ti familiaria, sic abhorruit, vt ne per iocū quidem
quidquam proferret, quod crederet à veritate alienum. Iam enim tunc, doctore Numine, agnoscebat
vilis & abiecti animi esse, quacunque de causa falsa
pro veris dicere; cumque mentiri per se turpe sit,
tum verò nobili viro, cuius magnum ornamentum
simplex veritatis assertio est, multò esse turpissi-
mum. Contigit, vt nescio, quid puerile Aluarus &
Gonzalus de communi sententia commiserint, ad
Tauoram sororis virum, sub cuius tutela & disci-
plina erant, res delata est. Vocati ab ipso vt de fa-
cto redarguerentur, Aluarus vitioso quodam pudo-
re quicquam se fecesse pertinaciter negavit; Gonza-
lus contrà honesta ingēnuitate subitò rem, vt ge-
sta erat, confessus, se reum agnouit. Hic verò Ta-
uora, vir eximiè prudens, tam facilem vnius confes-
sionem, tam constantem alterius negationem æ-
què admiratus, vtri esset credendum, tantisper dubius hæsit. Tum iram vultu simulans, & ad Gonza-
lum conuersus; Itane, inquit, bone vir? Non fuit sa-
tis fecisse malum, sed illud quoque addendum, vt
te eius auctorem tam inuercundè, tamque impu-
denter fatererè? Me verò, mi domine, ait Gonzalus,
facti quidem non modò pudet, verùmetiam poenitet:
multò tamen magis inuercundum me atque
impudentem crederem, mendacijs culpā facto ad-
ijcerem, vellemque turpi negatione debitum sup-
plicium deprecari. Quid à perfecto viro dici pos-
sat sanctius, aut prudentius? Hęc quidem diuini Spi-
ritus occulta vis est, cuiuscunque in animum perua-
dit, eum sic erudit, vt in tenerrima etiam ætate, su-
per senes intelligat. Prima legendi, & scribendi ru-

dimenta domi edoctus à Tauora missus est ad Franciscanos , ab ijs ut Grammaticam doceatur. Habebant hi monasterium , cui à sancta Margarita nomen , haud longè à Mogadurio , ex altera Durij parte in Castellæ finibus situm. In eo Gonzalus à religiosis illis partibus Latinæ Grammaticæ simul , & virtutum innitijs imbutus arctum pietatis , ac veræ submissionis iter , quod erat postea alto & excuso animo peracturus , cœpit agnoscere ; sic aspera illa ac planè diffici li viuendi ratione est delectatus , vt rerum eorum , quibus apud suos blandè & deliciosa trahebatur , desiderium penitus memoriamque depo suerit. Dum in eo monasterio fuit , cùm à domo sororis non longè abesset , raro ad eam ventitabat. Quanta autem arderet discendi cupiditate , ex eo perspici potest , quod studij causa bonam noctis partem ducebat insomnem. Eoque interdum vigilans puer in suas illas literulas incumbendo progre diebatur , vt cubicularius seruus , cuius opera dum cubitum ibat , in præparando lecto , & exuendo corpore vti solebat , expectando defessus , somno succumberet ; quem ipse , cum à studio ad cubiculum se colligebat , dormientem reperiens , ne moleste expergefaceret , sic vt erat vestitus , accedēs , quid quid erat noctis reliquū , modico somno capto peragebat. Itaque in his , cæterisque in rebus eo se modo Gonzalus puer gerebat , ut religiosi Patres tantam intam tenera ætate constantiam , in tam delicato corpore seueritatem , in tam alieno tempore industriam oculis animoque lustrantes , planè obstupescerent. Illud tandem de Gonzalo compertum est , in tota pueritia eam seruasse animi moderationem , vt quod est in magnis viris perrarum , neminem unquam

¹²
Enquam, neque ex suis, neque ex alienis re aut verbo vel leuiter offendere.

Ad persequenda literarum studia Conimbricam missus, Societatem Iesu ingreditur.

C A P. II.

Vbi Gonzalus decimum septimum attigit ~~et~~ etatis annum, à comite Iacobo Sylvieri fratre maximo, paterni status hærede, Conimbricam mittitur, ut cœpta studia persequatur. Dum in ea Academia fuit, in qua magnorum fructu annos aliquot insumpsit, in celeberrimo illo habitauit regularium canoniconorum cœnobio, quod à sancta Cruce nuncupatur. Qui locus ipsi erat & ad vitanda hominum commercia, quod maximè optabat, & ad exercenda virtutum literarumque opera ex animi sententia peraccommodus. Optimis igitur moribus & disciplinis animum diligenter excoluit: atque in eo ampio & ancipiti Lusitanæ iuuentutis theatro, omnibus scholasticis, præsertim nobilibus, castimoniae, modestiae, pietatis, atque, ut uno verbo dicam, virtutem cuiusdam verè Christianæ, hoc est, immaculatae ac puræ rarum præbuit exemplum. Fuerat non ita pridem Ioannis tertij Lusitanorum Regis munificentia & liberalitate extructum Societati Iesu Conimbricæ Collegium, in qua perpauci tunc socij, atque iij magna ex parte non tantum laici, sed etiam alienigenæ, & adeò nullo habiti in pretio, ut nomi-

ut nomine ridiculo Franchinotes vulgo dicerentur. Sic à Lusitanis appellari solent viles quidam, & pauperes ex Septentrione homines, qui rerum egestate in patria oppressi, ad externas se gentes conferunt; vrbesque & oppida pererrantes inconditis cantibus plateas implent, victum ostiatim emendicando. Tales propemodum erant eo tempore illi ipsi Societatis homines, qui Conimbricense Collegium primi incoluere Ignoti, ad speciem, viles, nulla literarum, nulla nominis ullius commendatione clari, rebusque ijs, quæ popularè benevolentiam captare solent, ita destituti, ut nev-
nus quidem apud eos esset, qui posset commodè apud populum habere de rebus diuinis concionem. Vno tantum vitæ exemplo erant clarissimi. Atque hoc vno sic in animos Academicorum penetrârunt, ut eorum plurimos, qui in tota Conimbricensi Academia generis claritate inter cæteros præstabant, ad sui imitationem, ad idemque institutum amplectendum pertraxerint. In his fuere Gonzalus Sylueria, de quo agimus, Rodericus Menesius, Leo Henriquius, Ludouicus Gonzalus de Camera, pluresque alij ex prima regni nobilitate, ipsisque Lusitanis & Castellæ Regibus coniunctione sanguinis propinqui, quos & alij honestissimi viri grauitate, & literis præcellentes siquuti sunt. Vbi Gonzalus in Societatem receptus est, quamprimum hominū ex oculis ac luce sese abripere statuit. Cumque certò sciret grauissimum sibi suis cum fratribus & propinquis de Societatis ingressu certamen futurum, nisi eorum conspectū atque impetu declinaret; superiorum consensu in locum secessit multis Conimbrica leucis remotum. Ibi dies complures secum ipse, cumque Deo solus agens, spiritualibus se me-

se meditationibus diligenter exercuit, agitans animo, quām sit fallax quamque inconstans humana vita; quantis res mortalium fraudibus inuoluuntur; quām nullo in pretio habenda sint quæ plerique magni aestimāt, quorūq; cupiditate irretiti in perniciem misere trahuntur. Multa insuper euoluens de pulchritudine diuina, de sempiterna felicitate, de fidei nostræ mysterijs; multa deniq; de Christ. Opt. Max. humanæ libertatis vindice, quem vnum de structo veterē homine arctissimè amplecti exoptabat.

*Circa susceptum vitæ institutum graui-
ter oppugnatur.*

CAP. III.

HAEC tam diurna, tamque longinqua Gonzali secessio Comitem fratrem, cæterosque propinquos valde tenuit anticipites. Nullum interim non mouerunt lapidem, ut quo esset terrarum loco, quidue ageret, agnoscerent: sed frustra, ita Societatis Patribus rem celantibus, ac si omnino essent ignari. Verùm simulatque Conimbricam rediit, delatumque ad propinquos est illum in Societatis Collegio esse; eò protinus veluti factō agmine, accurrunt omnes, atque ut eius sibi videndi & alloquendi copia fiat, vehementer contendunt; idque ut sine ulla dubitatione obtineant, literas superiori offerunt super ea re datas à Rege. Repelli eorum petitio non potuit, Regia præsertim auctoritate suffulta. Prodit in medium Gonzalus, & hinc inde impotentium iaculis exponitur. Multa Comes, multa cæteri propinqui contra nouum illud, quod erat amplexus, instituti genus liberè effutiunt. Benigna

Dignè primùm ac blandè aguat ; seuèrè deinde ag
miaciter. Pollicentur magna, si susceptum consili-
um sapienter deserat. Minantur grauia, si pertinaci-
ter retineat. Igitur quæ blanditijs , quæ niinis con-
stantem animum à proposito reuocare nituntur.
Aderant quoq; Religiosi viri iniquâ Comitis Iacobi
miseratione commoti , qui sub specie pietatis ne-
gotium aggressi , eò Gonzali firmitatem oppu-
gnant fortius, quò agunt fraudulentius. Hæc ve-
rò eorū ferè oratio fuit ; Attendat diligenter quid
agat, quāmve inire tentet viuēdi rationē. Haud sem-
per recta esse, quæ videntur; Deoq; placere nō posse,
quæ temerè fiunt. Ne religiosum capessere debeat
institutum, causam esse per se magnam ac planè iu-
stā, si frater, quem parentis loco habeat, si propinquī
(qui verò & quales viri) molestè id ferant; sciat au-
tem eos id ferre molestissimè. Quod si tanta in ipso
sit religiosè viuendi cupiditas, ut omnino velit suos
derelinquere, ijsq; inuitis ac repugnātibus intra pri-
uatos alicuius cœnobij parietes , vbi viuat inglori-
us, sese abdere; alios esse religiosorū ordines anti-
quos ac nobiles, ex quibus vnū aliquē deligere queat
dignitati suæ aptiore; Societatis familiam & nouam
esse, & ignobilē, sibi q; ac suis similibus minimè con-
gruentē. Nō est passus Gonzali animus diuini amo-
ris facibus mirificè incēsus, atq; ad humiliata quęq;
& abiectissima prōptissimus, tā friuolas, tamq; inē-
ceptas rationes longiùs protrahi. Plura parates dice-
re sic interpellat: Quid ignobilitas, inquit, quid ob-
scuritas, ac nouitas religionis mihi obijcitur ? An
ego religiosum institutum propterea sequor, ut ter-
renos assequar honores, aut nomē hominibus com-
mendē meum? O insana cogitatio! Christū quæro; é-
ius causa contemni volo; eius opprobrijs saturari
cupio.

cupio. Quid n. velle aliud possum, cū meos, & meipsum relinquō, atq; omnē mihi rerū mearū spem ab humanis præmiis eripio? si in hac Societate Iesu (ad quā sum à Deo vocatus, quāq; summā animi non solū voluntate, sed etiā voluprate amplector) id mihi cōtingat, vt vlo absq; nomine spretus ab omnibus, ac pro nihilo habitus, vitā humilē & abiecta viuā, vt nihil mihi optatius est, ita nihil euenire poterit iucundius. Agite dū, meliora de diuinis rebus cogitate, idq; etiam atq; etiam intelligite, rem nullam in terris esse, quam huic nouæ & ignobili Societati anteponā. Illa mihi charissima mater est; illa vna oēs, quę mihi cū quolibet sunt, propinquitatis rationes sic amplectitur, vt omnium etiam amplectatur caritates. Quamobrem ita me vis diuina in proposito corroborat, vt si ipsi parētēs mei adhuc essent super meq; ab ipso deiicere conarentur, non modò surdas illorum precibus aures præberem; sed Hieronymi quoq; consilium secutus, per eosdē calcatos pergeret non dubitarem. His dictis impositum omnibus silētium; iniectus etiam religiosis pudor. Gonzalus verò ea molestia, & solicitudine liberatus, tantò animis ardore cœpit cū mundo bellū gerere, vt nihil esset, quod magis haberet exosum. Odorat .n. quæ ille diligit; diligebat, quæ odit: reputabat vilia, quæ magnis estimat; magni estimabat, quæ vilia reputat. Atq; in hunc modum per omnia mundo aduersus, præter ignominias Crucis nihil aliud expetebat. Seculares ergo vestes, quibus adhuc in duebatur, subitò depo-suit; eorūq; loco viles accepit & laceras, quib. tanta cum lētitia vtebatur, vt in hisce religiosę vitę initiis agerrimè ferret, relictum sibi sericum thoracem, quo superioris iussu, super iaduta ferruginei coloris veste per aliquod tempus coactus est vti. Vnde data egregia

sibi abrasit, ut fieret deformis, & inuisus; & stulti-
 tiam vultus mutatione ac gestu corporis nonnun-
 quam similauit, ut despiciatur duceretur. Erant in
Conimbricensi Collegio AEthiopica quædam, vel
 Indica seruitia ad usum culinæ atq; ad alia dome-
 stica officia dono data. Hæc Gonzali curæ cōmissa,
 ut ijs necessaria animo & corpori ministraret. Illum
 crederes ipsorum mancipiorum esse mancipium,
 tanta in eorum famulatū solicitudine incumbebat.
 Si quando aliquod ex ijs incidebat in morbum, le-
 etum illi sternere, medicamenta adhibere, cibos ap-
 ponere, & manu sua, cum erat opus, in os inferre; ni-
 hil prætermittere, in quo exultare caritas, & Chri-
 stiana humilitas possent. Inter hæc tamen officia
 præferebat vultu eximię cuiusdā interq; hilaritatis
 aperta signa, ut tanq; hilaris dator diligenteretur a Deo;
 deq; studio orādi nihil prorsus intermittebat, cum
 impedito externis operibus corpore, diuina animo
 volutaret, & interim dum mancipia ederent, nonni-
 hil ab eorum conspectu secedens fese in preces fun-
 deret. In cultu corporis erat exquisitè negligens sui:
 consultò sinebat vestes sordescere, & bestiolas ex
 sordibus gigni visu foedas, & mortu molestas, quò
 noxius esset sibi, & ingratus alijs. Bestiarum tantæ
 erat copia, ut ex corpore ipso, atq; ex vestium cō-
 missuris, veluti ex cæurnis cateruatim erumperent
 foras, nec sine aliqua intuentiū nauseæ in conspectu
 sedarent. Monitus aliquando a Comite Iacobo ne-
 tale pecus tam curiose pasceret, a quo & torqueretur
 ipse, & aliorum oculi abhorrebat; Hæc ego, inquit,
 animalcula Comitatui tuo longè antepono. Dum
 enim illa mihi submissionis animi, & tolerantiae
 materiam præbent, æterna bona consequendi ma-
 gnam offerunt opportunitatem. Comitatus tuus quid

habet boni? Terrena quædā miseria est. Simile accipimus de re eadem dedisse responsū Ioanni Soario Arganilio Comiti & Conimbricensi Antititi: simile alijs illustribus viris, quos eius miseratio ad eum monendum commouebat. Sæpè domi lateres, & camenta, ut solent viles operæ, ad Conimbricensis collegij, quod tunc ædificabatur, structurā humeris vestabat. Sæpè prodibat in publicū, vt videntibus ludibrio fieret, lacera & attrita ueste inditus, ad sine pallio; vrbisq; vicos & plateas pererrās ostiatim vietū queritabat. Sæpè etiam eodem corporis habitu agasonem agebat, perq; medianam vrbem ad Mundæ fluminis ripas ducebatur a sellū; collecta ibi ad usum fabricę, receptaq; in saccos arena, reducebat oneratum; effusa ad spectandum populari turba, in qua simul erat amici, & noti; interdumq; aliqui ex iis, qui in eius famulatu fuerat; atq; hirubore simul & stupore pleni ab occurso pedem, à spectaculo oculos retrahabant. Contigit aliquando, vt iumentum agens, Aluaro fratri improvisus inopinatusq; occurseret. Aluarus subita præoccupatus verecundia, vultumq; demittens, neq; prætereuntem salutauit, neq; intneri ausus est. Gonzalus contrà lætitia gestiens, solito agasonis more, & voce simul, & virga asinum ad progrediendum excitavit, reputas apud se turpe esse, in iis quæ Dei amore sunt, vt natura sua vilissima sint, & humanis oculis foeda, vlo modo verecundari. Solis quippe vitiosis operibus deberi pudores, qui proprius est peccati comes: Religioso autem semper esse decorum, quæ pietatis caussa & religiose sunt; quod scriptum reliquit magnus ille Basilius, quem religionum paratem verè possumus appellare. De corporealibus enim religiosorum hominum ministerijs sermonē institueris, religiosè docet non esse

esse viro Deo dicato indecorum, instar agasonis a-
gēre iumenta cūm res postulat; id enim Christi A-
postolos fecisse, cūm eiusdem Christi iussu asinum
ad ipsum adduxere, vt eo insidens, triumphantis
more, Hierosolymorum urbem ingredetur.

*Animarum saluti operam nauans asperam tenet
viuendi rationem.*

C A P. V.

DVM ad excolendum hiscē virtutum operibus
animum sedulō Gonzalus incumberet, literas,
quibus interim, operam dabat, nulla ex parte negle-
xit: quin potius ita virtutis & sapientiae studia con-
iunxit, vt maximos vtraq; in re progressus fecerit.
Quamquam verò semper illi animarum salus caris-
sima fuit; nec quidquā contrā prætermittebat, quod
ad spiritualem proximorum utilitatē quoquo mo-
do conferret; imposito tamen literarum studijs fine,
ex umbra veluti in arenam prodiens, ad rem Chri-
stianam vitæ exemplo, & concionatorijs exhorta-
tionibus promouendam, totum se ac penitus con-
uertit. Non uno verò, aut altero tantum consistebat
loco; sed Lusitaniae vrbes, oppida, pagos, atq; ipsas e-
tiam agricolarū villas, & pastorum casos frequenter
peragrabat. Nullis item occupationibus distentus
hac iuuandi mortales rationē intermittebat, siqui-
dē non solūm tū, cum erat priuatus, sed etiā cū supé-
rioris officio fungebatur, alijs se negotijs exoluēs,
verbi diuini disseminandi causa, in vicina vrbi loca
excurrebat. Cæterū cassum à concionarii labori-
bus corpus ita erat solitus tractare, vt périre tantum
nō sinebet. Cū esset Conimbricæ, domū se ē pulpite
recipiēs, cibarij panis frustū à promōtō do petebat,

eo accepto conferebat sese ad locum secrētū; is erat culinæ vicinus, solitarius, & infrequens; ibi ligno insidens, tam auidè suum illum comedebat panem, ut maiorem ex eo, quām ex suauissimis quisq; epulis voluptatem perciperet: reliquo tamen die prandij loco nihil attingebat. Vbi Societatis domicilium nō erat, extrahebat è pera frusta panis ostiatim emendicata, eaq; apponebat mensæ, & cibis cæteris, quamvis exquisitis & pretiosis longè præferebat, cū ex alijs vel prorsus nihil, vel si aliter fieri non poterat, ex minūs exquisito, magisq; communi edulio parum acciperet. Qui hominem nōrunt, vt ad degustandū sine discrimine ex ijs quæ essent apposita, illum vel inscium atq; inuitum cogerēt, hac vti solebant arte; aut de rebus diuinis incipiebant loqui, aut ab eo quærebant aliquid ad animi salutem pertinens hisce enim inuolutus sermonibus, ita repente ferebatur in Deū, vt quid manu caperet, quidve ore exciperet, non aduertens, ex appositis ferculis promiscuè degustaret. Hic illi mos in hoc rerum genere communiter usurpatus. Cūm ad locum veniebat, vbi nondum ex concionibus esset notus, antequam pulpitum concenderet, victū ostiatim mendicabat; ne si id post concionem faceret, populo cognitus, liberalius exciperetur. Atq; ita aliquando factum, vt collecto uno tantū vel altero panis frusto, ad hospitalem domū à concione se recipere, nec aliud præter id, & paululū profluentis aquę vsq; ad sequentē diem degustaret. Apud Portuenses, antequā ea in vrbe esset notus fictilem catinū manu portans, vt vilissimi pauperes solēt, prandij tempore plateas vrbis obibat, victū precariò quærens; & ab ijs maximè petebat, quos sciebat pauperes esse, nec posse aliud præ egestate, nisi cibarij panis particulam, aut quidpiam

quidpiam iusculi petenti dare. Hoc autem ad eum illi erat firmum ac fixum, ut quoties vel ex uno Societatis domicilio migrabat in aliud, vel ad exercenda Christianae pietatis officia urbes & oppida pererrabat, inter pedibus faceret, ac medici more victimum & hospitium insimis precibus procuraret. Si forte, cum iter conficiebat, aut tetatum valetudine socium, aut vi labore victimum iumento vehi oporteret, ipse nihilosecius, virtutis tantus tantaque; virtutis, & sapientiae & nobilitatis praestantia commendatus, latius & alacer pedibus sequebatur equitatem, omnibusque in rebus illi praestò erat, quo quis diligentissimo seruo expeditior. Quominus ex via, quando erat quiescendum, ad publicum egenorum hospitium diuertiret, nulla cuiusque prece, nulla vi moueri poterat. Bracharensem Pontificatum gerebat Baltazar Limpius, Hispaniarum Primas, vir rerum multarum laude clarus, cum Bracharam, in qua urbe nondum Societatis collegium erat, venit Gouzalus, ut populares quibus posset rationibus in negotio salutis iuuaret. Nihil non tentauit egregius Antistes, ut hospitio exciperet peregrinum, haberetque apud se: obtinere tamen non potuit. Vicit enim vir boni propositi tenacissimus piam Pontificis importunitatem; multaque; magis apud ipsum Gonzali constantiam valuit ut hominis integritatem suspiceret, quam petitionis repulsa, ne se contemptum quereretur.

Propinquorum consuetudinem, & negotia deuinitat.

C A P. VI.

CVM ea sit in coniunctione sanguinis insita à natura vis, ut illos etiam, qui humanis affectionibus prorsus exuis, & rectè ad Deum tendere cupiant, ve-

hementer ad se alliciat; primum plerumq; atq; omniū
nūm pñē grauissimum in spirituali militia aduer-
sus carnem & sanguinem certamen est. Nā qui Im-
peratori Christo nomen dederunt, ad illud vnum
omnes industriæ suæ neruos debet intēdere, vt ipsos
etiam parentes, quos natura fecit carissimos, sancto
illo persequantur odio, à quo perfectionis via, eo-
dē Christo duce & magistro, debet inchoari. Aper-
tissima enim illa eius est in Euangelio vox, qui non
odit patrem & matrē, adhuc autem & animā suam,
non potest meus esse discipulus. Hæc causa fuit, cur
Abrahamus ille credentium pater dictus, quē Deus
voluit esse perfectum quoddam religiosi hominis
exemplar, cū de vrbe Chaldaeorum (qua in vrbe spe-
cies quædam seculi est) iam semel exiisset, diuino
rursus imperio relinquere Arā, deq; terra & cognati-
tione sua iubetur exire, quod cum ille prompto
& alaci animo, nullaq; propinquitatis, aut necessi-
tudinis ratione habita, præstitisset; tandemq; & ne-
porem Lothum, & reliquos cōsanguineos, ac notos
penitus deseruisset; mox à sumo rerū principe ac re-
ctore Dœ, veluti manu apprehesa, ad absolutissimæ
cuiusdā perfectionis fastigiū perducitur. sic est; Abra-
hamo similes esse oportet qui se Deo consecrant,
vt præclaris animi donis ab ipso cumulentur. Mirū
quæ se industriū hac in re Gonzalus exhibuit. Pau-
ca referam è multis, quæ tamen eiusmodi sunt, vt si
quis ea & quis ponderibus pēdat, summis illum viris
fuisse parem, affirmare nō dubitet. Venit aliquando
Conimbricam Comes Iacobus, eius tantum visendi
gratia; stipatus suis ad Societatis Collegiū accedit;
vocari ad se Gonzalum petit. Exponitur fratri Co-
mitis aduētus & causa. Negat ille hominē se agno-
scere, aut quidquam negotij cū illo habere; redeat,
fausto

fausto Numine, vnde profectus est, aut alium quæ-
 rat, quo cum loquatur; sibi enim neq; opus esse, neq;
 commodum. Non est inficiatus id, quod erat, Comi-
 té sibi esse optimè notum, seque eius germanū esse
 fratrem; sed illū imitatus est Spiritū, quo supremus
 hominum doct̄or Christus ad populum Iudeorum
 aliquando verba faciens, cùm adesse matrem suam
 & fratres ipsum quærentes à quodam audiisset, qua-
 si matrem, aut propinquos non haberet, respon-
 dit: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? qui-
 cunque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis
 est, ille meus frater, & soror, & mater est. Quo lo-
 quendi genere docere voluit, vt Basilius monet, nō
 alios se propinquorum habere loco, nisi qui ipsius
 æterni Patris mendatis, vt obsequētes filij, perfecte
 obtéperant. Recessit igitur Comes, nec salutato fra-
 tre, nec viso; tantuq; abest, aliquē vt illi stomachum
 res ista mouerit, vt contrā valde miratus, magnā ex
 ea perceperit voluptatem; quod re ac verbis statim
 declarauit. Nā cùm Collegij Rector, factus rei cer-
 tior, mādare Gonzalo vellet, vt ad fratris colloquiū
 accederet; negauit Comes id sibi gratum esse, cū sci-
 ret Gonzalo, de cuius eximia sanctitate vel ex eo fa-
 cto satis magnam imbiberat opinionem, fore mole-
 stum. Multa Gonzalo à fratribus, à sororibus, à reli-
 quis propinquis mittebantur munera; sed vt erat re-
 ligiose paupertatis mātissimus, ea ille omnia, quā-
 uis non sine mittentiū dolore, ad eosdē ferē semper
 integra intacta que remittebat; nisi quid aliquādo, ne
 suorū beneficentiā videretur; superbè contēnere ex
 conditis siccāro cibis in ægrotantiū vsus aliquid ac-
 cipiendū putabat; sibi certe, ne rem quidē minimā,
 etiā cum iure posset, vñquam retinuit. Sextum age-
 bat Societatis annum, cùm Tauora & Philippa soror

24 VITAE GONZALI SYLVERIAE
diuersi generis xenia onustis mulis Conimbricam
ad eum misere. Poterat ex superioris facultate,
Collegij nomine, atque in communes vsus ea acci-
pere: negauit tamen quidquam se accepturum, eò
quod ad se vnum mitterentur, qui omni se benefi-
cio agnosceret indignum. Verùm ne personas tales,
eo præsertim tempore, tristitia afficeret, utriusque
cognita, ac perspecta voluntate, ingentibus actis
habitisque ex animo gratiis, mulos ipsos, sicut er-
rant onusti, partim ad carceres, partim ad nosoco-
mia abire iussit, vt vinclis simul & ægris, prout qui-
busque opus & commodum erat, omnia distribu-
erentur: quod & tunc quidem, & iterum postea in si-
mili euentu præstitum est. Interim cum alteram è
Gonzali sororibus viro opibus & nobilitate pari-
vellet Comes Iacobus in matrimonium collocare,
consilium cum Gonzalo communicat, vt eius ap-
probatione & auxilio negotium peragat. Rem ille
sibi expositam risu excipiens, Miror, inquit, Comes
inlyte, eam tibi fuisse mentem, vt non solùm hoc
tuum mihi propositum aperires, sed etiam negotio-
so ac permolesto labore animum velles fatigare
meum. An æquum tibi videtur, vt quod vitæ institu-
tum tanto studio fugi, id ego cuiquam suadeam ut
sequatur? Injustus planè sim, si alterius humeris id
onus velim impositum, quod ideo subire nolui, quia
grauissimum iudicaui. Quin etiam illud omnino te
scire cupio, quò minus interpretem hac in re, aut
proxenetam agam, ab Hieronymo viro sanctissimo
grauiter mihi interdici, cum dicat turpe esse, vt is
qui alios ad castitatis amorem publicis concioni-
bus excitat, eosdem ipsos suo priuato consilio, siue,
quod fœdius est, impulsu, ad matrimonij onera in-
ducat. Si placet cum aliis propinquis communicare
huius-

huiusmodi consilium; eosque operis socios & adiutores adhibere, præstò tibi erunt ex seculari ordine quamplurimi, qui negotium suscipiant animo facili, & ad exitum perducant successu feliciori: religiosos enim homines, hoc est, dicatos Deo, non nisi religiosa decent, & diuinæ; quos à curis aliis tam oportet abesse longè, quā à quibus longissimè. Quod si aliquando secùs faciunt, atque istis se tricis sinunt implicari, id plerumq; præmij loco habent, vt quos matrimonio coniunxere, si quando ij (quod euenerit sàpè solet) fastidio & molestiis affécti, status sui onera, miseria sique deplorat, in religiosos ipsos, veluti in auctores malorum, omnes suas querimonias, execrationes, maledicta refundant. Ita Dei pronidentiâ iustissimè decernente, vt qui secùs, ac debet, in alios volunt esse officiosi, eadem ipsa re, qua officium præstant, malè collati officij meritas pœnas luant. Hunc in modum facile Gonzalus fratri persuasit, ad suadenda procurandaque matrimonia non illos esse quærendos, qui sicut peculiari vitæ ratione ab his negotiis valdè sunt alieni, ita ferè sine aliquo animi sui damno, & religiosi status indignatae vix ea possunt pertractare.

Superiorum iussu scribit ad suos.

C A P. VII.

QVò se magis à propinquorum oculis auertebat Gonzalus, eo ab iis quærebatur ardentiùs. Quia tamen nec præsentem videre, nec loquenter audire poterant, id curabant, vt aliquid saltem literarum ab ipso quandoque acciperent. Quamobrem cùm probè nossent, si res eius arbitrio relin-

26 VITAE GONZALI SYLVERIAE

queretur, nihil se habituros, ab ipsis superioribus petebant, ut ad eos Gonzalus aliquid aliquando scriberet, mandato suo cogeret. Hoc ergo benevolentiae in suos officium raro quidem, nec aliter quam iussus prestatbat. Illud vero semper illi in scribendo statum, ac soleinne fuit, ut neque elegantiae flores sectaretur, neque villo vteretur verbo ad vanitatem composto; neque de rebus aliis, quam de virtutibus, deque ipsis, quae ad rectam viuendi rationem pertinent, quidquam exararet. Vnam hic ponam ex eius epistolis, inter scripta Tauorae repetam, & pietatis ergo ab illo seruatam, quae ex Lusitano in latinum sermonem fideliter conuersa huc efficit sensum. Ex ea argumeta reliquarum, & scriptioris formam licebit colligere. Ludouico Aluaro de Tauora, & Philippo eius uxori salutem. Eam vobis Deus in hac mortali vita felicitatem concedat, ut & maioribus in dies coelestis gratiae munieribus compleamini, & omnibus, quibus estis noti, veræ cuiusdam ac solidæ virtutis viua exemplaria sitis. Aliud, quæso, ex me non expectetis, quam ut vobis Christi Opt. Max. in me atque in vobis, & in omnem genus hominum beneficentissimam caritatem inculcem. Quidquid boni habemus ab illo uno est. Dum me de Christo, deque innumeris eius collatis in me beneficijs per literas dicentem auditis, nihil est quod sitis de me solliciti. Nisi forte id vos mouet, ut mei misereamini, quod talen dominum, quem serio planè agnoui, tam in me munificum ac liberalem, non ut decet, colo ac veneror. Domini mei, à Domino meo Iesu vnicè dilecti, si apud vos praesens essem, nihil vobis aliud dicerem, nihil omnino suaderem, nisi ut toto animi conatu in Christi amorem incubatis. Cum enim præpotente dextra ex miserrimo vitae statu ad perbeatam quandam vi-

nendi rationem, qualis esse in terris potest, me traduxerit, quid dubium, quin & vos ita suo roboret auxilio, ut ad omnem sanctitatem Ixtri alacresque nitamini? Ne, obsecro vos, patiamini perdi, ne perdi, inquam, patiamini tam multa, ac tam magna lucra, quæ ex diuina beneficentia habere potestis. Percipite animis, quæ dico. Non sat satis vobis sit, eos attigisse virtutis limites, quos Deo iuuante attigistis. Attendite, quantum vobis & cæteris hominibus virtutis spatium supersit decurendum. Contendamus summâ celeritate ad Christum principem ac Dominum rerum, cui morem gerere, cuius parere præceptis, cuius laudi & gloriæ seruire non ita possumus, quin semper, quantūcunq; diligentem sedulamq; ipsi nauemus operam, debitores existamus. Ille enim ut à peccati servitute in libertatem filiorum Dei nos assereret, & eximiis virtutum donis animos nostros exornaret, ab ipso ortu vsq; ad obitum per omnia aspera atq; aduersa vitam trahens, nihil mali non pertulit, quod ad utilitatem nostram iudicaret esse perferendum. Itaque vitam ipse suam totam nobis atq; integrum dedit. Iam verò si Christi Iesu mortem animi ocu-^llis subiiciamus, quis non videt, quanto ab eo inter- uallo distemus? Mortē ille subiit, quā nulla fuit aut vnquam erit, nec acerbitate poenarū scuior, nec iniuriarum magnitudine cōtumeliosior. Quis tāta erit præditus animi duricie, qui non summoperè cōmo- ueatur, dū ipsum mente cōcipit tanta pressum mœ- stitia, tāta ignominia affeclū, tā desertum à suis, tam grauiter cæsum, tantis doloribus exanimatum? Co- gitate səpè vobiscum immensum erga nos Christi Iesu amorem, & eius recordatione animos vestros recreate. Cur ad vos tam raro scribam, ea causa est quoni.^m

quoniam non mihi rescribitis, maximum in animis
vestris erga Christum Iesum meis literis amoris in-
cendum excitari, dum eius mortem caritatis ple-
nissimam ante oculos vobis propono. Si ego literis
meis hoc non assequor, ut ardentissimo Christi a-
more inflammemini, quid verba perdo, aut quid at-
tinet scribere? Incipiat domina mea & soror dile-
ctissima Philippa (quando illi ad vacandum Deo
tanta & loci & temporis opportunitas est) incipiat,
inquam, ab hodierno statim die ad Christi usque na-
talitia hisce Christianæ pietatis commentationibus
animum exercere, diebus singulis unam vel alte-
ram, si placet, diuinis rebus impendat horam. Quæ
a Deo beneficia accipiatis; qualis illa sit, quam se spe-
rat assecuturam, cœlestis patriæ felicitas; quanta sit
diuinæ sapientia, quanta diuinæ potentia vis, saepi-
us animo euoluat. Atque ut haec melius præstare
queat, fusis identidem lachrymis, & frequentipec-
catorum confessione conscientiae maculas eluat; ab
omni prauo affectu animum diligenter custodiat,
& piis ipsum ac sublimibus rerum cœlestium desi-
deriis accendat. Duo hoc ex opere præcipue com-
moda secutura polliceor. Vnum est, quod & ipse
dominus Ludouicus sancto motus exemplo eandem
sestabitur pietatis viam. Alterum, quod inter haec
virtutum exercitia plus honoris ac fructus, minusq;
molestiae & laboris habebit filiarum educatio. Hoc
tantum desidero, in meis literis legant neptes meæ,
quò rectè tendant ad Deum. Hac una in revolo mo-
tuunculum agnoscant, & qua debent obseruantia
monenti obtemperent. Cauendum valde est, ne alii
terquam in Dei timore & amore edacentur. Per-
nitiosa est quælibet alia institutio, & diabolo per-
iucunda. Absit, ô neptes meæ, ut alteri, quam Deo
vestram

vestram operam nauetis; ut placere alteri, aut morigerari velitis. Utinam vester ego essem nutritius, ut vos ad Dei nutum, & voluntatem conformarem. Certè ne ab eius obedientia vel latum vñquam vaguem discederetis, ita curarem, ut quamvis molestissimus vobis essem, nihil omnino, quod in eum finem conferret, mihi putarem prætermittendum. Valde opto, ut non minùs parentibus vestris curæ sitis, quā estis mihi. Si vobis dicunt, in tuto vos esse, quia in ipsorum tutelā estis; dicite vos, nihil posse homini esse in vita tutum; omnesque mortales, cùm primū hauriunt vitæ spiritum, ex parentum suorum masibus, ut ita dicam, in tartarum delabi. Si parentes vestri alios vobiscum, quām de Deo, sermones habent, nec vos ad eius mandatorum obseruantiam, atque ad rerum diuinarum desiderium instituunt, operoso quidem & inutili torquentur labore. Eos ego, ut mihi carissimos, oro & obtestor, illud in primis magni faciant beneficium, quod non ita pridem à Deo receperunt, cùm vos lustrali aqua in sacro Baptismatis fonte ab originali immunditia perpurgatę in Christi familiam estis adscitæ. Quam obrem domini ac fratres mei, si vestros, ut bonos parentes decet, liberos diligitis, curate diligenter, ne ab hac, quæ ipsis cum Deo contracta cognatio est, vlla vñquam sua culpa deturbentur. Reliquum est, ut vobis cœlestē illud numen, cuius prouidentia mundus administratur, propitium optem, precerque. Sic illud actus vestros conatusque in hac mortali vita secundet, ut ex ea, veluti è carcere soluti, ad æternam felicitatem transeat. Valete. Vester in Christo Gonzalus.

Hæc ea fuit Gonzali epistola, cui similes erant cæteræ, quas ille sive ad externos, sive ad domesticos,

sive

80 VITAE GONZALI SYLVERIAE
sive ad alienos, sive ad suos unquam scribēbat. Non
de aliis videlicet, quām de Deo rebusq; diuinis a-
gebat; nec alio, quām simplici quodam atque sin-
cero dicendi stylo vtebatur.

*superioris iussu Goezium oppidum petit, ut so-
torem inuisat.*

C A P . V I I I .

ERAT Ludouicus Aluarus de Tauora cum vxore
Philippa in oppido Goëzio leucas sex Conim-
bricā disiuncto. Mittit inde, qui suo nomine à Gon-
zalo enixè petat, ad se venire, ne grauetur, secum
esse Philiippam ipsius videndi cupidissimam; neca-
liud velle, quām eius aspectu tantisper recreari.
Caveatne rem tam iustum neget sorori de se op-
timè meritę, quippe quā matris loco puer habuerit,
cuique ob eam saltem causam plurimum debeat.
Adhac breuiter & expeditè Gonzalus, ingratiani
mi crimen horrere se quām maximè; ideo curaturū,
modò diuinus fauor adsit, ne beneficiorum, quæ
plurima ab ipsis atq; amplissima accepisse ingenuè
fateatur, vlo unquam tēpore memoriam deponat.
Si tamen de ijs agatur externis benevolentiae signis,
quæ sanguinis coiunctio suo quasi iure videtur exi-
gere, nihil esse quod nimium sollicitus sit, eò quod
humanum illum erga propinquos amorem, qui sen-
su magis, quām ratione percipitur, perfectiori iam
caritate permutarit. Eos proinde etiam atque etiā
orare & obsecrare, vt abductum ab humanis curis
hominem, totumque ac penitus crucifixo Christo
addictum nolint rursum ad talia officia reuocare;
nullius esse apud se pretij ullum sanguinem, præ-
ter eū, qui redēptionis humanæ pretij fuit; & quo in

LIB. I. CAP. III.

¶a Crucis copiosissimè effuso à peccatorum fodi-
bus ablutus, atq; à s̄euissima inferni hosti tyranni-
de in libertatem filiorum Dei immensā Christi be-
nignitate vindicatus; eo se quotidie sanguine ali,
dū sacra peragit mysteria; indeq; effectū, vt modo
quodē mirabili Christi cōsanguineus sit: turpe au-
tem sibi videri, vt qui tali propinquitatis vinculo
cū Deo ipso est cōiunctus, vlliam præterea in huma-
nis curandam putet cōsanguinitatem. Ita Gonzalus
tā illustribus, tam cōiunctis, tam de se benē meritis
propinquis. At Touora pietatis vir amans, equeusque
recti estimator, nihil responso cōmotus quò, magis
Gonzalū ipsius aspectum & colloquium recusare
agnoscit, eò illum pluris facit, maioriq; eius vidēdi
& alloquendi incenditur desiderio. Conimbricam
ergo se confert, Societatis Rectorē adit, ab eo petit
Gonzalū ad visendam sororem Goëzium mittat.
Annuit Rector, vt par erat; vocat proinde ad se pa-
trem, absolutē mādat, vt in Goëzium oppidū quam-
primum proficiscatur. Durum Gonzalo visum im-
perium, & animi suī votis admodum repugnans.
Omninō tamen parendum ratus, cùm nihil aliud in
mādatis haberet, quām vt ad inuisendam sororem
proficisceretur; de tempore, quo esset apud illam
commoraturus, deque reliqua ibi agendi ratione ita
primū cum suis pacisci voluit, vt iudicare qui uis
posset, facile eos à proposito recessuros. Hę potissi-
mum adhibitæ conditiones.

I. Assignandum sibi ac socio separatum in tota
domo cubiculū, in quo sint à domesticā turba, atq;
ab omni familiæ consuetudine remoti.

II. Cibum non ad ipsius Tauoræ ac sororis men-
sam, sed in eodem illo cubiculo, à vilissimo omniū,
quæ de domo reperiantur, mācipio sibi ministrādū.

III Ipsum

loquebatur. Totus in eo erat, ut ipsis miseræ huius
 vitæ breuitaté, rerum humanarum incōstantiā, cœ-
 lestium bonorum magnitudinem & perpetuitatem
 ante oculos proponeret; atq; ad vnius Christi Opt.
 Max. amorem eorum animos inflammaret. Cùm
 fortè de morte pro Christo obeunda aliquando dis-
 sereret, tanta martyrij exarsit cupiditate, ut Phi-
 lippa, ac si iam ipsum in frusta dissectum cerneret,
 vehementer conimota, conceptam animo tristiti-
 am oris mutatione indicaret. Quid hoc est, soror
 carissima? ait Gonzalus. Vnde ista animi & corpo-
 ris repentina turbatio? An catum tibi & iucundum
 non erit fratrem habere martyrio insignem? Mihi
 verò, inquit illa, satis erit fratrem habere insignem
 sanctitatem; martyrij negotium valdè difficile est, &
 planè horribile. Aegrè responsum ferens Gonzalus,
 atque insolito quodam correptus spiritus ardore, tā
 altè tamq; magnificè de martyrio dixit, ut eius vim
 & præstantiam propè nossent omnes qui aderant;
 nec dubitaret Philippa ex obita pro Christo morte
 ad reliquam vitæ sanctitatem ingens accedere glo-
 riæ incrementum. De virtutum excellentia & po-
 testate ad familiares & domesticos assidua verba
 faciebat, tanto interdum animi feroce, ut audien-
 tibus cum magno eorum desiderio lacrymas extor-
 queret. Curabat, ut ad destinatum locum (is erat
 palati ampla & patens aula) simul cum propinquis
 nobiliores aulici conuenirent. His ibi coactis, ne
 villa rerū ad salutem necessiarum ignoratione te-
 nerentur, Christianam in primis Catechesim
 exponebat. Ut autem, & vitorum odium, & amo-
 rem virtutum animis conciperent, de vtroque ge-
 nére multa deinde vtiliter & fructuosè disputabat.
 Peruersa quidem abstinere iurādi, alij detrahen-

di, alij quoque mali iocandi consuetudine. Char-
tarum Iudus, qui maximè in aulis Principum
sibi videtur aram posuisse, ita depulsus fugatus-
que, vt ipsi ludendi instrumenta, vbiunque re-
periebantur, minutatim discerpta in publicas vias
projicerentur, prætereauntium pedibus concul-
canda. In tota illa domo, in qua multi tunc erant,
partim cognatione, partim affinitate Gonzalo
coniuncti, cumque ijs bene magna clientum &
famulorum copia, nullus omnino fuit, qui dili-
genti confessione apud ipsum Gonzalum vel eius
socium anteactæ vitæ crimina non expiârit. Non
leuis, hoc in generè, inter Gonzalum & Philip-
pam extitit pietatis contentio. Optat pia fœmina,
vt eius confessionem Gonzalus excipiat, atque ut
faciat; obnoxè deprecatur: negat Gonzalus exce-
pturum; nefas enim esse illam ad pedes suos
Supplicem & abiectam cernere, quæ sibi matris &
dominæ loco semper fuisset. Contrà verò instare
Philippa, & vehementer contendere, nolit com-
muni beneficio sororem priuare; neve committat,
ut se ab eo contemptam potius, quam honorata-
tam credat; grauiissimum sibi fore si, quod alijs
conceditur, id vni sibi immoritæ denegetur. Ce-
dit tandem iustis precibus Gonzalus, & confiten-
tem sororem audit, atque insatiabili gaudio per-
fundit. Huc ortum creditur quod subiiciam:
Viginti iam & amplius annos in Taroræ matrimo-
nio transegerat Phillipa, prole carens mascula;
per quam amplissimæ domus, & opulentæ hæredi-
tatis ad posteros fieret successio. Quanquam exi-
miæ erat religionis fœmina, atq; à diuina volun-
tate tota pendens, nonnihil tandem ob hanc rem
angi videbatur. Causam fratri secretò exponit,
fidenter

fiderter petit, cum Deo agat suis ut votis annuat.
 Haud multa; Gonzalus bono animo sororem esse
 iubet, suam apud Deum operam pollicetur; ita
 pollicitis potentem roborat, ut ferè reddat de
 obtinendo beneficio securam. Non fefeller vota
 successus. Vix decimus effluxerat à petitione me-
 n-
 fis, filium edit Philippa dominatus paterni nomi-
 nisque hæredem. Plurimi tunc Gonzali consilio
 & exemplo institutum virtæ cursum, moresque in
 meliora mutarunt. Inter hos Eleonora Cottinia,
 altera eius soror, quæ matrimonio publicis Ro-
 manæ Ecclesiæ cæremoniis ritè iam celebrato, in
 ipso nuptiarum die, antequam terrestri sponso tra-
 deretur, Comiti Iacobo fratri connubij auctori,
 cæterisque tunc aderant consanguineis magno a-
 nimo exponit, decernere se, diuino sponso Chri-
 sto virginitatem suam illibatam seruare, eiusque
 nuptias munditiae & decoris plenissimas omnibus
 huius vitæ bonis anteferre; ad Christi ergo do-
 mum, hoc est, ad certum, quod designaret, virgi-
 num monasterium velle illico traduci. Non potuit
 tam constans propositum illa ratione labefactari.
 Eodem die sacræ illi monialium familiæ nomen
 dedit, in qua deinceps magnam sanctitatis op-
 nionem egregijs virtutum operibus assecuta, felici
 tandem exitu vitam absoluens, ad optatissimos
 Christi amplexus euolauit. Eundem ferè cursum
 tenuit virgo alia eiusdem Gonzali ex Philippa so-
 rore neptis. Hæc in parentum amore & delicijs
 erat, pro splendore familiæ amplissimo coniu-
 gio destinata. Non illa quidem aut sordidis destina-
 ta curis, aut indecoris occupationibus implica-
 ta; sed quod in hisce nubendi studiis sit, tota ad
 elegantiam composita, & corpori, quam animo

exornando, impensis dedita. Hæc igitur tunc aunculi monitis & exhortationibus permota, tandem perè ad pietatem exarsit, vt omni prorsus exquisiti illius nitoris & elegantiæ cura deposita, renuntiatisque in auribus, armillis, gemmis, multiplici ac vario ex serico, aut politiori alia materia vestium instrumento, cum cætera, quæ ad muliebrē mundum pertinet, supellestile, humili induitæ vestitu, & dicata Christo, purissimo animarum spōso, virginitate, perfectissimam aggressa sic viuendi rationem, in qua usq; ad vitæ finem summa cum laude perseuerauit.

In varia Lusitaniae loca magno cum suo, & aliorum fructu excurrit.

C A P. I X.

VT Gonzalus eximiè Deum diligebat, ita nihil ipsi erat antiquius, quam ut ad illum (quod singulare quoddam & diuinæ caritatis indicium) omnium animos studiaq; conuerteret. Nullis ergo laboribus, nullis vitæ incommodis deterrebatur, quò minus summa ope contenderet, ut quantum posset, quæ concionibus, quæ confessionibus, quæ cæteris pietatis officijs mortales omnes iuuaret, & errantes animas ad bonam frugem atque ad rectum viuendi tramitem reuocaret. Ex urbe Portuensi, in quam à Conimbricensi Rectore missus est, antequam ullum in ea esset Societatis domicilum, sic ad eundem Rectorem inter alia scripsit: *Ego* quamdiu mihi in hisce peregrinatiobus Deus aderit (spero autem nunquam defutrum) mendicato cibo viuam; confessiones tamdiu

diu excipiam, quamdiu erunt qui confiteri vo-
 lent, nec me operi somnus, nec studio
 quies, nec ieiunio fames eripiet; donec vires sup-
 petent, iter pedibus faciam, quo cunque re con-
 gerit; usque ad raucitatem concionabor; usque
 ad mortem corpus persequar, & animo subijciam,
 Et paulò post in iisdem literis h̄c: Perseuerabo
 intrepidus in hoc proposito, fauente numine, nec
 patiar, aut ullo mortis terrore animum vinci me-
 um, aut ullo vitæ fastidio tepescere. Pergam per,
 quidquid asperum & durum sese obiecerit, nec
 sistam gradum, donec cum Christo Iesu affigar Cru-
 ci. Quæ verò in his literis Sylueria scripsit, ea cō-
 stanter toto vitæ tempore seruauit, nec omisit pri-
 us quam fuso pro religione sanguine humanis re-
 bus excederet. Inter alia loca, quæ per id tempus
 ex obedientia lustrauit, Tomarium fuit; nobile
 oppidum est à Nabane flumine, quo alluitur, Na-
 bantia olim dictum, leucis duodecim, Austrum
 versus, Conimbricā distat. Populo est frequens,
 multosque circumcirca pagos habet, quibus ius
 dicit. Hic eius militiæ caput, quæ à Dionysio Re-
 ge olim instituta aduersus Mahumetanos, capita-
 les Christianæ religionis hostes, à Christo nomen
 accepit. Missus huc Gonzalus, ita se in omnibus
 gessit, ut post duos menses in popularium utilita-
 tem summa cum laude consumptos, oppidanus
 senatus vnum è primis, communi consensu dele-
 etum miserit ad Regem, qui & ingentia com-
 moda in negotio salutis à Gonzalo accepta expo-
 neret, & omnium verbis obnoxie ab ipso peteret,
 ne ullo modo pateretur, Gonzalum animarum
 suarum unicum remedium, sibi auferri. Proba-
 ra Regi denunciatio, & grata petitio. Efficit, ut

tempus Gonzalo à superioribus protogentur. Ad diti igitur in gratiam Regis menses insuper quatuor, quos ille solito cum labore, & fructu ad spiritualem eorum hominum utilitatem contulit. Solebant aliqui ex primarijs in Xenodochium conuenire, ut orationis, eius præcipue quæ mente fit, præceptis à Sylueria imbuerentur. Ad hoc munus diebus singulis statæ horæ, in quibus tota meditandi ratio diligenter explicabatur. Ab explicatione ad certum quisque cubiculum in eodem Xenodochio receptus, ea de quibus fuerat atque magno studio, nec minori commodo obibant. Ter aut quater, diebus etiam profestis, concionabatur. Inchoabat à pago aliquo vicino, ad quem manè summo, antequam ad agros colendos, & cetera iuris opera pagani exirent, se conferebat. Coacto ibi breuiter populo ea exponebat, quæ loco & tempori congruere videbantur. Reconfecta redibat ad oppidum, & confluentem ad audiendum sacrum, multitudinem altera concione ad salutis studium hortabatur. A meridie tertiam ad eos habebat qui occupationibus erant vacui. Quartam denique sub vesperam ad illos, quos siue negotia forensia, siue agrestes curæ interdiu præpedierant. Cum verò ex oppido ibat ad pagos, ex pagis ad oppidum redibat, sic erat hisce itineribus intentus, atque oblitus sui, ut sibi fixis in altum oculis, & aperto capite, cœlique iniuriis exposito, incedere visus sit; nec id ad prius aduenterit, quam ab aliquo fuerit admonitus. Diem igitur integrum, breui duntaxat spatio excepto, concionibus, confessionibus, conciliandis dissidentium animis, rudibus instituendis, ceterisque huiusmodi operibus impendebat. Noctem quoque

quoque totam, sumpto modico somno, oratione
dabat. Prima statim face adibat Xenodochij tem-
plum, cubiculo vicinum; solus ibi sine arbitris,
ante augustissimum Eucharistiae sacramentum cur-
uans genua, partim diuina meditando, par-
tim cum Christo presente dulcissime collo-
quendo, partim denique aliquos recitando Psal-
mos, magna vultus, sed maiori cordis exultati-
one, tamdiu illic ad hunc modum persistebat,
donec ruerente praे lassitudine mole corporis, vi-
ctus inuitusque modice quiescebat. Cæterum
refecto tantisper quiete corpore, genua iterum
flectere, solita orandi ac meditandi exercitia re-
petere, & ad diluculum protrahere. Tradita hæc,
qua scripsimus à testibus plurimis, iisque locu-
pletibus, quos hominis admiratio & honesta
quædam rei cognoscendæ, ac probandæ curiosi-
tas adegit, ut singulis ferè noctibus ipsum diligenter
obseruarent. Post menses sex, quos Tomario
tam fructuosè dederat, de suo ad Conimbricense
collegium reditu ciues monet. Illi primùm gra-
uiter eius dicessum ferre; dein cùm viderent re-
tardari amplius non posse, summis precibus ro-
gare, ut sibi & socio equos & cibaria accipiat.
Actis ille gratijs, negat firmiter quidquam se ac-
cepturum; solito igitur more se dat in viam pedes,
tota simul effusa & comitante ad plus tria milliaria
nobilitate. Hic verò res accedit dictu digna. Quidā
ex ijs, quibus carior Gonzalus erat, in ipso profe-
ctionis articulo aduertens eius calceos esse con-
sumptos, emi repente nouos iubet, & patrem à tur-
ba segregans, orat secretò, vt quoniam triginta
quinque & amplius passuum millia pedibus est cō-
fecturus, & extrema calceamenti inopia laborat,

calceos illos velit induere, itineri faciendo necessarios. Gonzalus ad hæc nouis sibi calceis opus non esse; sufficere quos habet: qui si tandem in via deficiant, quod erit reliquum, nudis pedibus sine magno periculo posse confici. Videt homo, quatumcumque nitatur, nihil se aut precibus, aut rationibus actetur. Consilium ergo init dolosè ac facetè pium. Conuenit cum aliis, ut cum deuentum erit ad statutum locum, quæ adusq; Gózalum sunt comitaturi multi simul ac frequentes in eum irruant, ac per spiciem amplexandi, manusque deosculandi, ipsū è solo eleuent, & brachia manusque impediāt, quod interim detractis veteribus calceis, possint illi noui, inuitò ac renitente ipso, pedibus induci. Ita factum. Tum pater captum se beneuolo dolo agnoscēs, nō putauit pietatis vim vi vlla amplius repellandam, ne in amicorum caritatem nimis inofficiosus videretur. Profectus igitur est nouis calceis induitus; veteres autem, reliquiarū loco, cum veneratione à ciuibus asseruati.

Diuino instinctu agnoscit se Christi Martyrem futurum, quod & ipse sapienter prædictit, & insigni prodigio a Deo præmonstratur.

C A P. X.

VI T A E suæ finem illustri martyrio decrandum, diuino instinctu creditur agnouisse. Res sic habet: Erat Conimbricæ quidam maleficij reus. Hic sententia iudicis morte damnatus, cum ad supplicij locum duceretur, comitem habuit

buit Gonzalum, à quo in rebus animi, vt apud
 Christianos sit, vsq; ad vltimū spiritū iuuaretur. Vbi
 injecto laqueo suspēsus homo vitā finiit. Tum verò
 Gózalus ad circumfusum populū è patibulo cōcio-
 nari; de mandatorum obedientia, de mutua pace
 & concordia, de pulchritudine eius iustitiae, quæ
 suum cuique tribuit, neminem hædit, nemini infert
 iniuriam, deniq; de scelerum omnium detestatione
 multa grauiter & vehementer dicere, omnesque ad
 pietatem & salutis desiderium exhortari. His de-
 dum expeditis colligit se ad patibuli locum à tu-
 multu magis liberum, vt pro demortui anima tan-
 tisper deprecetur. Plurima ibi mente agitat de illo
 mortis genere, de ministerio carnificum, de patiētis
 ignominia, de confluentis populi multitudine. Dein
 ad Caluariæ locū cogitatione transiens, sibi Christū
 præsentem statuit, summa Iudæorū militumq; sœui-
 tia crucifixum, probris omnibus maledictisq; vexatū
 acerbissimis tortū doloribus, omni prorsus humana
 ope auxilioq; destitutum. Hæc secum inflammatō
 studio meditatus, sic ad martyrij tormenta oppro-
 briaq; exarsit, vt tum maximè quanta potuit conté-
 tione, hoc violentæ & ignominiosæ mortis genus à
 Deo sibi efflagitauerit. Nec solùm impetravit, quod
 demonstrauit euentus, sed quid in eare sibi esset e-
 venturū, aperiente Deo, prænouit; domum enim re-
 uersus, cùm martyrij beneficium, sibi diuinitus cō-
 cessum, celare præ gaudio nō posset, socijs omnibus,
 quibuscum loquebatur, cœpit iterum & sèpius di-
 cere, se à Deo petiisse, atq; etiam impetrasse, vt alli-
 gato ad collum laqueo mortem pro religione op-
 teret. Ita verò palam, frequenter, & constanter hoc
 ipsum assuerabat, vt nemo tunc dubitaret, non
 demortetantū, sed de mortis etiam genere fuisse

42 VITAE GONZALI SYLVERIAE

diuinitus admonitum. Hoc primum martyrij suū
vaticinij alijs deinde prædicationibus confirmā-
uit. Solitus erat ex humilitatis studio suam sēpē o-
peram coco nauare, vt ijs solent, qui ad id munus ex
obedientia sunt addicti. Conimbricæ igitur cùm es-
set, vt ex oratione solita ardenter, ac lætior surgēs,
in culinam se cōferret, vbi ad cōcum venit; Exerce,
inquit, frater mi, hoc iumentum, (suum corpus si-
gnificabat) quod Dei causa raptandum est, & in flu-
uium proiiciendum, vt neq; coli neq; agnosci ab ul-
lo vnquam possit. Illud quoq; notissimū fuit, quod
cùm aliquando Olyslpone, in tēplo professæ domus
sancti Rochi, concionem haberet ad populum, in-
solito exultans gaudio, atq; huc se voluens, & illuc,
gutturq; ostendens, versa ad collum manu, ita fer-
tur dixisse; Hoc guttur, fratres mei, facio tanti,
quanti ex humanis rebus nihil. Quin etiā quidquid
haberi ab hominibus potest, nihil p̄r illo pendo,
quoniam propter Christum adeò arctè atq; immani-
ter stringēdum est, vt impedita respiratione, via vi-
tæ sit intercludenda. Expectabatur Præpositi gene-
ralis consensus, vt, quod ardenter Gonzalus expe-
tebat, in Indiam proficeretur. Veniunt tandem ab
Urbe literæ, quibus profectionem Generalis appro-
bat, & ratā esse iubet. Quidā, re secretō cognita, ad
Gonzalum properat, arctè complectitur, & pro læto
nuntio exigit strenā. Illū Gonzalus sedato vultu atq;
hilari intuens, Gratias, inquit, tibi ago & habeo quā
pōssum maximas. At scias, quod ad meam profectio-
nem attinet, non mihi nuntiari rem nouam, cùm iā
pridem sim de illa certissimus. Cùm deinde Lusita-
ni superiores ad eandem profectionem impedien-
dam, quod magnum prouinciat suæ detrimentum
afferre videretur, vnum ex socijs cum literis mitte-
rent ad Franciscum Borgiam, qui tum in Hispania

Societatis Commissarium agebat hominem Sylueria offendēs, frustra, inquit, laboratur; quò minus ad Indos proficiscar, nulla prorsus humana vis vnquā efficiet; diuino decreto stata res est, ac firma. Leonē Henriquiū, cùm Lusitanæ Societatis prouinciā moderaretur, coram multis narrantem audiuiimus, se & Gonzalum ex Conimbricensi Collegio in proxima oliueta aliquando egressos, laxandi animi causa inter ambulandū dulces de diuinis rebus inse- ruisse sermones, quibuscum Gonzalus in Dei amo- rem incredibiliter exarsisset; tū verò apprehenso si- bi atq; arctè stricto brachio ita dixisse, Quid agis mi- Leo? Eia diuinas laudes, quantum potes, mecum célé- bra. Scias me pro Christi fide mortem subiturū; hoc verò corpus eò proiiciēdū, vbi nequeat amplius in- ueniri. Hæc palam atq; in magnō sociorum confessu affirmauit Henriquius, vir rara vita sanctimonia, & pari fide notissimus. Per id tempus nunciatum in Lu- sitania, Antonium Criminalē Parmensem eum, qui in Societatē Iesu martyrij gloriam primus induxit, in Orientali India ad oram Parauanam pro defen- dendo Christi grege à Bagadis Narsinghæ populis impio ferro fuisse confossum. Eo nuntio, qui ad si- milem palmam sociorum voluntates magnopere incitauit, sic vñus Sylueria inflammatus est, vt vide- retur prorsus exire extra se. Quippe recordatio- ne promissæ à Deo, obtinendæq; in illis regionibus coronæ sic exsiliit, vt eius animus ingenti gaudio perfusus, cū intracorporis angustias capi nō posset, dilatādi se spatiū foris quæsierit: Ita vulgo creditū, ac dictum est. Ceterū tot ac tanta de Gonzali mar- tyrio vaticinia mirabile prodigiū exceptit. Cum a- liquando in templo S. Rochi sacris de more opera- retur, quo tempore calicem in sublime ferebat, vt Christi

Christi sanguinem adorandū expóneret, qui rei di-
uinæ intererant, notātes Gonzali manus cruce ma-
didas, mirari in primis vehementer; mutuò de in in-
uestigare, quis nam atq; vnde crux ille vtramq; ma-
nus sic inficiens, promanārit? vt tamen incerta sunt
iudicia vulgi, & plerumq; minus in veritatem pro-
pensa: quidam effusum è calice Christi sanguinem;
alij vulnus ab aliquo clavo fortè inflictum; alij cau-
sas alias minùs aptas comminiscabantur. Euentus
porrò fama cū ingentis populi aures subito occu-
passet, ad Reginam quoq; Catharinā peruenit. Illa
verò rei agnoscendæ percupida acciri, ad se iubet
Michaelem Turrianum ex Societate Iesu, qui à con-
fessionibus ipsi erat. Quærerit ab illo, quid Gonzalo
cōtigerit, quęve illius crux causa fuerit? An è ca-
lice per imprudentiā Christi sanguinē in manus ef-
fuderit, quod magna vulgi pars opinabatur? Respō-
det Michael, rē omnino nouam sibi narrari, ac tunc
primū audire s, evitas Gonzali manus, dum cali-
cem attolleret, cruentatas: si quid tamen id sit,
non dubitare, quin sanguis Christi effusus non fu-
erit. Ea, inquit, in Gonzalo est animi submissio, atq;
id propriæ abiectionis studium, serenissima Reginā,
vt si quid ei, vel inuito accidisset, ex quo pati ali-
quid dedecoris posset, nulla id ratione esset occultar-
etus, sed coram omnibus atque in propatulo posi-
turus, vt veluti ex re male gesta pudore affici, repre-
hendique posset; deinde quonam pacto is, qui litan-
ti Gonzalo ministrauit, aut ignoraret effusionem
sanguinis, aut sileret, si effusum vidisset? sed & illud
per se constat, sanguinem Christi è calice effusum,
cūm sub vini accidentibus sit, non ita potuisse ma-
nus inficere, vt cōtentæ apparerent, quod ipsa docet
experientia. Quid igitur, inquit Reginā, illud fuit,
quod

quod nemo adstantium non vidit? aut unde euenire potuit, vt manus viderentur cruentatae, cùm non essent? Ego, inquit Turrianus, quid actum sit, definire certò non possum; si mihi liceat pro eximia Gonzali sanctitate aliquid suspicari, dicam, eo forte ostento significatum, quod in ore multorum est, fore vt vir egregius & Deo maximè carus, fuso pro religione sanguine semetipsum victimam offerat Christo, quem tunc æterno Patri in sacrificio Missæ offerbat. Placuit interpretatio Reginæ, cui Gonzali virtus, quam satis notam perspectamque habebat, facile suauit, eo signo gloriosum mortis genus pro Deo obeundæ permonstrari.

Ad Indos proficiscitur, & Prouincialis præpositus constituitur.

C A P. XI.

CAPIT amplissimus Gonzali spiritus uno Lusitaniae Regno non poterat. Magis ergo magisq; cupiebat diffundi, vt parem votis suis materia reperiret. Hæc hominem causa impulit, vt longè latèque patentes adiret orientis solis regiones, ubi ingenti laborum inundatione inexplebilem animi sui fistim insatiaret. Anno igitur à Christo nato M. D. LVI. illo nimirum ipso, quo beatissima Ignatij de Loiola anima vitæ mortalis vinculis soluta ad æternam patriam profecta est, soluit Olysipone Gonzalus, & per immensam maris Oceanii vastitatē plena periculis ac difficultatibus nauigatione, in India contendit, maximum externis æquè & domesticis relinquens sui desiderium. Quæ toto nauigationis epore in naui præstiterit; quantumq; & exemplo & doctrina nautas iuuuerit, reputare quiuis secum facilius poteris, quam possim ego explicare. Prima illi

illi circa ægros cura. Iis ministrabat ut seruus; eosdē ad patientiam & veræ salutis solicitudinē hortabatur ut pater, solabatur ut frater; cum iisdem deniq; dolebat, ut mali socius: necessarios ad victum cibos per se parabat, & ad communē nauis focum, quo solet fæx hominum conuenire, portabat ollam; crassa & rudi tectus lacerna inter vilissimam turbam no-
etū quiescebat. Denique compertum est nullum er-
ga proximos officium pietatis, nullam demittendi
sese & contemnendi occasionem prætermissee. In-
ter hæc Monzambicum Insulā felici cursu nauis te-
nuit. Excésione facta, nihil Gonzalus potius habuit
quam vt templum sanctissimæ virginis adiret, & in
eo totū se, & quasdam, quas secum asportabat, B. Vr-
sulę & sociorū reliquias eidē virgini dicaret. Alte-
ra ab aduentu die supplicationem instituit, in qua
illæ ipsæ reliquiæ solemini pompa per vrbē delatæ,
debito honore colerentur. Litanias ipse linteatus
maiori cum pietate, quam arte decantabat. Ventum
ad Deiparæ domū, vbi cū ingenti campanarū, cym-
balorum, ac tibiарum sonitu, lætitiae indice excepti
venientis. Tum verò tanto cum apparatu & magni-
ficentia, vt in illis locis, res diuina celebrata, vt cō-
cionem ad vespertinū tépus differri oportuerit. Ab
ea verò, summo totius populi concursu, habita, ad
Mahumetanos insulæ habitatores statim se Gonza-
lus contulit, vt ijs quoque, si posset, aliquid lucis, &
commodi afferret. Nihil negotij fuit, impiā super-
stitionē sic apertā facere, vt ipsi quoq; impuræ sectæ
cultores eā potuerint agnoscere, & palā fateri. Sed
gens perfida, in auaritiæ, & libidinis cœno prorsus
immersa, ad vitæ immundiciem difficile emergit.
Paucis diebus in Mozambico vtiliter consumptis,
vbi perficiudæ nauigationis tempus fuit, nauim ite-

rum descendit, & emenso latissimo inter Arabiām
atq; Indiam Iacentis maris tractu, Goam peruenit.
Cumq; sabbato, sub noctem mediam, Collegium es-
set ingressus, sequenti statim die concionem habuit
in tēplo maximo, tota concurrente & admirante
ciuitate. Vbi Gonzalus in India pedem posuit, mox
prouinciæ curam suscepit ; qua in re ita se gessit, vt
neq; domestica illum negotia à procuranda proximi-
mi salute quidquam abstraxerint; neq; à demandato
sibi munere rectè obeundo ista pietatis officia auo-
cārint; neq; vlla siue suorū, siue extenorū occu-
patio ab excolendo veris solidisq; virtutibus animo
retardārit. Cōcionari cœpit omnibus ñ dominicis fe-
stisq; diebus, tanta populi frequentia & fructu ; vt
neque locus ad mūltitudinem capiendam, neq; ad
excipiendas poenitentiū confessiones sacerdotales
sufficerent. Cum ex nobilibus plurimi, & quod ra-
tius est, ex militibus non pauci mutata viuendi cō-
suetudine, poenitentiæ & Eucharistiæ sacramenta
hebdomadis singulis, raro exemplo, nec dispari cō-
pendio, frequentare cœperunt. Duo quædam, magni
vtrūq; ad ré Christianā promouēdā momēti, ab Indi-
co prætore, qui tūc erat Frāciscus Barretsis de Lima,
Gózalus petijt. Vnū fuit, vt iij, qab infidelitate ad Chri-
sti fidē venerāt, sicut erat in Regijs Mādatis, in omni-
bus Reipublice munījs, in quibus aliquid vel utilita-
tis esset, vel dignitatis, præferrentur cæteris infideli-
bus, multoq; quam illi benignius & liberalius tracta-
rentur. Alterū, vt diligēter caueretur, ne quis ex toto
Gētiliū grege intra Goanā vrbē palā aut occulte pro-
fana sacra faceret. Prætor, vt erat prudens ac pius,
vtrūq; facilis libēsq; concessit. Principio igitur, Gó-
zalo instigante, sedulò curratum, vt quamprimum
omnia cum vilia, tum honorifica Reipub. munera,
quæ in-

quæ infideles gerebant, ab ipsis ablata, & aliquo siue
utilitatis, siue honoris aucta incremento nouis
Christianis conferrentur. Deinde præconis voce e-
dictum, ne quis omnino, cuiuscunq; esset dignitatis,
fortunæ, conditionis, auderet Goæ gentilicos ritus
aut cæremonias publicè priuatimve usurpare ; si
quis secùs ficeret, grauissimas eum poenas luiturū.

*Ad rem Christianam apud Indos tuendam, & am-
plificandam vehementer animum
intendit.*

C A P. XII:

QVANTVM hisce legibus res Christiana pro-
mota sit, inde perspici potest, quòd cum antea
adeopauci religionem nostram amplecterentur, vt
Fràciscus Rodericus Goani collegij Rector dicere
esset solitus, optare se, vt quot in anno dies sunt, tot
saltē in eo Christiani fierent; illo tamen ex tépore
tam ingentes hominum greges in Ecclesiæ caulas
turmatis ingressi sunt, vt paucos intradie socto-
ginta quatuor suprà octingentos, primis verò duo-
bus à Gonzali aduentu annis, cum magna fidei exi-
stimatione ad tria millia veritati adhæserint. Fuit
in his ex Mahometana superstitione Mealis cuiusdā
Decanij Regis cōsanguinei filia, fœmina clarissima,
iniquissimè ferente & maximè repugnante patre,
impuræ sectæ sic addicto, vt in ea colenda & propu-
gnanda nemo illo ijs in locis aut prior esset, aut ar-
dētior. Cæterū de huīs virginis magnanimitate &
constātia, de parentis Mealis furore, de eximia præ-
toris Barreti in illa adiuuanda, & isto compescédo
prudentia & dexteritate, satis ea sint quæ alij luçu-
lēter scripsere. Ad alliciendōs autem ad Christi fi-
dem

dem infidelium animos maximè curauit Gózalus, ut iij
qui se Christo adiūgeret, apparatu, quæ ad fieri pos-
set, exquisitissimo, Christianis sacris initiaretur. Ita-
que Baptismus, quæ Provincialis primùm Goz institui-
tuit, hunc in modum celebratus est; Pridie eius diei,
qui pueri Iesu Circuncisioni est sacer, vespertinis
horis in templo sancti Pauli solemniter decantatis,
plurimi Goani ciues eleganti ac pretioso induiti ve-
stitu, equisq; insidentes pulcherrimè phaleratis, cer-
to ex loco in publicū prodeunt. Inter eos miræ ma-
gnitudinis & bellè instructus graditur elephantis
láceis ornatus arūdineis, ut futuræ pugnæ arma sup-
peditet. Militari ergo ordine, atq; in specie certami-
nis aptè dispositi ad Societatis Collegiū equis fe-
runtur. Ibi ante ædium vestibulum, vbi patens area
ad rem apta, & satis in duas diuisi turmas, veris a-
liàs præliis diu multumque assueti, sicutum ineunt
summa cum peritia certamen. Adfuit spectaculo
cum cætera nobilitas prætor Barretus, augendi re-
ligionis opinionem percupidus; qui cùm ex Neophy-
tis quidam in Ludicra illa pugna equitan-
di iaculandique artificio reliquæ superasset, mili-
tari ritu, ac disciplina, vti in bello solet, equitis il-
li honorem & insigne contulit. Postero die ad pri-
mam lucem ab omnibus ordinibus ingenti con-
cursu in templum itum: sacrum mysterium Pontifi-
cali magnificètia celebrauit Ioānes Nonius Barretus
ex Societate Iesu AEthiopiz Patriarcha. Vbi rei di-
uinæ finis, ducta per claustra Collegij pompa so-
lemnis, quâ immortali Deo debita fieret gratulatio
A prandio coacti vnū in locum Neophyti, armis &
vestibus eximiè ornati, cù signis ac tympanis, cæto-
roq; apparatu bellico sese primùm in apertum dàt,
tum ad Collegij templum, inde ad vicinam domū,

30 VITAE GONZALI SYLVERIAE
in qua erat Catechumeni, progressi, obсидientiū atq; pugnantium more eā circumstant; intusq; receptos ingenti fistularum dispositione, festisq; acclamatiōnibus ex ordine salutant. Interim domo egreditur Prætor nobili armatorum stipatus comitatu, dumq; ad templum pergit, obuiam fit Neophytorū cohorti, perq; speciem concurrendi, vchementer in ipsos impetu irruit. Illi contrā alacres agmen claudere, vim declinare, sclopos ordinatim disiplodere, fortiter irruptioni resistere, & tandem fictum hostem repellere, seq; incolumes integrosq; seruare. Hisce obiter peractis, eadē Neophytorum comitatē manus venit in Collegium Prætor, atq; inde simul cū Patriarcha & ceteris ordinibus ad Catechumenos se confert, eosq; illustri pompa ducit ad templum. Erat stratae plantarum frondibus, & odoriferis herbis ac floribus viæ: dispositæ certis locis arbores integræ, ut amœnitatem conciliarent, domorū parietes pretioso recti peripitasmate ex auro & argento, variisq; generis serico scitè contexto. Pendebant è fenestris stragulæ vestes opere persico conspiciendæ, & Ormusiana tapetia materia & arte nullis secūda. Odoriferi passim liquores in vias effusi, & odores alij suauissimi certis locis expositi. Inter hæc tympana, tubæ, tibiæq; & musica alia instrumenta distinctis spatijs compositæ personabant. Factus est ad spectaculū incredibilis Ethnicorum concursus, in quibus Brachmanū è genere plurimi; qui cū videret Christiana sacra tanto honore coli, & superstitiones suas omnino contemni, misto cum indignatione dolore, miserandū inmodū disrupti pebantur. Illud etiā ipsos malè torsit, quod se irratos crederent ab elemētarijs pueris, dū isti mentito Brachmanū habitu, in saltatorio ludo agerent choreas. Trecenti ferè coelesti

coelesti lauacro erant expiandi, nouis omnes induiti vestibus, & ad Baptismi celebritatem aptis, serata ex floribus in capite, albos in manibus gestabant cereos. Quæ præmissi solent ex Ecclesiastico rito ante Baptismum cærimonizæ, eas Gonzalus ad ostium templi, ut moris est, exhibuit viris, Sacerdos alius foeminae, abluendi munus Patriarchæ relictum. Pro multis Prætor, pro reliquis nobilissimi quæq; Lusitani spopoderunt. Suscepto Baptismo nouæ illæ sanctitatis germina, ex aqua & Spiritu sancto regenerata, apto disposita ordine, cereisq; accensis ad aram maximam accedunt, & ante augustissimum Eucharistia sacramentum procumbunt prona, proq; accepto fidei & lauaci beneficio gratas æterno Deo, & Christo Iesu eius filio habent & agunt infinitas. Tum renouati ludi, & equestria spectacula finem festo luciq; attulere. Hæc ideo latius forsitan, quæm insituti mei ratio postulat, narrare libuit, vt intelligi queat, quantam Gonzalus in illis Orientis orbis plagiis sua auctoritate & industria rei Christianæ occasionem fecerit. Enimuerò ex ea Baptismi celebritate crebris per gentilitatē rumoribus dissipata, effectū est, vt in dies singulos ad Christi ouile gregatim Ethnici ventitarēt; vnde nō multò post intra vicum & eundē mensem ducenti & amplius lustrali aqua sunt expiati. At non id tantum curabat Gonzalus, vt Christo Ethnici nomen darent, sed etiam verba firma fide vitā, & optimis moribus fidē illustrarent. Non mediocrem quoq; adhibebat diligentiam, ne quid ad victū cultūq; pertinens egenis deesset, rectè intelligēs apud eos, quibus cara paupertas nō est, fidē, cæterasq; virtutes rerū indigētia periclitari. Hac de cā in Castella ac vicis Goę vicinos, inq; Salzetana continentis terræ oppida aliquos ex Societate assi-

52 VITAE GONZALI SYLVERIAE
duè mittebat, qui sollicitè quærerent, an Neophytū
illis in locis habitantes aliqua rerum sive spiritua-
lium, sive temporalium difficultate promerentur:
Vnde cū agricolæ nonnulli Euangeliū audiendi cau-
sa confluenter Tanaam, ibiq; ab incolis infidelibus
malè haberentur, nec possent commodè fidei do-
ctrinam percipere, obtinuit Gonzalus à Prætore, ut
in locum conuenirent vrbi vicinum, in quo & sine
dispendio viuerent & fidei præceptis cum fructu in-
struerentur. Locus is breui pagus euasit, accipiens à
Trinitate nomen; ac sub ipsum statim sui initium
centum quinquaginta numerauit incolas Christianos,
apud quos, simul vt eos honoraret, simul vt ad
altam quandam atque sublimen de Christiana reli-
gione opinionem animo concipiendam erigeret,
noui cuiusdam ex eadem gente Sacerdotis primum
sacrificiū quāta potuit magnificentia & splendore
celebrauit. Faciēti enim Diaconus ac Subdiaconus
assistebant, quod etat locis illis & tēporibus per-
rarum. Conuocati insuper omni ex parte musici &
symphoniaici, quos India tunc optimos habebat.
Tandem Prætor ipse non solum rei diuinæ voluit in-
teresse, verum etiam in communi cum reliquis tri-
clinio accumbere, nouumque propè se in eadem
mensa habere sacerdotem: quā ex benignitate mi-
tum est quām incredibilis excitata sit in illis Chri-
stianis cum summa admiratione lātitia.

*Contra hæreticos & alios infideles fidei cau-
sam agit.*

C A P. XII.

DVM Gonzalus hisce rebus intentus diligenter
item Christo operam nauat, ecce Goꝝ renun-
ciatur

ciatur; quendam ex Nestoriana hæresi, mentita Episcopi dignitate, Malabaricam oram pererrando, illis in agris Christiano aratro nondum bene subactis impiam facere sementem. Nulla interposita mora, adscito socio Melchiore Carnerio, Concium, notissimam Indiæ urbem, ad ostium Mængatis fluminis, à qua regno nomē, magnis itineribus contendit. Inde Melchiorē eadem super re Canauorem missō, quā præmijs, quā pœnis nihil omnino nō mouet, ut pestilentem satorē deprehendat. Fit voti cōpos. Hæreticus ipse, nemine cogente (veritatis ne studio, an metu compulsus, incertū) Patrē adit, per se errorē faretur; peccati veniā, & remediū petit. Gonzalus successu latus rem defert ad Prouisorem, qui episcopi loco erat, & res fidei curabat, nondū in India constituto sanctæ inquisitionis tribunali. Prouisor Hæreticum hominem Ecclesiae reconciliat errore deposito, & palam abiurato. Veruntamen ne ad pristinos rediens mores, quod aliquando vñu venit, foedo contagio alios corruimperet; effecūm Gonzalii operā, vt in Lusitaniā opportunè mutteretur. Cū tantò propagandæ atq; mendæ fidei ardore Syluerriam inflammari, ac propè consumi, per illas regiones omnium rumoribus percrebuisse; quo quisque Christianam religionem vtcunq; offendī norat, id ad ipsum, vti ad hæreticæ prauitatis censorē, quam primum deferebat. Inter alia exhibitum quoq; chirographum illi est, impijs in Christum maledictis & execrationibus refertum; quod in capsula colligendæ transēntium eleemosynæ, ad templi ostium collocata, cum reliqua stipe fuerat inuentum. Suspicatus pater id, quod erat, auctorem sceleris fuisse aliquem origine Hebræum, eorum de numero, qui foris simulant Christi fidem, intus Iudaicæ perfidie te-

34 VITÆ GONZALI SYLVERIAE
dixæ tenacissimè adhærēt, cœpit statim in hoc genus
hominum, atq; in damnataim sectam adeo studiosè
& scitè pro concione inuehi, vt breui tempore om-
nes ferè, qui execrandæ petulantiz vel auctores,
vel fautores, & consciij extiterant, detecti, in carcere
detruſi, debita pœna fuerint mulctati. His verò ex
rebus data Sylueria occasio scribendi ad Regem, &
maiorem in modum postulandi, vt si Christi fidem,
quam eximiè colit, quamq; tantoperè propagare
desiderat, seruatam in Oriente velit, operam det, vt
Pontifícia auctoritate tribunaliz in India erigatur,
in quibus electi in Lusitania viri, prudētia, literis, &
sanctimonia præstantes, Religionis causas prodi-
gnitate pertractent. Ita factum est. Atq; hoc tam sin-
gulare beneficium, quo Christiana fides in Oriente
hodieq; sarta recte conservatur, Gonzali literæ pe-
perere. Ut autē erat in pietatem eximiè affectus, ita
& illos, quipietatis cansā vi & armistuebantur, toto
animi & corporis conatu adiuuabat. Cū esset Goz,
certo nūtio affertur, Melicum Chiauli dynastā ma-
ximis copijs ad oppugnandam Lusitanorum arcem
in eadem vrbe sitam ex continente profectum, intra
breuissimum tempus ad futurum. Prætor recte sciēs
admodū infirmas esse in arce vires ad oppugnatio-
nē sustinendā, proindeq; certissimum esse in mora
periculum, cū paucis militib; quos potuit raptim
cogere, actutum nauim concendit, atq; ad propu-
gnandos socios summa celeritate proficiscitur. Di-
secedens tamen à Gonzalo petit, vt ipse, quā est apud
omnes auctoritate, & dicendi vi populum Goanum
excitet, vt in tāta rerum omnium difficultate peri-
clitantibus socijs subsidio currat; nec rem, non tam
Lusitanam, quā Christianam pessum ire finat. Capit
Gonzalus

Gonzalus demandatam sibi à Prætore prouinciam.
 Nec mora, signo dato aduocat concionem. Adeſt ſu-
 bito frequenſiſſima Ciuitas. Suggeſtū ipſe conçedit,
 grauiter cauſam explicat; impendētis periculi ma-
 gnitudinem proponit, ut diligenter ac ſedulō auxi-
 lium ferant, veheſtēr adhortatur. Paucis, inquit,
 vobiscū agam, viri Lufitani, nec enim longas moras
 inſtantia pericula patiuntur. Quo in ſtatū reſ noſtra
 Chiauli ſit, probē noſtis. Neque ego eam melius,
 quām veftri vobis animi declarabūt. Paululumq; ob-
 fecro, apud vos conſiderate, quidnam ſit, nobiliffi-
 mam Lufitanorum arcem fortunæ reliftam, in Afīce
 totius luce, à Mahumetano hōſte Christianæ reli-
 gioni & nomini infeſiſſimo (quod Deus omen a-
 uertat) expugnari. Parum quidē erit, ſocios veftrōs,
 amicos, ciues, propinquos per omnia dura & aſpe-
 ra exercitos, miſerē vexatos, bonis omnibus exutos,
 viſtosq; tandem ac viñtos barbarorum manib; &
 crudelitati committi, ferro cædi, in fruſta diſeca-
 ri. Creditis ne illa vna noſtrorum carnificina ſatiā-
 dā diri hōſtis ſæuitiam, aut ea tantūm præda eius a-
 uaritiam fore contentam? Haud extinguitur cupi-
 ditas habendo, ſed accēditur: neq; expletur ſanguine
 crudeitas, ſed excitatur. Niſi obuiam malo itur,
 clades illa noſtræ erit principium ruinæ. Aut enim
 Melicus viſtoria elatus huc arma ſuperbē inferet,
 aut q; eſt procliuſ, huius capiendæ vrbis ſpē faciet
 hōſti potētiori, ſed hæc minora. Agitur in illa oppu-
 gnatione veftra per totū orbē existimatio; & quod
 eſt longē grauifſimū, honor & dignitas fidei Chri-
 ſtianæ. Fingite animis à Melico non admodū potēti
 & formidādo hōſte captā Chiauli arcem, & propu-
 gnatores ipsos partim cæſos, partim in ſeruitutē ab-
 ductos: Quid tū putatis reliquū, niſi vt illa tot viſto-

rijs ac triumphis, tantaq; ac tam incredibili ma-
jorum nostrorum virtute in Oriente parta, perque
oēs orbis terrarū plagas lōgē lateq; diffusa Lusitanī
nominis celebritas, veluti momento pereat? Dum
subitō crebris fama rumoribus falsa inuoluens ve-
ris, totam per Asiam, indeque per Africam, & Euro-
pam vulgat, superatos ab imbelli Indo Lusitanos,
iam ab Chiauli finibus locisque aliis esse pulsos, &
abesse parum quin à tota India summo cum dede-
core & ignominia expellantur. Iam verò, quod me
magis angit, quonam ruet res Christiana? Num du-
bitare possumus, quin Lusitanorum arce ab infide-
li hoste cæpta, magnā iacturam fides nostra sit habi-
tura? Ut enim cōpertū omnibus est, religione stare
imperia, atque eam demum firmam esse fortunatāq;
Rēpublicām, quę ynius veri Dei fidem & pietatem
constanter colit; ita nemo vestrū ignorat, ad propu-
gnandam conseruandamq; in hisce gentibus Chri-
stireligionem, permagni interesse, quām feliciter
cum hoste congregiamur, quo euentu geramus bel-
la, quā fortiter vim illatā repellamus; nec posse res
nostras, sine maximo fidei incommodo detrimentū
pati. Sed quid ego meis vos sermonibus demoror?
ite, ite alacres, quo vos Deus, quo Lusitani Regis
nomen, quò nominis vestri decus, quò tandem
cuncta diuina & humana iura vocant. Imperatorem
vestrum sequimini praeuntem. Addite vos illi & in
periculo & in gloria socios. Vix dicendi finē Gon-
zalus fecerat, cū magna in tota concione excitatur
admurmuratio, atq; ad arma clamantium strepitus.

Ergo bellico omnes spiritu agitati, tēplo confe-
stim exeunt, domos petunt, arma capiūt, ad littus se
proripiūt, parata nauigia considunt, ē portu sol-
lūnt, velis remisq; properant, Chiaulū appellūnt.

Hæc

Hæc autem omnia adeò promptè festineque expe-
diunt, vt ante vigesimum diem, auctore & comite
Gonzalo, tanta Lusitanorum militum copia ad Chi-
auli oram præstò prætori fuerit, quanta in tota In-
dica ditione, in grauissimis difficultatibus cogi-
potest. Defuit tamen votis occasio; nam cùm sum-
mo tenerentur congregandi desiderio, hostem,
quo cum confligerent, haud reperere. Vbi enim
Melicus rem nouit, adeò graui perculsus terrore
est, vt obsidione statim soluta, turpi fuga sibi,
suisque consuluerit. Quandocunque Gonzalus
castra sequebatur (quod faciebat non raro, actum
potissimum, cùm ad bellum Prætor ipse profici-
cebatur,) in eo totus erat, vt militum animos sa-
lutaribus institueret præceptis, atque ad obeun-
dam, si mori in pælio contingeret, Christiano
ritu mortem egregiè præparabat. Ob hanc cau-
sam non solum militarem turbam oblata opportu-
nitate ad locum aliquem cogebat, ibique appre-
henso manibus crucifixi Christi simulacro, &
conscenso tumulo, si quis erat, vel saxo pulpiti lo-
co, vt videri audirique facilius posset, de Diuina
in primis caritate, qua qui moriens caret ad inferos
deiicitur; de fide, de obedientia, de Justitia, de
vera fortitudine, de recta confessionis, & Eucha-
ristiæ sacramenta suscipiendi ratione, deque id
genus aliis militi necessariis utiliter differebat:
sed etiam quocunque se loco occasio & tempus da-
bant, poenitentiæ lauacro expiabat, vt purgatis
ritè animis nullisque peccatorum stimulis con-
scientiam pungentibus, constantius & alacrius in
pericula ruerent. Per id tempus Constantinus la-
mij Brigantinorum duis filius, Theodosij frater,
regio præfetus cubiculo, vir omni virtutum ge-

58 VITAE GONZALI SYLVERIAE
nere cumulatus, summo cum imperio in Indiam ab
Rege Sebastiano missus, ut eam prouinciam, quam
pro Petro Mascaregna vitâ functo Franciscus Bar-
retus Prætor tenebat, Prorex administraret, anno
superioris seculi quinquagesimo octavo, ingenti
bonorum omnium exultatione Goam appulit.
Nihil potuit tanti Principis aduentu iucundius
Gonzalo nuntiari. Nouerat optimos viri mores,
& in Christi fidem, atque in omnem pietatem val-
dè propensam naturam. In magnam proinde
spem adductus est, fore, ut res Christiana sub eius
auspiciis maximum esset per totum Orientem ha-
bitura incrementum. Nec ipsum sua spes fefellit:
sic enim Constantinus in omnibus officijs sui parti-
bus integrè se gessit, tantumque sua auctoritate &
industria per barbaras illas nationes Christi fidei
propagauit, stabiliuitque, vt hoc in genere ni-
hil ferè desiderari ulterius potuerit. Multa Gon-
zalus ad pietatem attinentia à Constantino petiit,
& facile impetravit. Inter reliqua illud, vt cele-
bre & magnificum toto Oriente templum Tho-
mæ Apostolo, Indiae Patrono, Goæ erigeret. Peti-
tionis causa fuit, quod anno post ipsius Constantini
in Indiam aduentum secundo, (is erat à Christo
nato quinquagesimus nonus post millesimum quin-
gentesimum) Narsinghæ Rex cum præpotente ex-
ercitu, in quo sexaginta & amplius armatorum mil-
lia, & Elephantorum ingens copia, Choromande-
lem inuadēs, præter multos mortales in seruitutem
inde abductos, plurimamque magni pretij & varij
generis supellectilem, sacras etiam abstulit Beati
Apostoli Thomæ reliquias, arcula affabré & scitè
laborata inclusas, quæ Meliapore asseruabantur.
Quamquam Rex barbarus, ubi nouit ea capsæ præ-
dictas

dictas reliquias cōtineri, quas sciebat apud maiores suos in summa semper veneratione fuisse, religione correptus, eam quam primum restituendam curauit. Cūm igitur hac de re inter Proregem & Gonzalum sermo fortē incidisset, opportunum Pater benē merendi de Beato Apostolo, cui maximē erat deditus, occasionem nactus, accusare cœpit Goen-sium ciuium incuriam, quod in ea vrbe, quæ totius Indiani Imperij caput est, nullum haberent templum, quo ipsæ Indiæ Patronus, tam in ipsis beneficis ac salutaris, priuatim coleretur. Sed nimirum hæc tibi, inquit, inclyte Princeps, debebatur gloria. Tevnum Thomas expectabat, à quo dignam meritis suis, dignam tua magnificientia ædem acciperet. Vix ista Gonzalus. Prorex vero, quo erat in Apostolum animo, protam grato sibi cōsilio gratias Patri ingētes agens, ex exemplo misit, qui darent operi initiū, & quāta fieri celeritate posset, fanum extruerent amplitudine & elegantia clarissimum. Quod propter operarum multitudinem, & necessariæ materiæ abundantiam breui perfectum est. Nequeo sine piaculo præterire, quod est à multis obseruatum, omnes Gentiles, qui in hac extreunctione operam posuere (erat autem magnus eorum numerus) Apostoli Thomæ precibus adiutos à superstitionum tenebris ad Euangelicum splendorē transisse.

(.:)

VITÆ

VITÆ GONZALI
SYLVERIAE, SOCIETATIS
IESV SACERDOTIS IN VR-
be Monomotapa martyrium
passi,

LIBER SECUNDVS.

Prouincialis munere in India perfunctus ad prædicandum Cafribus Euangelium designatur.

CAPVT PRIMVM.

ANNVS agebatur humanæ salutis quin-
gentesimus quinquagesimus nonus
supra millesimum, cùm Gonzalus pro-
curatione Indicæ prouinciæ, quam
ferè triennio summa fide, nec minori
exemplo administravit, Antonio Quadrio reli-
cta, ad disseminandum per eas nationes Christi E-
uangelium sese accingit. Re igitur cum Deo priùs
communicata, & ab eodem Quadrio quanta po-
test animi contentionе petit, facultatem sibi fa-
ciat eundi ad Cafres, quibus per id tempus verita-
tis iter tot annorum millibus clausum, aperiri tan-
dem diuina benignitate cœptum erat. Cafres po-
puli sunt adeam pertinentes Aethiopiam, quam
Ptolemæus maiorem vocat. Australem incolunt
Africæ partem, quæ inter Praesum promontorium
& Hesperios Aethiopas ab Oriente in Occidentem
plagam longissimo terrarum tractu protensa, gen-
tes continet feritate barbaras, linguis & moribus
diuersas, multitudine innumerabiles, locis infi-
nitæ

itas. Regio ipsa Ptolemæo & alijs veteribus eographis olim ignota. Apud eosdem Aethiopas pro Imperiorum diuersitate varia nomina sortitur. Arabes & Persæ communiter vocant Zonguibars, incolasverò tum Zanguinos, tum Cafres, id est, sine legegentem. Nos mutuata ab ipsis appellatione, populos vniuersim Cafres, regionem euulgato iam ac recepto per orbem vocabulo Cafrariam dicimus. Multi & varijs sunt in hac plaga Principes: reliquos opibus & copiis anteit Rex Monomotapæ, hanc ob causam Imperatoris loco habitus. Mozambico vicinior, & propter eboris permutationem notior Lusitanis Rex Tongis est. Huius filius per eos dies Mozamicum veniens, Christi fidem prædicante Lusitano, & mentem intus Spiritu sancto permouente, Gentilicas execratus ineptias Iustrali aqua tingi voluit. Sebastianus Sala Sofalæ arcis præfectus, vir nobilitate & pietate clarissimus, Tongensis Principis votum, ut par erat, mirificè probans, illum in primis idoneo tradidit cauchistæ, Christianis præceptionibus imbuendum; statuit deinde, ut maxima totius Insulæ celebritate & omni apparatu ornatuque visendo, Baptismum susciperet. Quibus rebus perfectis in patriam princeps reuersus, Lusitanorum quorundam septus comitatu, Regi patri & cæteris regni primoribus Christianæ religionis veritatem cœlestis lauaci virtutem, exhibitos sibi à præfecto, atque ab alijs honores diligenter exposuit, eosque in eadem religionem quanta vi potuit, pertrahere conatus est. Fratris suasu & exemplo princeps natu maior non difficile permotus, iamque se Christo adiungere percipiens, Mozamicum cogitabat, cœlesti lauacro expiandus, fuisseque absque dubio

bioprofetus, nisi Rex Pater profectionem impe-
diisset, certo pollicitus effecturum se, ut ab Mo-
zambico primo quoque tempore mitteretur ali-
quis, à quo & catechesi instrui, & sacra vnda ritè
perfundi possent. Itaque ad hoc obtainendum desti-
natur idem Princeps, qui receptum Euangelium suis
denuntiārat. Is Mozambicum reuertitur, à præfe-
cto petit patris sui verbis, Tongem mittat, qui fidei
nostræ doctrinam Tongensibus explicet, & Regem
ipsum, Reginam, Principem, Dynastas, ac gentem
reliquam diuino liquore abluat. Præfectus Salaz
negotij conditionem expendens, iudicat opus esse,
ut Indicum Proregem faciat certiorem, simulque
ab eo petat, aliquos ad easgentes mittat viros, li-
teris & virtute præstantes, qui frangant esurienti-
bus panem, & in tenebris atque in umbra mortis
sedentibus Euangelicæ veritatis lucem ferant. Ac-
cepto nuntio Prorex, rem totam Societati commit-
tit. Prouincialis Quadrius à Deo primùm per ora-
tiones querit, quid & qua ratione sit agendum: pe-
titio deinde à Patriarcha Nonio, alijsque religiosis
consilio, omnem suam ac suorum operam offert
Constantino Proregi. Cùm ergo vellet ad eam
Prouinciam aliquos designare, nec minus de ullo,
quam de Gonzalo cogitaret; ecce tibi idem Gon-
zalus tanto animi ardore tantaque constantia ab
ipso petit inter alios, quos ad hoc munus dele-
gerit, se vnum ne prætereat, ea vt iniecta Prouinci-
ali religio sit, fore vt non homini quidem sed Spiriti-
tui sancto resistat, si Gonzali desiderium & petitio-
nem repellat. Eius igitur votis satisfacit, & euandi
ad Cafres concedit facultatem. Si quis rem hāc hu-
mano tantum expendat iudicio, Prouinciale Qua-
drium, eiusque consiliarios non iniuria incusabit,
quod

quod virum talem ac tantum, quoper id tempus maiorem, pluribusque commendabilem nominibus, neque in Oriente, neque alibi fortè Societas habebat, per summas rerum variarum difficultates, & aperta vitæ pericula, non tam ad incertam barbarorum conuersionem, quam ad certam mortem misisse videantur. Nam si de India tantummodo agitur, quantum Societatis intererat, eum Goæ virum habere, qui nobilitate, literis, prudentia, vitæ sanctimonia, rei communis studio, cæterisque rebus adeò erat excellens, ut esset prorsus nemo, apud quem auctoritate & gratia non plurimum valerer? Quis enim eo vel ad querenda miseris subdia benignior, vel ad conciliandas inter se dissentientium voluntates poterior, vel ad castigandam morum licentiam seuerior, vel ad excitandum in hominum animis amore pietatis ardenter? Quid à summis ab infimis, ab omni sexu atq; ab omni ætate nō obtineret, qui omnibus erat sūmè carus, summè iucundus, summè utilis, nulli prorsus onerosus? Iam verò quid esse causæ poterat, cur incerta ac dubia Cafrum ad Christum conuersio certissimis Lusitanorum & Gentilium tam corporalibus, quam spiritualibns commodis anteponi deberet, præsertim cum ad pertractandos barbarorum animos, aptiores fortasse fuerint, qui & natura & ingenio non nimis ab ipsis discrepant, modò ijs sint prædicti virtutibus, sine quibus nihil in hec genera rectè fit. Quare si ad humanæ rationis calculos reuocanda res erit, non deerunt qui Provincialis consilium improbent, quod & ipse met, & ipsius consiliarij visi sunt improbasse, cum statim à Gonzali profectione, ac si eos facti pœniteret, mirari satis non possent, quoniam tādem modo hominis

ro; ea nimis in me exerceatur crudelitas, vt omnia corporis mei membra mille in particulas minutatim concidantur. Quid pati possum tam grue, tam durum, tam asperum ac difficile perpessu, quo satis queam compensare quantum debo optimo parenti Christo, quantumque eius causa me agnosco vobis debere, pro quibus ille preacutis clavis Crucis suffixus, & saeuissimis confosus vulneribus sanguinem totum effudit suum. Hæc secum & his similia Gonzalus, antequam ad Cafres destinaretur, veluti pro ludens, ingentes subeundi martyrij fouebat animo spes.

Ad Cafres cum socijs proficisciatur.

C A P. I I.

DE S I G N A T O ad Aethiopicam legationem Gonzalo duo additi socij sunt; Sacerdos unus, Andreas Fernandius; Laicus alter, Andreas Costa, nota vterque probitate vir, & negotio aptus. His comitatus sub ipsum profectionis articulum adit Proregē, quo salutato ac valere iusso, acceptisque insuper ab ipso ad Reges Tongis & Monapæ literis ac pretiosis muneribus, Chiaulum contendit. Paratam ibi reperit nauim onerariam, qua in Sofalam conducendus erat Pantaleo Sala, Gonzali propinquus, vt Lusitanorum arcij cum Imperio præcesset. Chiaulo feliciter soluit idibus Ianuariis, anno Christi nativitatis M. D. LX. Toto nauigationis tempore pietatis & Religionis operibus se se exercuit. In Beatissimam Virginem Deiparam, quam vitæ ducem ac præmonstratricem delegit, eius studium præcipue enituit: meditandis enim illius virtutibus & ornamentis integrum diebus singulis ha-

66 VITAE GONZALI SYLVERIAE
ram à prandio decreuit, quamdiu duraret nauigatio. Primos tredecim dies, coactis ex mandato Nauarchi ad horam certam atque ad certum nauis locum quotquot in ea ex militum & nautarum genere veliebantur, non minori omnium voluptate, quam fructu, de magnæ Matris laudibus summa animi contentione dixit, instituitque, eodem Nauarcho assentiente, primùm ut unoquoque sabbato, deinde ut diebus singulis eiusdem sanctissimæ Virginis Litaniz solemniter decantarentur. Nec verò beatissima Virgo pietati defuit suorum; ipso enim Purificationis die nauigantibus monstrauit terram, cuius aspectu plures dies caruerant. Sed repentinus casus gaudium turbauit; tanta enim de repente talisque insolens, ea anni tempestate exorta procella est, ut integrant noctem mari toto errarint, incerti de via. Cumque ventorum vi nauim retrò agi crederent nautæ; ecce tibi illucescente die iterum Mozambici terra, & in ea eminens templum Deiparæ Virgini, cui à propugnaculo cognomen, religiosè dicatum, summa omnium lætitia & acclamatione cominus monstrantur; ut nemini dubium fuerit, quin Virgo sanctissima mediæ in vndis nauim rexerit, tutamque ad portum adduxerit; & singulari beneficio gratam se suarum laudum prædicatori simul, & auditoribus exhibere holuerit. Observatum est, quo primùm tempore apparere terram nauticarius clamauit, Gonzalum recitandis horarijs precibus intentum; tunç illum Psalmi 104. versiculum dicere; Expandit numerum in protectionem eorum, & ignem ut luceret eis per noctem, quæ ille omnia præsenti Deiparæ patrocinio accommodabat. Utque igitur ad portum appulsa nauis, & facta descensio est, Gonzalus

Jus subitò ad illud ipsum Virginis templum, quod apparuerat, nudis pedibus se confert, aliquoc ibi dies permanet, assiduæ intentus orationi, nec summis Pantaleonis precibus moueri potest, eius ut domum diuertat, tamdiuque inibi permansisset, donec intermissa in Monomotapæ urbem nauigatio repeteretur, nisi acerrimè abstitisset Franciscus Barretus, is qui Indicæ functuæ prætura Proregi Constantino Imperium cessit. In Mozambico tunc Barretus erat, quam in Insulam, cum in Lusitaniam nauigaret, maris fortuna fuerat delatus, Vbi ergo accepit Gonzalum in eo Virginis Sacello commorari, nec alibi esse velle, hominem conuenit, discalceatum reperit, & repugnantem vi penè adigit, ut inde in ipsius domum se recipiat. Quæ fuerit Gonzali frugalitas, quanta animi moderatio & in conuictu vsuque communī temperantia, præterire sine reprehēsione non possum. Cum nauigium partim detineretur malacia, partim aduersis ageretur ventis, atque eorum vi distractum nauigationem faceret solitò tardiorem, prudens nauicularium incessit timor, ne deficeret commensus, nisi ad angustas parsimoniaz regulas se stringērent. Mandatum ergo cellario ut quotidianum victum cautius arctiusque dispensaret. Gonzalus eo tempore, quia facere aliter non poterat, ad ipsius nauicularij mensam, quæ nullis arctabatur parsimoniaz legibus, sumebat cibum, eam tamen moderationem ibi seruabat, ut præter communem portiōnē, quæ recēti nauis lege cuique fuerat statuta, ac si unus esset ē naualib. sociis, nihil amplius reciperet. Cubiculo in nauī vtebatur exiguo & pangusto, nec villa per uio fenestella, quæ posset vēto inspirari. AB eo Gózalus in maximis solis ardoribus, quib. pet illā

Africæ oram terrerī ac decoqui nautæ solent, nē momento quidem recedebat, nisi inde vel proximi caritas, vel honesta necessitas ipsum extraheret. Idem ut socij facerent, vehementer ab eo commendatum. Dicebat enim in hisce nauigationibus illud certissimè v̄su venire, vt religiosi, qui fastidij leuandi causā se in publicum dant, aliorumq; conuictui & colloquijs intersunt, non illis tantum careant suauissimis animi voluptatibus, quibus p̄fruuntur ij, qui ab hisce rebus se abstinent, qui silent, qui suis se continent latibulis; verūm etiam si quid habebat spiritualis succi, totum id, ve- luti ardentissimis expositum æstibus, penitus amittant. Quas autem Gonzalus inter nauigandum cœlestes hauserit voluptates, vel inde colligi potest, quod affirmare aulus sit, in ea se nauigatione fuisse expertum, Deum esse cibum, qui multò melius in mari, quàm in terra animis sapiat.

E Monzambico in Inhambane in soluit, & inde ad Regem Tongis vnum è socijs præmittit.

CAP. III.

VBI Mozambicum Gonzalus tenuit, mox ad Tongensem profectionem animum applicuit: Cūm verò Pantaleo illa ipsa naue paucis post diebus in Sofalam esset profecturus, possetque Gonzalus, si vellet paululum subsistere, eādem commodè vehi, moræ impatiens, quia nihil tunc habebat potius, quàm ut Tongis Regem & Reginam Euangelij splendore illustraret, sacroque Baptismi lauacro perfunderet, relicto Pantaleone, eiusque nauigio,

Zambu-

Zambucum conscendit, & ad urbem Tongem dirigit iter. Est Zambicus, nauigij genus ex palma plerumque, ex alia quandoque materia confectum. Latera habet non ferreis, aut ligneis connexa clavis, sed caro, hoc est, stupeo quodam filo, canabi & sparto simili consuta. Cæteris ferè rebus incommodum, vna sola securitate laudabile. Nisi enim vi procellarum aut fluctuum dissuatur, maris pericula egregiè euadit. Nam ad brevia, & syrtes impactum siue damno est, cum maris æstu recedente, quibusdam nixum furculis, veluti in pedes rectum, in vado consistat. Gonzalus igitur cum duobus domesticis socijs, totidemque externis, Quadragesimæ tempore, Mozambico solvens, per immenses solis ardores, ac non mediocres alias cœli salique difficultates relicta Sofala, ad Inhambanem, qui primus est Tongensis Regni portus, defertur. Ab ipso statim appulsi morbus eum grauissimus sic inuasit, ut benè ad exitum eius vitam adduxerit. Quo enim primum die ab Inhambanis portu appulit, ingenti humorum copia ad guttur conflente, parum absfuit, quin suffocaretur. Acies verò oculorum sic hebetata est, vt ipsis apertis nihil videret. Adhac præ debilitate vix corpus versare, vix caput tantisper attollere, vix alia præstare leuiora. Ex quo subinde factum, vt in grauescente in dies morbo, non semel se ad obeundum diem compararit, de martyrij beneficio cæteroquin certus. Hunc ergo in modū animo & corpore vehementer afflicitus qua potuit ratione ægerrium corpus sustulit, manibusque ac pedibus reptando, in locum vicinum traxit, ubi sub arboris umbra condens, sublatis in cœlum oculis, corde magis, quam voce, Cafrariæ negotium, vt credere par est, cum.

Deo agit. Tum ad Deiparam cōuersus, quā eo die,
(sabbatum erat) colere impēsiūs solebat, ad incē-
ptum opus prosequendum, eius apud filium opem
operamq̄ue efflagitat. Ab hac oratione actutum
febris recedit, & vires sensim restituuntur. Ut ha-
bere melius cœpit, ad inchoatum opus refert ani-
mum, atque ab Inhambanis portu, qui ab urbe Ton-
ge leucas fermē trīginta terrestri itinere distat, cum
Cafribus quatuor Andream Fernandium mittit, ut
de suo aduentu Regem moneat. Breui ac facile Tō-
gem Cafres perueniunt; tanta enim sunt agilita-
te corporis, ut volare potius videantur, quām pe-
dibus incedere. Andreæ tamen, qui ut animi sub-
missionis p̄reberet exemplum, Cafrum humeris ve-
ctari recusauit, magno prorsus stetit, tanta eos ce-
leritate comitari: sed vires homini Deus suffecit;
nam si quod exhiberet defatigationis specimen,
nullo ab iis haberetur in pretio, & in via forsitan
relinqueretur, tantum in expedita aptaque ad am-
bulandum corporis compositione putant esse mo-
menti. Vbi ad urbem ventum, Regem Andreas cō-
ueniens, Gonzali verbis salutat. Illum Rex satis
honorificè, pro more suo, ac beneuole excipiens
læto animo esse iubet; & paulò attentiūs intuens,
vehementer mirat, quid in tam senili ætate (val-
dē enim senem ex canicie reputauit, quām quis non
esset) tam lōgum iter tanta celeritate pedibus con-
fecisset. Illico mandat, ut ad deferendum Gonza-
lium aliqui quām ocyssimè proficiantur; inter eos,
in signum cuiusdam p̄cipui honoris, nonnullos
etiam mittit sibi sanguine coniunctissimos. Inte-
rim Andreas Fernandius hospitio tenui, sed pro
gentis v̄su & more, satis nobili & amplio, ad qui-
etem exceptus, regiis muneribus & salutationi-
bus

bus fouebatur. Frequenter ad eum Regis filij ex patris mandato ventitabant, & propositis de religione variis vltro citrōque dubiis, ad multum tempus sermones trahebant. Inter alia munuscula ipso primo die Elephantis dentes ad Andream Rex misit, quos ille habita primū ab eodem Rege facultate interpreti donauit. Dum hæc ita se habent, ex recenti itineris labore, atque ex nimia cœli sole que inclemētia grauissimum Andreas morbum contrahit, quo & propter vim febris, & propter extreman rerum omnium inopiam acerbissimè vexatur. Lectus illi nuda humus; cibus præter pultem ex Indici milij farinæ cum sale mista, aliud prorsus nihil. Hac ratione cùm per dies aliquot, humatis remediis omnino destitutus, grauissimè afflictaretur, ope tandem diuina, ante Gonzali aduentum, febri solutus est.

Tongis situs, & incolarum mores describuntur.

C A P. IV.

TONGA regia vrbs est, & regni caput, vltra æquatorem gradibus circiter tribus & viginti ad austrum sita. Magno alluitur flumine, quod inibi maris æstuario exceptum, propter immistam salsuginem, incommodos habet ad potum latices. Nec alibi in vrbe aqua ad bibendum apta, nisi à remotis fontibus importetur. Loco iacet humili, montibus intercluso, & imperuio ventis. Totum per annum, tribus aut quatuor duntaxat mensibus exceptis, cum videlicet ad Cancritropicum sol cursum efficit, tanta æstus vis, ut torrei omnia videantur. Insigni cœli & soli malignitate, adueni maximè noxia est, & penè intollerabilis. Pro-

ex arboris cortice confectis; appendunt insuper à collo gladiolos, filo adeo breui, ut vix infra alas demittantur. Ex nobilioribus aliqui Indicis vtuntur vestibus, mediisque brachiis & cruribus, siue ex ebore, siue ex ære, cui apud illos maius pretium, armillas sibi circundant, ornatus causā. Arma omnibus communia, præter gladiolos, de quibus dixi, sagittæ sunt, & frameæ. Ad virilis sæuitiæ & veritatis ostentationem capit is capillos variè intorquent, & in cornua figurant. Ditiones extremis cornuum partibus induunt aurum, ut elegantiores videantur. Fœminæ sibi vêstes modo suo texunt, iisque teguntur, additis à pectore & tergo globulis plurimis preçarios imitantibus. Mille in capite effingunt orbiculatim formas, abrasis ad id capillis. Cafres porrò omnes, qui Tongensi Regi obediunt, ex ijs ferrè sunt, quos patrio vocabulo vocant Mocarangas, genus hominum non nimis ad malum proclive. Multò maximam Cafrariæ partem tenent alij ingenio nequiores, quos Botongos appellant. Hi ex damnata Mahumetis superstitione circumcisionem accepterunt, nihil aliud. Omnes communiter vllum esse in mundo Numen, vllum post mortem præmium aut pœnam, vlla in hac vita bona vel mala opera inficiantur. Itaque neque idola ut deos colunt, neque vitæ alterius vllam habent in gerendis rebus rationem. Cùm quidquam à quoquam sit, tunc fieri rectè putant, cùm sit ex arbitrio & sententia facientis. Augurijs, beneficijs, incantamentis, magicis præstigiis ita dediti sunt, ut ab ijs difficillimè auellatur. Cùm quis apud ipsos diem obit, eius mortem diligenter oculant, & quo sepeliant loco, alijs ut ignotum sit, sedulò curant. Creduntur enim secum mortem ferre, qui cum moriente, aut mortuo

fuere, & ob id facile ab amicis deseruntur. Omnem cuiuscunque morbi & mortis causam in aliquo homine sitam esse putant. Ut vero eum agnoscant, veneficos consulunt, quibus tantam habent fidem, ut quem ipsi designant mali auctorem, confessim si possunt, è medio tollat. Ita paulo ante Gonzali aduentū Rex Tongis fecerat, Cùm enim ex veneficis accepisset filium, quem per eos dies amiserat, ideo fuisse mortuum, quod alius quidam eius institisset vestigijs, statim misit, qui miserum hominē ferro confossum auferret è viuis. Vocum & instrumentorum cantibus maximè delectantur. Chorea exercent, variasq; in iis bellatorum actiones imitantur. Nunc enim vel obsidentes urbem hostes, vel ciues ab hostibus obsessos, nunc milites repente coortos, multis simul partibus inimica castra inuadentes, nunc acies ad ineundum prælium aperito in campo hinc inde expositas; nunc alia eiusdem generis compositis artificiose saltibus mirificè referrunt. Ad hæc spectacula prodeunt, tum rebus alijs, tum etiam leonum ac tigrium pellibus, alliorumque animalium exuuijs, more suo, diligenter exornati. Pelles sic implicant corpori, ut cum, pede stâtes in uno, summa celeritate se in gyrum vertunt, amplos in orbem aperiant sinus; quod in primis magnificum & visu delectabile apud ipsos existimatur. Cum dissolutis choreis ad suum se quisque locum recipit, captam pede arenam tam altè projicit, ut aciem vincat oculorum. Quando stabilire aliquid iuramento volunt, vel terræ pugillum, vel incensam fauillam manu sumunt, & insufflantes demittunt in terram, tum iure iurando rem affirmant aut negant. Solemnior alius est iurâdi modus, atque istalis: Primùm ante hellicum Regis tympanum,

num, cuius ad leucas quatuor auditur sonitus, poplites flectit iuraturus; eius deinde corio dextram imponit: tum illud osculatur; demum haec ipsi, ac si non tantum sensum & rationem, sed etiam diuinitatem habeat, verba facit: Iure iurando adigor confiteri, an tale crimen suscepserim. Si factus reus sum, en adsum, cædito me; si culpâ careo, ne patere innocentî mihi vitam eripi. His dictis manum iterum tympano imponens osculumque repetens, surgit. Tanta verò illis barbaris in hac tympani cærimonia religio est, ut credant illico moriturum, qui eo modo falsum iurârit. Impensè venerantur Mosibum (sic appellare videtur fortunam, quam & Arabes nonnulli, & alij Ethnici Nasibum vocant.) Hunc Mosibum & suis maioribus fuisse, & sibi quoque a-iunt esse propitium, cum faustè res cedunt. Huic acceptum referunt, quod gratiâ valeant apud alios, quod prosperè negotia agat, quod lucentur. Et verò, licet Cafres vniuersim nec Deum colant ullum, ut dixi, nec immortales esse hominū animos agnoscant, eorum tamen nonnulli ex frequenti cum Lusitanis & Saracenis consuetudine Nimen aliquod esse fatentur, quod vimbe vocant, & immortalitatem concedunt animorum. His religio nostra ut cunque aridet; sed ingenio adeò sunt obtuso, & crassi iudicio, ut puerorum instar, facile suscipiant Christianam fidem, facile relinquant susceptam. Quid enim hominis intersit, Christi legem profiteri & seruare, haud satis capiunt. Hoc tam illis ex hac mentis hebetudine consecutum est bonū, quod cum superioribus annis ex mahumetana impietate quidam, cuius ignoratur nomen, multò maximam Cafrariæ partem fœdissimis pseudoprophetæ erroribus imbuerit, præter circumcisionem, quam, ut supra

76 VITAE GONZALI SYLVERIAE,
suprà memoraui, solùm retinent Potonghè, nullum
prorsus aliud nefandæ superstitionis vestigium in
hisco hominibus relictum sit; vt ad Christianæ sacra
fuscienda, hac etiam ex parte minùs sint impediti.
Cum tanta animi tarditate concordant gentis mo-
res. Hi planè ferini sunt, nec vlla culti disciplina. Ni-
hil nisi cōmodi sui causa faciunt. Deberi sibi, ac sua
esse credunt omnia, quæ dono accipiunt: vnde nulla
apud ipsos beneficiorū memoria. Si quem ex ijs in-
signi aliquo beneficio mane afficias, & leue tibi ab
eo exhiberi officium vesperē desideres, nisi pretiū
soluas, non obtinebis. Iustitiae, cuius tantus est splé-
dor, vt latere non possit, ne nomen quidē agnoscūt.
Id sibi licere putant, quod liber. Sua cuiq; voluntas
agendi lex est. Nec timore Numinis, nec amore vir-
tutis à scelere manus abstinent. Furta, cædes, adul-
teria, & quidquid grauius est, cum nihil ab ijs, quos
lædunt, sibi timent, facillimè perpetrant. Filij à pa-
rentibus ne leuiter quidē increpiti, quātumuis ipsis
non solùm scientibus, sed etiam spectantibus delin-
quant. Quare illa omnium domina ac regina ratio,
vix maius in his, quā in bestiis, à quibus omnino ab-
est, exercet imperiū. Veruntainē Lusitani sunt pru-
dentia & iudicio præstātes, atq; in illis Cafrariæ re-
gionibus diu multumq; versati, quibus gentis natu-
ra, moresq; optimè noti, qui negant Cafres sic esse
naturā rudes, vt nequeant bonis moribus imbui, si
excolantur; illamq; peruersè viuendi, perq; omnia
scelerā liberè vagandi rationem non ad ingenitam
eorum feritatem, sed ad inueteratam inter ipsos
per tot secula & ætates impunè agendi consuetudi-
nem, putant esse referendam. Compertum enim est,
eos ab incultis illis AEthiopiæ saltibus in Lusita-
niæ vrbes oppidaque abductos pollitioris vitæ vsu
mitesc-

mitescere, & humanis atque etiam urbanis moribus
assuefieri.

Tongem Sylueria defertur, & Regem re-
giosq; baptizat.

C. A. P. V.

GONZALVS sub ipsas sanctioris hebdomadæ ferias morbo, diuina ope vt dixi, superato, postquam sacra morientis acre surgētis Christi mysteria, concurrētibus ad Inambanis portum omnibus, qui circum erant, Lusitanis, Ecclesiastico ritu celebrauit, mox Cafrum humeris sublatus, Tongem defertur. Ve autem ipsum, & eius socium Andream Costam aduentare audisset Andreas Fernandius, sicut erat, corpore admodum imbecillo, & viribus penè consumptis, contineri non potuit, quin procul ab vrbe obuiam procederet. venientibus, & se infirmum infirmis coniungeret. Gonzalus enim nondum erat viribus confirmatus, & ipse Costa valetudine etiā vtebatur valde incommoda: vbi ad congressum venere, vix dici potest, quanto inter p̄eclara fraternæ caritatis & benevolentiae signa vtrinq; exhibita, gaudio spiritus perfusi sint. Non putauit Gonzalus sibi cunctandum. De via fessus, nec satis consistens, Regem adit, datas ipsi à Constantino Prorege literas affert, aduentus sui causam exponit. Hisce rebus maiorem in modum lætnus Rex, ita in primis literas accepit, vt se à Prorege singulariter honoratum, palam testificaretur. Mox Reginam, principes filios, ceteramque domus suæ nobilitatem ad audiendum Gonzalum acciri iubet. Adebat frequens aulæ regiæ nobilitas. Adsunt & alij Cafres notæ inferioris, nobilibus permisi. Tum attentis omnibus ac stupentibus de Christi fide dicere

Gonzalus

Gonzalus aggreditur, primaque ponit Christianæ doctrinæ fundamenta. Pauca eo die inculcata, reliqua in sequentes omissa, & pedetentim exposita, donec aptè omnes Christianis præceptionibus instructi, & cœlesti lāuacro idonei iudicati. Tum verò celebritate, vt locus ferebat, maxima, splendidoque rerum variarum apparatu, lustrali aqua simul aspersi Rex, Regina, Regij liberi, propinquū, nobiles permulti, & quotquot ferè in aula erant. Constantini nomen impositum Regi, in memoriam & magni Costantini Imperatoris, sub quo florere Christiana religio olim cœpit, & Constantini Brigantij tunc Indiæ Proregis, de ipso Tongensi Rege, deque eius ad Christi conuersione optimè meriti. Regina Catharinæ, Reginæ soror Isabellæ nomen accepit. Illa à Catharina Ioannis Tertiij Lusitanorum Regis coniuge, & Caroli Quinti Imperatoris sorore, hæc ab Isabella Odoardi Principis vxore, Ianij Brigantinorum ducis filia, atque eiusdem Proregis Constantini sorore. Regis filij & alijs viri principes alijs quoque Lusitanorum principum nominibus honorati sunt. Septem hîc hebdomadas commoratus Gonzalus est, quo tempore tantum Christo adscripsit AEthiopum numerum, quantum studiosissimus quisque posset optare, sed non erit à loco alienum, quid ipse hæc de re ad socios, qui in India erant, è Cafraria scripserit, ex quadam eius epistola propōnere, sic enim post alia: Duplici ego de causa, carissimi fratres, hæc ad vos scribo: prima ut illud meminerim, quod nemo vestrū ignorat, neq; ignorare potest, si Deo, eiusque obsequio iuxta sacrosanctę obedientię præscriptum totos nos ac penitus tradideremus, fore vt ille nobis vita & salus sit, omnianque ad vitam & salutem necessaria abundantissimè

Suppœ

Suppeditet: altera est, vt intelligatis, cùm morbo
 aliquo vel alio vitæ incommodo Dei causa præpe-
 dimur, tunc ipsum per se nostra gerere negotia &
 otiosam atq; inanem esse hominis operam, quando
 sine illa aliquid sibi diuina bonitas agendum assu-
 mit: quare siue vllam sanitatis passi iacturam, siue a-
 lijs inuoluti malis à proposito retardemur, ferenda
 nobis æquo animo omnis rerum vicissitudo est, ac
 tota nostri, nostrorumq; negotiorum cura in Deum
 iactanda; ipsique infinitæ semper agendæ gratiæ,
 quòd efficere solus velit, quæ nos ob animi nostri
 elationem & prauitatem corrumperemus potius,
 quam efficeremus. In nobis ipsis obseruate, carissi-
 mi fratres, quod dico. Cùm enim grauissimo omnes
 teneremur morbo, essemusque ad omnia planè ine-
 ptî, multò plus diuina præstitit bonitas, quam viri-
 bus integris sperare, aut etiam cogitare nos ipsi po-
 teramus. Nihil igitur nostra ægritudo nobis, aut Ca-
 frum conuersioni incommodauit; quin potius ma-
 gnum attulit adiumentum, vt & viri nôstrarum
 infirmitatem, & immensam Dei clementiam melius
 agnosceremus. Quod ad me attinet, in Monomota-
 pæ regnum, Duce numine, propediem proficiscar.
 Aiunt plurimum illic Dæmonē artibus suis & præ-
 stigijs valere, nec miseros tantum Cafres vanis su-
 perstitutionibus irretitos dare in barathrū præcipites;
 Sed ijs quoq; qui à vero Deo stant, insidias tendere,
 & miris in eos modis sœuire. Ego cœlesti fretus au-
 xilio diaboli vim & dolos nihil timeo. Tantū opto,
 ita me Deus iuuet, ab eius diuina voluntate vt no-
 latum quidem vnguem vnquam discedam.

Hoc vt præstem, vestris mihi preci-
bus obtinete.

(;)

Tongia

Tongis Rege sacra vnde expiato , aliquot post dies
relictus socijs in Mozombicum Gon-
zalus reuertit.

C A P. VI.

TONGENSIUM Rex Christi militiae feliciter adscriptus , illud in primis sedulò curauit , vt per literas Baptishi beneficium Proregi Constantino , secundum Deum , referret acceptum . In Conimbricensis Collegij Societatis Iesu archiuio literarum exemplar repertum est , Lusitana lingua scriptum , quod in Latinam bona fide conuersum hoc loco ponam . Excellentissime Domine , nolim ad litteras tuas responsum à me expectes aliud , quam quod ab eo dari potest , qui à veri Dei cognitione , atque ab amore Christi Iesu libertatis humanæ assertoris tot annos alienissimus fuit . O quantū toto anteactæ vitæ tempore à recto veritatis tramite aberrabam ; dum omni ope & operâ conabar populos mihi subditos in officio continere , nec curabam interim , vt æterno Principi ac Regi regū Deo debitā præstaremus obedientiā . Non possum equidē tuam in me benevolentiam , & caritatem non sum moperè mirari . Fame consumptus miserè peribam , sed tu , Inclite Constatine , actius in primis Rex , firmissimum religionis columen , meum mihi porrexisti pānem , ad Christi , inquā , fidem , ad cœleste latucrum , ad diuinās Christianorum epulas nihil tale merentē , nihil tale cogitantem per ministros vestros me inuitastis & perduxistis . Laudetur infinitè Deus , qui lucis sae radīs mentem meam illustrat , ut aperte videam , quam sublimis hæc sit , quam media Chri-

dia Christi fide inter nos cōtrahimus, cognatio; quātumq; mea intersit, cū potentissimo & maximo Lusianīæ Rege, atq; etiam tecū, qui pro illo rem Indicā administras, Societatis iure esse ligatū. Qui enim enarrare valeam, quæ & quantæ ex hoc religionis & amicitiæ vinculo mihi & regno meo proueniant vtilitates, siue temporalia bona sp̄ctentur, quæ finem habent, siue æterna, quæ sunt perpétuò duratura? Talibus enim socijs honor nobis tantus est, vt esse maior non possit; redditus, & vestigalia summo perè augmentur; stabilitur regnum, eiusque securitas; & quod est longè optimum; magistros accipimus, à quibus docemur, & quonam modo recte nūc viuere, & æternam postea consequi possumus felicitatem. Quare, inuictissime Prorex, tibi ac Regi tuo me regnumque meum libentissimè offero. Quām verò ex animo hæc faciam, testis ipsa sic, cui me sacramento obligavi, Christi religio. Illud te multis ac supplicibus verbis oto atquē obtestor, vt qui nobis per tuos salutis monstrasti viam, per eosdem, duce in primis Deo, quantum erit in te, iuues, ne ab ea vllis vitæ incommodis retardati, vel minimū deflectamus. Vale. Gonzalus et si diebus singulis multos Tongenses per Baptismū Christo iutiebat, nec putabat difficile fore, vt si in eo regno diutiū persisteret, humani generis hostis ab eo fauente numine, penitus depelleretur; quia tamen maxi illius Monomotapæ Imperatoris ad fidem conuersio tamdiu expetita, cuius potissimum de causa illud iter erat suscepit, vehemēter ipsum vrgebat, re prius cum Deo communicata, statuit tandem relicta in Tongensi regno sociis, qui tam feliciter inchoatam ibi religionis opus prosequerentur, in Monomotapam proficiisci. Regem igitur Constantinū adit, quid

82 VITAE GONZALI SYLVERIAE
consilij coeperit exponit; relictos socios, & nouunt
Christi gregem eius curæ ac fidei obnoxè commen-
dat, denum bona cum venia Inhambanem repetit.
Multos in via Christianis præceptis priùs informa-
tos, quatenus temporis ratio patiebatur, salutari
aqua abluit; inter quos nonnulli Xequij, Betanga-
rum reguli, fuere. Ad regna quoq; vicina ex itine-
re dinertit, ijsque Euangelij lucem intulit. Cum ijs
verò quos Christo lucratus est, Regis alterius, Ton-
gensis potentioris, filius fuit, quem Mozambicum
secum duxit, ut soleni ibi pompa, & apparatu ma-
gnifico Christianis sacris iniciaret. Rex autem ipse
non solum passus est ab se filium abduci, verum etiā
Gonzali prædicatione in rem Christianam egregiè
affectus, & se fidelium numero aggregari, & fidei
nostrę leges suo in regno ab Euangelicis præconibus
diuulgari percupiebat. Sed res in tempus aliud op-
portunè dilata. Ad Inhambanis igitur portum per-
uenit Gonzalus; inde Mozambicum contendit, vt
nauigium & reliqua ad Monomotapicam profe-
ctionem necessaria compararet.

Gonzali socij post maximos labores apud Ton-
genses exantlatos Monzambicum atq;
Indianam repetunt.

C A P . VII.

FERNANDIVS & Costa Gonzali socij, cùm
ob alias causas, tum ab eam maximè patris dis-
iunctionem ægerrimè tulere quod eius carere co-
geretur cōspectu, quo adiutore ac socio nullas dif-
ficultates, quæ in hoc promulgandæ fidei mini-
sterio solent esse plurimæ, & grauissimæ, nul-
la etiam incommoda pertimescerent. Sed illud
inpri-

in primis eorum animos solicitabat, angebatque vehementer, quod parentem optimum, desertum à suis atque omni humano auxilio destitutum, per ignotas Cafrum regiones, perq; immensos animi & corporis labores in apertissima vita pericula ire permisissent. Cæterum à Gonzali discessu, sic ut erant molesti & anxii, ad fidei negotia conuertere sese; cœperuntque pro sua quisque facultate gentilicas superstitiones radicitus extirpare, hostiliter beneficia persequi, dæmonum fallacias & præstigias prodere, vnius veri Dei cognitionem animis inserere, immortales esse mentes hominum, & decreta post hanc vitam bonis præmia, malis supplicia, aliaque Christianæ religionis dogmata ad salutem necessaria palam facere. Mirum, quantum laboris & molestiæ in hac vinea colenda Andreas Feruandius potissimum exsorbuterit. Hanc erat difficile, barbaris Cafribus persuadere, Christi ut legem acciperent; id quidem nullo ferè negotio faciebant: sed eniti, vt semel acceptam ritè seruarent, neve suos cum illa miscerent errores, id erat egregio patri nō modò difficile, verum etiā valde periculose. Nam cū ad beneficia, incantationes, sortilegia, superstitiones iurâdi modos, atq; ad alia flagitia ex pristica consuetudine redirent, ob idque à Fernandio reprehenderentur, præcipiti insanis furentes sic in ipsum facto agmine irruebant, vt parū sœpè abfuerit, quin sagittis confossus interierit. Duo potissimum erant mala, quæ barbaris illis sic adhæserant, vt quam difficilimè ab ijs auelli possent. Vnū ex Mahumetana & Gentilica turpitudine ortum, quo plures sibi quisque, cum quibus simul viueret, comparabat vxores: Alterum ex antiquata Iudeorum lege deriuatum & mordicus retentum, quo

frater unus alterius fratribus, absque liberis decedentis, coniugem matrimonio sibi copulabat. Cum ergo Fernandius enixè contenderet, ut qui nomen Christo dederant, ab utraque impietate penitus abstinerent, neve cum luce tenebras, cum Christo Belial coniungerent, eius monita & obiurgationes adeò iniquè ferebant, & perciti furore eiusdem oculis & collo frameas, manusq; frequenter intentarint, sublato etiam clamore, quo se inuicē hortabantur, ut reprehensōgē suūm vel ferro cæderent, vel iniecto igne simul cum domicilio absumerent. Verumtamen tantus tamque præceps barbarorum furor vi diuina coercitus innocentis vitę pepercit quam truculenti Regis senitia sanis irritata consilijs absque dubio eripuisset, nisi eius quoque conatus eadem vis diuina irritos fecisset. Sunt apud Cafres quidam, quos Sangas iphi vel Sengos vocant; vulgo habentur sapientes: cumque cæteros nequitiā superent, & veneficijs ac superstitionibus sint impensè dediti, eos tamen qui hisce maleficis artibus se dedunt, vt hominum generi valdè noxios hostiliter persequuntur. Quem verò esse veneficū declarant, quamuis ab eo crimine longè absit, is statim & veneficus creditur, & eo nomine punitur. Huius ergo maleficij insimul à Singis apud Regem Fernandius est; idque duabus potissimum rationibus & ab illis probatum, & à Rege creditum. Prima, quod id ætatis cum esset (propter canitatem enim plusquam centesimum annum putabatur excedere,) tantam haberet animi & corporis firmitatem ac tobur, ut vi & laborum tolerantia iuuenes superaret: altera, quod librū manibus gestaret (id Breuiarium erat,) ei usq; folia percurreret ac legeret; nam cum typici apud illos characteres non essent, nec vlla ratio similium librorum, quid

rum, quid liber ille, eiusq; voluntatio aliud esse pos-
 set quā veneficum, non intelligebant, vulgata per
 barbaros fama, Fernandum esse veneficum prius
 fermè creditum, quām dictum est. Quapropter non
 alij tantū, sed ipsi quoque Sangi valde ipsum me-
 tuebant, vehementerque oderant, & quoad pote-
 rāt eius conspectum vitabant. Cū verò de extir-
 pandis atque extinguendis veneficiis Rex aliquan-
 do cum Sangis egisset, de eorum consilio statuit, vt
 ijsdem ipsi summa adhibita diligentia veneficos &
 veneficia tota vrbe quererent, & tanto terrore po-
 pulum liberarent. Illi comparata armatorum manu
 postquam alia lustrarunt loca, veniunt ad templum,
 vt si qua ibi veneficia sint vno & eodem cū reliquis
 inclusa vase deferant ad Regem. Rei pater conscius
 ad ianuam exit, ingredi volentes aditū intrepidē
 arcet, acerbè increpitat, vas de manibus eripit, in
 terrā deiicit, pedibus cōcalcat. Tanta hominis liber-
 tate attoniti barbari, cōtinēt manus, nec mali quid-
 quam inferre audent. Erant inter Sangas duo, Regis
 frater unus, Reginæ alter; patris isti factum confide-
 rantes non nihil conquesti sunt, additis etiā de fu-
 tura vindicta minis. Dicebant enim grauiissimā Regi
 iniuriam fuisse à patre illatam, quā nisi eiusdē mor-
 te non posset debitè expiari. Ille eadem, qua Sangis
 restitit constantia, his quoq; respondet, paratissimū
 esse se ad oppetendā pro veritatis assertione ac de-
 fensione mortem, nec posse quidquam sibi felicius
 contingere, quām vt pro sempiterna Regis atq; om-
 nium Tongensium vitā temporalem ipse vitā smi-
 tat; deniq; nulla prosus rerū difficultate, aut mortis
 metu, suo se officio defuturū. Ea est horū barbaro-
 rum fatuitas, vt credant Regem suum pro arbitratu
 cogere in sublime nubes, statis temporibus pluuijam

segetibus dispensare, dominari ventis ac tempesta-
tibus, mutare posse tempora, rerum vicissitudines
& varietates efficere. Ex tā stulta persuasione illud
oritur, vt cū alioquin vilius ipsum, quān bouē, aut
equum pendant, hac tamen ex parte miro colant
obsequio & obseruantia. Si quando aliquos terrere
velit, nihil illis minari potest terribilius, quā si dicat
effecturum se, ne suspensæ in cœlo nubes soluantur
in pluviis, desitque satis necessarius liquor. Rex Tō-
gensis etiam post Baptismum gentilico more hanc
fictam & inanem sibi usurpabat potestatem, nec
tumidam mentem monitus deponebat. Pati id diu-
tius Fernandius non potuit: itaque oblata aliquan-
do opportunitate, frequentissima aula in Regem
inuehitur. Quid, inquit, tam superbè, actam impiè
tibi, Rex arrogas, quod tuum non est? An nescis po-
tentia esse diuinæ, non infirmitatis humanae, præce-
pta ventis nubibusq; imponere? vbi nam tibi cœli
claves vt illud pro libito aperias & claudas? Age ve-
rò quando te pluviæ iactas auctorem profer in hac
hominū frequentia vel id tantum, quod non est co-
gnitu difficile, qua nā ex materia nubes constēt, cūt
in sublimè tendant, qua vi huc & illuc agantur,
quod aliquando in ærem, nonnunquam in aquam dis-
soluantur? Si isthæc, quæ minima sunt, & Philoso-
phis non ignota, tu ipse ignoras, quid nubium, quid
pluviarum, quid tempestatum tibi imperium impu-
denter iuxta & ineptè usurpas? Agnosce communé
rerū conditorem, cui in baptismo fidem tuam iure-
iurando adstrinxisti. Vnus hic est omniū Dominus;
cuius ditione ac numine geruntur omnia; qui hu-
manis rebus non solū vniuersis, verum etiam singu-
ris cōsulit, qui cursus astrorum, mutationes temporū,
terum vicissitudines, ordinēque conseruat, qui
homi-

hominum commoda vitasque tuetur. Hic est qui
 vapores è terra in sublime tollit, cogitq; in nubes,
 qui que de thesauris suis profert ventos, quibus cœli
 stationes dissipatæ, atque in humorem resolutæ ter-
 ram augent imbris, non vno decidentibus impe-
 tu, sed guttatum defluentibus, Nunquid niuis aut
 grandinis officinas aliquādo intrasti? Tu ne ille, qui
 tonitus, qui fulgura, qui fulmina fabricas? Effice
 nunc si potes, ut aër repente cogatur in nubē, & hæc
 in aquā resoluta arentem humectet terram. Si nulla
 tibi ad hæc potestas, quid te pluiarum mentiris pa-
 trem, ac miserum populum fallaciter deludis? Id
 saltē vel semel effice, & tuam prædicabimus pot-
 estatem, ne iacentes campi, quos cernimus, matutino
 madescant rore. Quod si ne hoc quidem potes effi-
 cere, agnosce eum, cuius à nutu pendent omnia, su-
 pera, infima, media; quiq; arbitrio suo cūcta dispen-
 sat. Homunculū te fatere vnum de multis, qui non
 minus quam reliqui miserijs premeris, curis fatiga-
 ris, ærumnis cōsumeris. Venerare Deū, quite acto-
 tū genus hominū benignè vouet & sustentat. His
 dictis patefacta fraus, destructaq; impia Regis de se
 & apud suos existimatio, rationis enim vi coactus
 non dubitauit corā fateri, nullam sibi in pluias atq;
 in id genus rerum esse potestatē. Magna Cafres, qui
 aderant, tam apertæ confessionis tenuit admiratio,
 statimq; rei fama ab aula & vrbe egressa absentium
 quoq; aures cōpleuit. Sed erat de cūctis nemo, qui &
 Andreæ orationem, & extortam Regis cōfessionē e-
 iusdē Andreæ beneficijs nō adscriberet. Aiebāt ma-
 ximū esse Sengum, cuius potētiæ Sengorū nullus, ne
 oēs quidē simul possent resistere. Rex inter oēs cum
 bene grandem sibi honoris & auctoritatis partem

88 VITÆ GONZALI SYLVERIAE
ademptam crederet, non occultum modò in patrem
odium fouere animo cœpit, sed externis etiam si-
gnis apertè illud declarauit. Ex eo enim tempore
nec facilem volebat esse Fernandio aditum ad se,
nec docilem præbebat aurem diuina præcepta in-
culcanti, nec à gentilicijs superstitionibus, quamuis
seuerè monitus, abstinebat. Regem cæteri imitati,
angue peius patrem oderant. Vnde factum, vt to-
to biēnio, quo illic fuit, incredibiles passus sit cala-
mitates. Nam post Gonzali discessum, cùm Andreas
Costa multis & grauibus oppressus morbis, nec vi-
lum ijs locis haberet vitæ remedium, nec operam
suam laboranti Fernandio posset impendere, eo in-
ibi relicto Mozambicum petijt, gratia sanitatis. Fer-
nādius ergo omnia extrema apud Cafres expertus,
tantū mortuus non est. Nullus illi erat, cum quo, aut
ieuamēti causâ tantisper colloqui, aut sua consilia
posset communicare. Multos s̄epe dies nihil prorsus
edebat, quod ad vitam conseruandam videretur
satis; nec habebat pecuniā, quā cibos emeret, neque
eos poterat precari parare, cùm nullum beneficē-
tiæ aut misericordiæ apud immanem illam gentem
vestigiū sit. Ne penitus fame periret, coactus est te-
nuem illam supellectilē, quæ sacrī templi v̄sibus
erat dicata, alimēto permutare; ijs exceptis, quæ pro-
fana fieri sine scelere non poterant. Adhæc lenta
quadā consumebatur febri, quæ intimis infixā me-
dullis ad tantum languorem corpus traxerat, vt nec
membris vti, nec sensibus posset. Mors itaq; illi per-
petuò ante oculos obuersabatur, qua nihil putabat
sibi posse iucundius contingere, cùm summo arde-
ret desiderio vitā in tanta rerum difficultate & ino-
pia propter Deum amittendi. Hæc vna cogita-
tiō non nihil eius animum tangebat, ne fortè intu-
matum

matū corpus putredine sua aérē inficeret, & aliquo-
rū sanitati incōmodaret. Certò sciebat sepulcro ca-
riturum si illic moreretur. Nam cùm Cafres à tan-
gēndis demortuorum cadaueribus adeò superstiti-
osè adhorreant, vt vix parentes, nec nisi admodum
secretò, filios sepeliant, dubitare non poterat, quin
mansurus esset inseptus, nisi adhuc viuens ali-
quod sibi quereret sepulturæ remedium. Ne igitur
iis mortuus noceret, quorum salutem tantoperè
vivens procurārat, hanc parandi sibi sepulcri iniit
rationem. Lignea erat domi arca, qua pro lecto
vtebatur: huius à tergo fossam excauat, excipien-
do cadaueri idoneam, vt dum Cafres, quorum est
nimia rapacitas & cupidio, post eius mortem ingressi
domum ad ea deripienda quæ crederent in arca
esse, in aduersam partem operculum leuarent, su-
pra impositum cadauer suopte pondere in fossam
decideret, ac per eum modum sepultum maneret.
Hoc erat Fernandi hisce de rebus consilium. Statu-
erat enim non priùs ab illis barbaris erudiendis
desistere, quām eum vires vitaque deficerent. Sed
illa hominem cura vehementissimè virgebat, quod
cùm vulgò veneficus haberetur, nec ea opini-
o à Cafrum animis villo modo auelli posset, nul-
lum ex suis maximis laboribus sperabat fructum
se consecuturum. Præterea Rex, quoniam paulò an-
tē propter arrogatam sibi in pluuias potestatem a-
cerbè fuerat à patre obiurgatus, & propter conti-
nuas obrectatorum calumnias ita iam illum a-
uersabatur, vt miserit, qui verbis suis nuntiaret,
si vel momento temporis in Tongensi regno vellet
consistere, sciret sibi omnino vetitum, tam Christi
legem vlli hominum prædicare, quām patrios Ton-
gensium ritus, & usurpatas per tot secula tantaque

omnium approbatione cultas cæmonias vlo
modo reprehendere. Quamobrem tali pater mān-
dato accepto, adit Regem, liberè affirmat, in eas
se regiones non ideo venisse, vt ebur, aut alias, quæ
inde auehi solent, merces in Indiam vel Europam
exportaret; neque esse se ex eo negotiatorum ge-
nere: mercaturam excercere multò nobiliorem,
causamque aduentus sui, quod iam Rex ipse debe-
at satis agnoscere, non aliam esse quam salutem a-
nimarum, ac proinde iccirco illuc cum sociis ve-
nisse, vt viam vitæ errantibus monstraret, vt spar-
sa Euangelij luce infidelitatis tenebras discuteret,
vt ipsos diuinis imbueret præceptis, & in Christi
omile adduceret. His verò si operibus sibi interdi-
catur, nihil esse, quod eo in regno vltra permaz-
neat; multoque esse satius, vt quod sibi vitæ reli-
quum est, apud veteres Dei cultores, quam apud
impios desertores transfigat. Velle igitur in Indi-
am, vnde venerat reuerti, ibi se, dum vita erit, non
cessaturum summis Deum precibus obsecrare, vt
misericordibus oculis Tongense solum benignè
despiciat, nec sinat lementem fidei, faustis in illud
initiis iactum, luctuoso fine perire. Post hæc à Re-
ge Fernandius discedens, in Indiam profectus est,
in quam propior mortuo, quam viuo peruenit: sta-
timque tum ipse per se, tum per alios internunti-
os, & cum Indico Prorege, & cum Rego Sebastia-
no de Cafrum remedio sedulò tractauit, Ex quo
tandem effectum, vt anno salutis humanæ M. D.
LXIX. non exigua ad illas partes classis mitteretur,
in qua Euangelici erant ex Societate Iesu prædica-
tores, qui vel sopia tam fidem fuscitarent, vel
expulsam restitu-
erent,

Gonzalus è Mozambico in fluuium Mafutum, inde per Quilimanem & Loabum in Senam oppidum venit.

C A P. VIII.

Interim Gonzalus paratis in Mozambico aliquot ad Monomotapæ Regem muneribus, ultra illa quæ à Prorege in India acceperat, & rebus cæteris ad profectionem necessariis, quæ omnia Pantaleo Sala arcis Sôfalæ præfectus munisicè & liberaliter illi donauit, quarto decimo calendas Septembris, anno à partu Virginis quingentesimo sexagesimo supra millesimum, cum sex Lusitanis. Francisco Borechiardo, Francisco Costa, Aluaro Primæ, Antonio Diazio, qui interpretem agebat, & aliis duobus, quorum ignota mihi nomina, Myoparōnem conscendit, illamquæ Africæ oram legens, bonam eius partem secunda nauigatione transcurrit. Antequam ad fluminis Mafuti ostium veniretur, tam fœda repente tempestas coorta est, ut dubium non fuerit, quin naue & nautis vndarum impetu absorptis imponendus esset nauigationi finis, nisi Gonzali preces obtitissent. Protinus enim editiorem ascendit Myoparonis locum, ibiq; sublatis in cœlū cū clamore manibus, Domine, inquit, salua nos, perimus. Ad hanc vocem venti confessim ponunt, euanescunt nubes, inclarescit ær, compressis fluctibus sedatur mare. Nec multò post ipso S. Hieronymi festo die fluminis ostium superant, factaque descensione plicatilem in littore excitant aram, in qua ré diuinā Gonzalus facit. Tāta tūc erat in cœlo, ut memorat Solis vis, tā vehemens

humanæ Societate cernuntur. Pudori enim probitati, integritati, bonis artibus nullus est locus, suis tantum student commodis; & si quid esse putare è res sua, id nisi aliter possint, per vim & insidias sibi vindicant. Denique vna tantum corporis figura differre à bestiis videntur; adeò rationis lumen deprauati mores extinguunt. Sunt in Quilimane flumine animalium genera complura, hisce nostris locis ignota. In his Hipopotamus ab Indico valde diuersus: fœdum animal, & nimium deforme: caput illi figura asturconi simile, magnitudine tam enormi, ut aperto ore iustæ homo staturæ vtramque inter malam stare rectus possit: media infra óste stellam habet: cauda eidem per exigua, & quæ vix cauda sit: crura breuissima, breuissimi item pedes, & in stellam desinentes; parte quippe extrema anserinis similes, ad natādum aptis: dies agit in aqua, noctes in terra: communis illi cibus herba est: hāc per campos, & prata noctu quærens hinnitibus implet aurās: cùm satur ad flumen regreditur, tanta fertur vi & celeritate, ut oppositas etiam arbores perrumpat, ac secum rapiat. Crocodilum etiam hic amnis signit, non illi absimilem, quem Nilus habet. Præter pleraque eorum, quæ de Niliaco scribuntur, hæc in isto amplius obseruata: crustis tegitur grandibus ac duris, vt singulæ singulos veluti æneosthoraces efficiant: nullum adhuc illis in locis repertum est venenum eius epate efficacius: ceruorum frequenter ac bubalorum vicitat carnibus: per insidias hæc animalia capit, dum mali ignara: potus causa, ad fluuium contendunt hæc verò capiendi ratio illi est: latet sub aqua occulto in loco ripæ vicino: cùm ceruus aut bubalus accedit, osque admouet liquori, magno impetu irruie

ruit, tenaciter apprehendit, in flumum trahit, inibi comedit. Paulò antequam Franciscus Barretus in Monomotapam missus, ad ea loca veniret, res accidit hoc in genere mirabilis. Insequebatur leo fugientem bubalum, hic ut erat ex cursu defessus, relieto à tergo leone, ad fluminis ripam babiturus accedit: cum bibere incipit, ecce tibi ex insidiis irruens Crocodilus, apprehenso bubali rostro, trahere illum in profluentem conatur: resistit constanter bubalus, pedibus terra nixus: magna utrinque certatur vi; sed dum implicatae bestiae pugnam producant, ista trahendo, illa resistendo, aduenit leo bubali odore pellectus, eiusque in armum unguis iniiciens, utramque inter se colligatam belluam tanto impetu extrahit, & in terram proicit, ut ex iactu erupta & aperta crocodilus alius sit. Enauigato igitur Quilimane, Giloam, regiam urbem, ventum est. Ibi Gonzalus cum sociis è Myoparone egressus ad Mingoaxamem Regem, uno tantum nomine Mahumetanum, cætera Ethnicum, sed Lusitanorum amicum, tatis per diuertit. Hospites Rex qua potuit benignitate, & liberalitate exceptit. De re Christiana cum eo Gonzalus sermones contulit quos libenter audiuit, significans fore sibi gratissimum, cœlestis doctrinæ apud se, atque in suo regno habere seminatores; concessa etiam amplissima Euangelij promulgandi facultate. Cum Gonzalus ad Monomotapæ Règem properaret, atque illù in primis cuperet Christo adiungere, quod in aliis postea Regibus ad religionem convertendis nihil ferè esset negotij, nec diutius cum Mingoaxame fuit, nec usus est prædicandæ fidei potestate. Relicto igitur cum bona via Rege, ad Loabum, triginta à Sofala distante leucis, se confert. Atque hic noua rura-

uā rursum exoritur tempestas, cuius causa tutum
in sinum, cui Lindes nomen, sese Myoparo recipit.
Tredecim ibi consumpti dies, quoad sedata tempe-
stas nauigandi fecit potestatem. Per id tempus e-
undem in locum delatus ab Mozambico Pangai-
us, Myoparonem aliquantulum comitatur, sed non
ita pōst ab eo recedens, procellæ impetu abreptus,
fluctibus obruitur: ipse autem Myoparo saluis re-
bus recta in Cuamam contendit. Ad ipsum fluminis
aditum propitiato priūs per sacrificium numine,
his Gonzalus verbis Lusitanos alloquitur: Quan-
doquidem, Deo duce, Monomotapæ fines ingredi-
mur, velim socij, in mentem paulisper reuocetis,
quamobrem India relicta, ad has Barbarorum Ac-
thiopum regiones per tot incommoda & vitæ peri-
cula delati simus. Non ignoratis, quanti hoc no-
strum negotium momenti sit; neq; .n. aurū, aut ar-
gentū, aut pretiosos lapides, aut quę hiscē rebus siue
superiora, siue inferiora in hoc genere sunt, quæri-
mus. Merces istæ fallaces sunt & fucosæ: mercaturā
facimus longè sublimiorem, nec lucrari nobis sed
Deo volumus: eius enim nos causa Goā eduxit, eius
benignitas ex tot ac tantis morborum ac tempesta-
tum discriminibus eruptos hunc in locum adduxit,
eius clemētia legationem istam ad optatum exitum
perducet. Ut ergo postrema primis respondeant,
maiori quām antea contentionē orandus nobis
est, vt præsenti auxilio conatus nostros corrobo-
ret, ne irriti & inanes sint. Mihi certè precati-
oni impensiūs incumbere animus est. Aequi boni-
que consulite, si ob hanc causam reliquo nauig-
ationis tempore, à conspectu vestro consue-
tudineque semouear, & cum summo illo Re-
ge, cuius in manu Regum cæterorum corda sunt,

56 VITAE GONZALI SYLVERIAE
de Monomotapæ Regis regnique salute secretius
agm. His dictis, in parte Myoparonis puppi vici-
niore velum sibi iussit prætendi, ibi octo integros
dies inclusus ab omni humano consortio penitus
abstinuit. Toto hoc tempore nihil aliud nisi hau-
stum aquæ, & tantum ciceris tosti, quantum capi
pugno potest, semel duntaxat in die degustabat.
Ad preces, quas mente & voce interdiu noctuque
assiduè fundebat, lectionem addebat rerum earum
quas heroici homines, adiutore Deo, strenue pa-
trarunt, ut ipsorum exemplo, ad subeundas forti-
& alacri animo suscepæ prouinciæ difficultates
se se excitaret. Octavo die ventum est in conspe-
ctum Senæ, oppidi eo terrarum loco celebris, ubi
futura erat nadigationis meta. Monitus ea de re Gó-
zalus, antequam è cubiculo exiret, genua continuò
flectit, oculosque ac mentem in cœlum attollens,
ita sibi propitium precatur numen, ac si atrox &
periculoso prælium sit initurus : à sociis etiam
petit, ut & orationem Dominicam, atque Angelici-
cam salutationem singuli recitent, & Deiparam
Virginem, quam possunt ardenter, obtestentur, ut
Monomotapæ Regis, actotius Cafrariæ patrocini-
um dignetur suscipere; se quidem adeò non solùm
intrepidè, verùm etiam hilare negotium aggredi,
nihil ut omnino periculi timeat; quin potius iam-
iam in illo esse omnibus votis percupiat. Scilicet
Gonzali animus hic erat; nullis vñquam frangeba-
tur laboribus, nullis succumbebat difficultatibus;
inediis in periculis sic perstebat impavidus & con-
stans, ut maiora semper exspectare optareque di-
scrimina videretur. Ex quo factum, ut ab insigni
quodam & magnæ auctoritatis viro aptè & verè di-
ctum

rum sit, Gonzalum esse sanctum, Gladio & Clypeo apprimè munitum, & ad omne certamen pròptum; quo apopthegmate, ex vulgari Lusitanorum loquendi vñsu significare voluit, summam hominis esse virtutem & constantiam, cùm à rebus iis quæ ad diuinum honorem, aut hominum salutem pertinerent, vel aggrediendis vel perficiendis nullo prorsus mortis metu deterretur. Antonium Quadrum maximi virum iudicii, cui tuni in Lusitania, tum in India intima semper cum Gonzalo familiaritas fuit, vt hanc eius magnanimitatem declararet, dixisse ferunt, eiusmodi Gonzalum esse, vt si quis suo illo tempore delegi deberet, quem Anti-Christo aduersarium Deus apponeret, nemine sibi eodem Gonzalo aptiorem videri.

Quid Sena egerit, dum ibi fuit.

C A P. IX.

MARITIMO itinere confecto Gózalus cùm sociis Sena ingreditur. Oppidum est, vt dixi, illis in locis celebre & frequens: magna ex parte ingentē latet intra syluam: ædificia habet ex culmo fluuius ibi passus circiter mille & quingentos latus est: nauigari vñterius versus ortum potest, nia-
ioribus nauigiis, tempore etiam æstiuo ad ducentā ferè milliaria: eius aqua gustui suavi, sed insalu-bris. Vbi Gonzalus pedem in terra posuit, ipsum statim Regem ducentas ab Sena leucas in urbē regia distantem per destinatum nuntium de suō aduentu certiorem fecit. Misit item ad vicum nomi-
ne Teten, qui habitantem ibi Gomiesum Coëllum Lusitanum, Monomotapæ Regi carum, & Cafruni

lingua peritum, suis verbis salutaret, peteretque
ad se venire ne grauaretur: quod Gomesius liben-
tissimè præsticit. Interim dum Pater responsum
expectat, quatuor circiter transcursi menses, quos
procurandæ animarum saluti magna caritate im-
pendit. Erant ex Lusitanis aliquot, qui domicili-
um Senæ fixerant: erant alij ex India, qui lustrali
aqua non ita pridem fuerant abluti. Vtrumque
genus necessaria destitutum doctrina vix ab Ethni-
cis viuendi ratione differebat. Hos igitur salutari-
bus instituit præceptis, à sceleribus abstraxit, à
pellicatu ad legitimas nuptias traduxit, confessi-
onis Sacramento expiauit, diuino pabulo refecit:
ex Lusitanorum quoque mancipiis ad quingenta
ferè capita sacro Baptismate abstulerit: præterea In-
hamioris Regulum, tribus à Sena milliaribus remo-
tuim aliquoties adiit, eique atq; eius familiæ ita reli-
gionis nostræ mysteria exposuit, vt statim Rex ipse,
Regina, & octo viriusq; liberi Baptismum suscipere
peroptârint: plurimi tamen de causis rem Gonzal-
lus distulit: ea potissima fuit, quod neminé secū ha-
beret è Societate, quem loco suo relinqueret, vt eos
qui Christo essent adiuncti, & Christianis præcepti-
onibus melius imbueret, & in suscepta fide conser-
uaret. Illud etiam cause accessit, quod iure optimo
timere poterat, ne Monomotapæ Rex minus æ-
què ferret suum sibi beneficarium anteponi, illi-
que prius quā sibi Christiana sacra impertiri. Lau-
dato igitur Reguli consilio, ipsum consolatus est,
& seriò hortatus, vt ab proposito ne discederet;
vbi Monomotapæ Imperator sacra vnda esset lu-
stratus, cum verò lustrari se opportunè posse, daret
insuper operam, vt subditis suis cognitam à se ve-
ritatis viam demonstraret. Præterea destinatis Gó-
zalus

zalus horis in locum secedebat ab hominum frequentia remotum; ibi sub arboris umbra considerans, longos cum Deo trahebat sermones. Visus etiam nonnunquam est pomum colore quidem aureum & pulchrum aspectu, sed gustui peracerbum, & odore teturum, quadam ex arbore decerpere, tantoque voluptatis sensu se illo cibare, ac si nihil edere posset incundius. Quin etiam rogatus, qui posset rem tam acerbam ore contingere, respondit, si ratio saporis habeatur, nullum inter illud pomum & Olyssiponense persicum apud se discriminem esse: in suauibus quippe & amaris cibis ita gustatus sensum castigarat, ut discernere sapores non posset. Inter haec legatus aduenit à Rege Monomotapæ missus, qui Gonzalum illuc perducat. Ille accepto nuntio aram lapideam, calicem, & reliquum Missæ paramum in sarcinam colligens, humerisque imponens, asperum ac difficile iter, sexcenta continens passuum millia, ingressus pedibus est. Multa in eo itinere flumina sunt, vado quædam, alia nando transiri oportebat: in transitu magna erat Gonzalo cura, ne sarcina malediceret: cum igitur amnem traiicebat vado, vel sublatam manibus, vel si aqua collum pertingeret, impositam capiti portabat: cum verò propter fluminis altitudinem nare opus erat, tum quidem vase fictili, ad eum usum comparato, sarcinam recipiebat, idque verso in altum orificio, ne ingredi aqua posset, à Cafribus adiutus, in alteram partem nando traducebat. Nonnullis annibus superatis ad vicum Teten, ubi Coellum diximus habitare, peruenit. Aliquot tibi dies commoratus, rediuit aliisq; religionis mysteriis péractis, Lusitanos in colas recreauit, & Fumi cù filia Christiano gregi adiuxit. Fumi veluti oppidorū gubernatores

sūt; locū habent à Rege secundū; magna proinde eo-
rum est apud eos gentes dignitas & auctoritas. Ne-
mo qui alio ex loco veniat, potest villo cum Fum-
per se loqui : suum priūs negotium alteri exponit:
is deinde alteri, postque alios atque alios, ad Fu-
mum tandem res peruenit : eius in conspectu ne-
mo aliter est, quām curuatis innixus poplitibus ve-
nerantis more. Solus ipse sedet : tripodis figuram
sella refert, Quite dicitur : si quis ipsum coram al-
loqui debeat, magno priūs cum strepitu palmas
quatiat, & alias generis eiusdem cæremonias præ-
mittat opus est. Fumi dignitas apud hos barbaros
non parum honoris, sed utilitatis nihil omnino
habet : non hæreditate, sed electione acquiritur:
vix vllus est qui non inuitus eligatur; non enim, qui
virtute aut prudentia, sed qui opibus præstat, is ple-
rumque eligitur, qui vbi res suas consumpsit, nec in
aliorum usus conferre quidquam amplius potest,
tum demum ab iis contemptus de gradu deiicitur.
Egressus ex hoc loco Gonzalus, quod erat viæ re-
liquum, confirmato ac renouato animo suscepit.
Cafres, qui erant in comitatu, consumptis paulò
post cibis, quos parauerant, premi fame coepere.
Id vbi à Gonzalo cognitum, quæcumque ad alendū
se asportabat, benignè illis, & liberaliter distribu-
it ; Iangamis ipse (pomi genus est) immaturis &
acerbis vicitabat ; eas tamen saporis aiebat esse
iucundissimi. Nec verò negata in ea re à sociis
fide; sed res miraculo tributa. Compertum enim
ab ipsis, iangamas illas, quas Pater manu tetigis-
set, quamuis alioquin & natura immites, gustuique
insuaves, & maturitatem nondum essent consecu-
tæ, ipso Gonzali taclu reddi suauissimas. Interea
Venturi ad oppidum, cui Mabate nomen. Cognito
hic

hic Gonzali aduentu, occurunt turmatim oppida-
ni tectis effusi, nouumque hospitem insolitis offi-
ciis exceptum, pro sua quisq; facultate hospitio in-
uitant. Gratiam multò officiis maiorem illis Gon-
zalus retulit. Paululum enim inibi commoratus,
Baptismum omnibus & Christiana sacra impertit;
discedensque prædixit, nunquam in eo oppido re-
ligionem Christi defuturam. Fidem euentus vati-
cinio fecit; posteri enim, quamquam necessario de-
stituti doctrinæ pabulo, in suscepcta tamen à maio-
ribus veritate hodieq; firmi perstant; cumq; aliquis
illâc Lusitanu transit, si quos habent infantes nô-
dum sacra perfusos vnda, certatim offerunt ablu-
endos. Continuato dein itinere perueniunt Bam-
bam, vicus est parum à Monomotapa dissipatus. Cafré
in eo Gonzalus reperit morti propinquum, quem
vt vedit; Non sinamus, inquit, hominem hunc si-
ne Baptismo decadere. Propius igitur accedens
fidei mysteria breuiter ægro exponit, rogit, velit-
ne salutari aqua lustrari, annuentem lustrat, Ludo-
uici nomen indit. Manibus inde infirmo corpori
impositis, quædam recitat ex Euangelio verba; qui-
bus absolutis mox è lecto Cafér surgit, & in signum
recuperatæ sanitatis cibum petit, corpusque reficit
vtriusque sibi salutis diuino beneficio collatæ Gon-
zalo debitor. Post multos tandem variosque asper-
rimi itineris labores sub nativitatis Christi perui-
gilium Chetuchim, pagum Monomotapæ vrbi vi-
cinum, cù sociis venit. Rediuina ter ibi ex ecclesi-
astico ritu, ipso natali Christi die celebrata, ad
vrbem contendit, eamque die postero, qui proto-
martyri Stephano sacer est, summa cum animi
voluptate ingreditur.

(.)

G 3

Regis

humanæ Societate cernuntur. Pudori enim probitati, integritati, bonis artibus nullus est locus, suis tantum student commodis; & si quid esse putat è res sua, id nisi aliter possint, per vim & insidias sibi vindicant. Denique una tantum corporis figura differre à bestiis videntur; adeò rationis lumen deprauati mores extingunt. Sunt in Quilimane flumine animalium genera complura, hisce nostris locis ignota. In his Hipopotamus ab Indico validè diuersus: fœdum animal, & nimirum deforme: caput illi figura asturconi simile, magnitudine tam enormi, ut aperto ore iusta homo staturæ utramque inter malam stare rectus possit: media infra ostium stellam habet: cauda eidem per exigua, & quæ vix cauda sit: crura breuissima, breuissimi item pedes, & in stellam desinentes; parte quippe extrema anserinis similes, ad natandum aptis: dies agit in aqua, noctes in terra: communis illi cibus herba est: hanc per campos, & prata noctu quærens hinnitibus implet aurás: cum satur ad flumen regreditur, tanca fertur vi & celeritate, ut oppositas etiam arbores perrumpat, ac secum rapiat. Crocodilum etiam hic amnis gignit, non illi absimilem, quem Nilus habet. Præter pleraque eorum, quæ de Nilaco scribuntur, haec in isto amplius obseruata: crux testigetur grandibus ac duris, ut singulæ singulos veluti æneosthoraces efficiant: nullum adhuc illis in locis repertum est venenum eius epate efficacius: ceruorum frequenter ac bubalorum viicit carnibus: per insidias haec animalia capit, dum mali ignara: potus causa, ad flumini contendunt haec verò capiendi ratio illi est: latet sub aqua occulto in loco ripæ vicino: cum ceruus aut bubalus accedit, osque admouet liquori, magno impetu irruie

uā rursum exoritur tempestas, cuius causa tutum
in sinum, cui Lindes nomen, sese Myoparo recipit.
Tredecim ibi consumpti dies, quoad sedata tempe-
stas nauigandi fecit potestatem. Per id tempus e-
udem in locum delatus ab Mozambico Pangai-
us, Myoparonem aliquantulum comitatur, sed non
ita pōst ab eo recedens, procellæ impetu abreptus,
fluctibus obruitur: ipse autem Myoparo saluis re-
bus recta in Cuamam contendit. Ad ipsum fluminis
aditum propitiato priūs per sacrificium numine,
his Gonzalus verbis Lusitanos alloquitur: Quan-
doquidem, Deo duce, Monomotapæ fines ingredi-
mur, velim socij, in mentem paulisper reuocetis,
quamobrem India relicta, ad has Barbarorum Ae-
thiopum regiones per tot incommoda & vitæ peri-
cula delati simus. Non ignoratis, quanti hoc no-
strum negotium momenti sit; neq; .n. aurū, aut ar-
gentū, aut pretiosos lapides, aut quę hiscē rebus siue
superiora, siue inferiora in hoc genere sunt, queri-
mus. Merces istæ fallaces siunt & fucosæ: mercaturā
facimus longè sublimiorem, nec lucrari nobis sed
Deo volumus: eius enim nos causa Goā eduxit, eius
benignitas ex tot actantibz morborum ac tempesta-
tum discriminibus ereptos hunc in locum adduxit,
eius clemētia legationem istam ad optatum exitum
perducet. Ut ergo postrema primis respondeant,
maiori quām antea contentionē orandus nobis
est, vt præsenti auxilio conatus nostros corrobo-
ret, ne irriti & inanes sint. Mihi certè precati-
oni impensiūs incumbere animus est. Aequi boni-
que consulite, si ob hanc causam reliquo nauig-
ationis tempore, à conspectu vestro consue-
tudineque semouear, & cum summo illo Re-
ge, cuius in manu Regum cæterorum corda sunt,

num sit, Gonzalum esse sanctum, Gladio & Clypeo apprimè munitum, & ad omne certamen pròptum; quo apopthegmate, ex vulgari Lusitanorum loquendi vsu significare voluit, summam hominis esse virtutem & constantiam, cum à rebus iis quæ adiuinum honorem, aut hominum salutem pertinerent, vel aggrediendis vel perficiendis nullo prorsus mortis mefū deterreretur. Antonium Quadrum maximi virum iudicii, cui tum in Lusitania, tum in India intima semper cum Gonzalo familiaritas fuit, ut hanc eius magnanimitatem declararet, dixisse ferunt, eiusmodi Gonzalum esse, ut si quis suo illo tempore deligi deberet, quem Anti-Christo aduersarium Deus apponet, nemine sibi eodem Gonzalo aptiorem videri;

Quid Sena egerit, dum ibi fuit.

C A P. IX.

MARITIMO itinere confecto Gózalus cum sociis Sena ingreditur. Oppidum est, ut dixi, illis in locis celebre & frequens: magna ex parte ingentē latet intra sylam: ædificia habet ex culmo fluuius ibi passus circiter mille & quingentos latus est: nauigari ulterius versus ortum potest, maioribus nauigiis, tempore etiam astiuo ad ducentā ferè millaria: eius aqua gustui suauis, sed insalubris. Vbi Gonzalus pedem in terra posuit, ipsum statim Regem ducentas ab Sena leucas in urbe regia distantem per destinatum nuntium de suo adventu certiore fecit. Misit item ad vicum nomine Tete, qui habitantem ibi Gomesium Coëllum Lusitanum, Monomotapæ Regi carum, & Cafrum

lingua peritum, suis verbis salutaret, peteretque ad se venire ne grauaretur: quod Gomesius libenter tamen præstítit. Interim dum Pater responsum expectat, quatuor circiter transcursi menses, quos procurandæ animarum saluti magna caritate impedit. Erant ex Lusitanis aliquot, qui domiciliūm Senæ fixerant: erant alij ex India, qui Iustrali aqua non ita pridem fuerant abluti. Vtrumque genus necessaria destitutum doctrina vix ab Ethniciis viuendi ratione differebat. Hos igitur salutari bus instituit præceptis, à sceleribus astraxit, à pellicatu ad legitimas nuptias traduxit, confessioonis Sacramento expiauit, diuino pabulo refecit: ex Lusitaniorum quoque mancipiis ad quingenta ferè capita sacro Baptismate abstulerat: præterea Inhamoris Regulum, tribus à Sena milliaribus remotum aliquoties adiit, eique atq; eius familiæ ita religionis nostræ mysteria exposuit, ut statim Rex ipse, Regina, & octo viriusq; liberi Baptismum suscipere peroptarint: plurimi tamen de causis rem Gonzalus distulit: ea potissima fuit, quod nemine secū haberet è Societate, quem loco suo relinqueret, ut eos qui Christo essent adiuncti, & Christianis præcepti onibus melius imbueret, & in suscepta fide conservaret. Illud etiam cause accessit, quod iure optimo timere poterat, ne Monomotapæ Rex minus æquè ferret suum sibi beneficiarium anteponi, illaque prius quam sibi Christiana sacra impertiri. Laudato igitur Reguli consilio, ipsum consolatus est, & serio hortatus, ut ab proposito ne discederet; ubi Monomotapæ Imperator sacra vnda esset lustratus, tum verò lustrari se opportunè posse daret insuper operam, ut subditis suis cognitam à se veritatis viam demonstraret. Præterea destinatis Gó-

zalus

zalus horis in locum secedebat ab hominum frequentia remotum; ibi sub arboris umbra considerans, longos cum Deo trahebat sermones. Visus etiam nonnunquam est pomum colore quidem aureum & pulchrum aspectu, sed gustui peracerbum, & odore tetrum, quædam ex arbore decerpere, tantoque voluptatis sensu se illo cibare, ac si nihil edere posset incundius. Quin etiam rogatus, qui posset rem tam acerbam ore contingere, respondit, si ratio saporis habeatur, nullum inter illud pomum & Olyssipponense persicum apud se discriminem esse: in suauibus quippe & amaris cibis ita gustatus sensum castigarat, ut discernere sapores non posset. Inter haec legatus aduenit à Rege Monomotapæ missus, qui Gonzalum illuc perducat. Ille accepto nuntio aram lapideam, calicem, & reliquum Missæ param in sarcinam colligens, humerisque imponens, asperum ac difficile iter, sexcenta continens passuum millia, ingressus pedibus est. Multa in eo itinere flumina sunt, vado quædam, alia nando transiri oportebat: in transitu magna erat Gonzalo cura, ne sarcina madezieret: cum igitur amnem traiicebat vado, vel sublatam manibus, vel si aqua collum pertingeret, impositam capiti portabat: cum verò propter fluminis altitudinem nare opus erat, tum quidem vase fictili, ad eum usum comparato, sarcinam recipiebat, idque verso in altum orificio, ne ingredi aqua posset, à Cafribus adiutus, in alteram partem nando traducebat. Nonnullis annibus superatis ad vicum Tetem, ubi Coellum diximus habitate, peruenit. Aliquot tibi dies commoratus, rediuita aliisq; religionis mysteriis pœnitentis, Lusitanos incolas recreauit, & Fumi cù filia Christiana gregi adiuxit. Fumi veluti oppidorū gubernatores

100 VITAE GONZALI SYLVERIAE
sunt; locū habent à Rege secundū; magna proinde eo-
rum est apud eos gentes dignitas & auctoritas. Ne-
mo qui alio ex loco veniat, potest villo cum Fumo
per se loqui: suum prius negotium alteri exponit:
is deinde alteri, postque alios atque alios, ad Fu-
mum tandem res peruenit: eius in conspectu ne-
mo aliter est, quam curuatis innixus poplitibus ve-
nerantis more. Solus ipse sedet: tripodis figuram
fella refert, Quite dicitur: si quis ipsum coram al-
loqui debeat, magno prius cum strepitu palmas
quatiat, & alias generis eiusdem cæremonias præ-
mittat opus est. Fumi dignitas apud hos barbaros
non parum honoris, sed utilitatis nihil omnino
habet: non hereditate, sed electione acquiritur:
vix ullus est qui non inuitus eligatur; non enim, qui
virtute aut prudentia, sed qui opibus præstat, is ple-
rumque eligitur, qui ubi res suas consumpsit, nec in
aliorum usus conferre quidquam amplius potest,
tum demum ab iis contemptus de gradu deiicitur.
Egressus ex hoc loco Gonzalus, quod erat viæ re-
liquum, confirmato ac renouato animo suscepit.
Cafres, qui erant in comitatu, consumptis paulò
post cibis, quos parauerant, premi fame coepere.
Id ubi à Gonzalo cognitum, quæcunque ad alendū
se asportabat, benignè illis, & liberaliter distribu-
it; ianganis ipse (pomi genus est) immaturis &
acerbis victitabat; eas tamen saporis aiebat esse
iucundissimi. Nec verò negata in ea re à sociis
fide; sed res miraculo tributa. Compertum enim
ab ipsis, ianganas illas, quas Pater manu tetigis-
set, quamvis alioquin & natura immites, gustuique
insuaves, & maturitatem nondum essent consecu-
tes, ipso Gonzali tactu redi suauissimas. Interea
venturi ad oppidum, cui Mabate nomen: Cognito
hic

hic Gonzali aduentu, occurunt turmatim oppida-
ni tectis effusi, nouumque hospitem in solitis offi-
ciis exceptum, pro sua quisq; facultate hospitio in-
uitant. Gratiam multò officiis maiorem illis Gon-
zalus retulit. Paululum enim inibi commoratus,
Baptismum omnibus & Christiana sacra impertiit;
discedensque predixit, nunquam in eo oppido re-
ligionem Christi defuturam. Fidem euentus vati-
cinio fecit; posteri enim, quamquam necessario de-
stituti doctrinæ pabulo, in suscepta tamen à maio-
ribus veritate hodieq; firmi perstant; cumq; aliquis
illâc Lusitanus transit, si quos habent infantes nô-
dum sacra perfusos vnda, certatim offerunt ablu-
endos. Continuato dein itinere perueniunt Bam-
bam, vicus est parum à Monomotapa dissipatus. Cafré
in eo Gonzalus reperit morti propinquum, quem
vt vidit; Non sinamus, inquit, hominem hunc si-
ne Baptismo decadere. Propius igitur accedens
fidei mysteria breuiter ægro exponit, rogit, velit-
ne salutari aqua lustrari, annuentem lustrat, Ludo-
uici nomen indit. Manibus inde infirmo corpori
impositis, quedam recitat ex Euangelio verba; qui-
bus absolutis mox è lecto Cafer surgit, & in signum
recuperatæ sanitatis cibum petit, corpusque reficit
vtriusque sibi salutis diuino beneficio collatæ Gon-
zalo debitor. Post multost tandem variosque asper-
rimi itineris labores sub nativitatis Christi perui-
gilium Chetuchim, pagum Monomotapæ vrbi vi-
cinum, cù sociis venit. Rediuinater ibi ex ecclesi-
astico ritu, ipso natali Christi die celebrata, ad
vrbe contendit, eamque die postero, qui proto-
martyri Stephano sacer est, summa cum animi
voluptate ingreditur.

(.)

G 3

Regis

Y 253 Y

F 253 T

*Regis Monomotapæ potentia , gubernandi ratio,
gentis mores, & huiusmodi
alia.*

C A P. X.

MOnomotapa regiæ urbis nomen est, ab ea in totam regionem dericatum , cuiusmodi in orbe multa; in Italia Neapolis; in Hispania Tole-tum: Carpentanorum, Legio: Valentia: & alia di-versis locis complura. De Monomotapæ regione ni-hil omnino veteres, aut geographi, aut historici scripsere. Ptolemaei enim tabulas ab oriente termi-nauit Prasum promontorium, quod nunc Mozam-bicum est; ab occidente Hippodramus, quod alterū est promontorium, proximum illi Africæ monti, quem Lusitani inuentores, ferram lioam, hoc est, montem Leænam vocavere; & quidem harum rerū periti illum esse credunt, quem Deorum rhedam, antiqui Græci dixeré. Hæc, de qua nunc agimus, Aethiopia tribus clauditur lateribus. Primum à monte Leæna, secundum oram maritimam ad bonæ spei promontorium excurrit. Inde secundum usq; ad promontorium Prasum, seu Mozambicum. Ter-tium rursus à Praso per interiores terræ partes ad Leænam usque protenditur. Ex quo planè manife-stum est, nouam hanc Aethiopiam ad nullam per-tinere earum quatuor, de quibus in antiquis lite-rarum monumentis memoria reperitur. Namque ab illis omnibus longè differt: ab Asiatica in primis, quam Madianiticam terram sacra volumina appell-lant : deinde ab ea, quæ est supra Aegyptum, & Abassinos continet: tum ab interiori Aethiopia, quæ magna ex parte Zamzibar est: denique ab illa, quæ in interiori Libya Hesperij Aethiopes incolunt,

Qua-

Quatuor igitur Aethiopiis, veteri seculo à Græcis vel Latinis scriptoribus cognitis, addēda quinta est à Lusitanis inuenta; ad cuius Occidentem plagam regna sunt Congi, Angolæ, & alia ad Guineam pertinentia: ad Orientem vastissima hæc Monomotapæ regio, septingentis, vel, ut alij malunt, octingentis in orbem contenta leucis, longè latèque porrigitur. Eius Imperatori præter populos Mongazes, qui regibus carent, & Fumos habent rectores, multi alij circum populi ac reges beneficiario iore tributa pendunt. Pendebat etiam olim Sofalæ Rex, sed post Lusitanorum aduentum ab eo onere exemptus. Plurimum autem valet opibus & copiis, facilique delectu centum hominum millia ad pugnandum exponit. Habet in sui custodiam electa de gente triginta Cafrum millia. Hi regiam circum urbem per vicos dispositi, & in omnem eventum prompti atque expediti. Mocomoëgi parent, id nomen officij est, alij Zonum vocant, quod sonat Regni portis præfectum, quasi ad regni aditus semper excubet, ne quid aduersi ingrediatur. Quo tempore Monomotapam Gonzalus subiit, penes Antonium Goiadum Lusitanum hominem, Regi carissimum, hoc munuserat. Vexilla, quibus est in exercitu usus, non ex serico, aut lino, vloove panni genere confecta & figuris depicta, ut apud nos hastilia, sunt summo in culmine affixas habentia diversas animalium formas, opere cælato. Nam ut veteres Romani Aquilam, Carthaginenses Dracconem, & aliae olim nationes alias ferebant animaltes; ita singuli Cafrum duces propria habent cælati generis insignia, Elephantum hic, bouem ille, alijs leonem, crocodilum alijs; hisque ex signis & nominantur in bello, & inni-

çem distinguuntur. Vita militaris communis omnibus, & in primis grata. Ab insidiis & cæteris belli stratagematis valde abhorrent. In congressibus campo utuntur aperto, & primam plerumque lucem opperiuntur. Hostium enim castra noctu aggredi, ignominiosum putant. Arma habent, non quibus corpora ab ictu tutentur, sed tantum quibus lœdant hostes. Armorum verò quatuor illis genera, quibus non singuli singulis, sed singuli omnibus instructi, ad bellum procedunt; arcum in primis unusquisque fert, & pharetram cum sagittis: deinde frameas & missilia quædam, quæ iaculari facilè possit: tum accinctum ad femur gladium lignea inclusum vagina: postremò sudem egregiè dilatam, & ad ferendum peraccommodam, quam, cùm decertat, vltimò expedit si opus est. Regio partim suopte ingenio, partim habitantium inertia magna ex parte frugum parca. Atque inde fit, ut quamvis Cafres nihil ferè ad esum reputent inutile, omnique vesci immunditia sint assueti, ob commæatus tamen inopiam duos aut tres dies eodem in loco sub armis vix esse possint; sed alias subinde atque alias querere sedes oporteat, in quibus aliquid habeant, quo ali queant. Quocunque verò accedunt, nihil omnino ibi, non terrestria & fœda animalcula, non herbas, non ipsa arborum folia relinquunt; hoc starum more quidquid viride siue in planta, siue in solo reperiunt, summa auiditate vorant. Oblongo, & male texto gossipio atque in modum crucis ad pectus conformato ita se tegunt, vt plerasque corporis partes relinquant nudas. Vxores emunt, & quod quisque ditior, eò plures habet; iisque in agris colendis, cæterisq; in rebus

rebus tanquam mancipijs utuntur. Quæ circa ignorationem numinis, animorum interitum, contemptum virtutum, aliaque generis eiusdem de Tongensibus diximus, ea omnia cum istis sunt communia. Tantum nasci hominem & mori norūt, id quod vident, quem in finem nascatur, quō animus post mortem tendat, quibus in hac vita operibus debeat exerceri prorsus ignorant. Gallinam & arietem habent inter esculenta; utrumque animal integrum ac sine veru imponunt igni, & torrent, tostumque edunt, nulla parte detracta, sed cinere tantummodo excusso. Vinum bibunt expressum ē milio, & alio legumine hīc ignoto. Nachenim vocant, figura & quantitate sinapis grano haud multum absimile. Vix potest quidquam his Cafribus cōcipi magis rude & incultum. Nullam per tot sacerula, neque ipsi per se artem inuenēre, neque ab alijs inuentam accepēre. Eadē semper apud illos indumenta, ijdem cibi, & eodem modo parati; eadem construendi ex culmo tuguria & casas ratio, ijdem denique mores atque eadem fœda & inueterata barbaries. Mirum in modum inuidi sunt. Si quis forte, quia maiorem vel in colenda terra, vel in pascendo grege adhibuit diligentiam, plus cæteris aut fructuum colligit, aut pecoris habet, in summam aliorum incurrit inuidiam. Aiunt enim illud veneficio, non industriæ tribendum. Aliquando meliore aliorum sorte adeo offenduntur, ut conspiratione facta ipsos trucent. Hoc verò ut faciant non aliud opus, nisi ut ipsis veniat in mentem. Vix de futuro cogitant, & à formicis ferè superantur, quæ in hyemem pabulum æstate prouident. Si quid isti habent, totum id statim consumunt, & ipsi postea fame consumuntur. Boves ha-

sapam copia. Hæc emporia sunt nō longè à Mazauo flumine, quorū illud quadraginta aut quinquaginta leucis à Tete vico, de quo suprà dixi, dissitum est. In immēsam vastitatem mons propè excurrit, nomine Fura, i n quo ferunt veterem illam Sabæ reginam, quæ ad explorandam Salomonis sapientiam à finibus terræ Hierosolymam profecta est, camelos auro onerasse. Cōstat tamen longè lateq; diffundi terrā, in qua aurifodinæ sunt, leucas amplius ducentas quinquaginta contineat longitudinis & vastissimum latitudinis spatium. Tanta autē naturæ vi illis in locis hoc metallum erumpit, vt fidem superet. Nā in ipsa terræ superficie plura auri frusta reperita, quorum quædam quatuor, alia plura, alia pauciora aureorū nummūm millia pependere. Deprehensæ quoque intra ipsos arborum truncos auri venæ, ex attracto ab ramis humore inibi ortæ, Lapidicinæ præterea pars quædam non admodum magna, à Fura monte excisa quadringenta aureorum millia breui exiguoq; labore fudit. Argenti fodinæ, quas Achicona appellant incolæ, plurimæ etiā & maximæ, aurifodinis conterminæ, perq; Zambazā fluuium, ex quo ac plano solo longissimi porriguntur. Duo dicuntur esse Monomotapæ Imperatoris insignia; vnum pala est cū eburneo manubrio, quam instar ensis ad latus accinctam gestat, vt agriculturam subditis commendet, veluti rē humanæ vitæ maximè necessariā: alterū duæ frameæ sunt, quibus se & malorum vltorem, & defensorem bonorū proficitur. Ignem renouat annis singulis, quem regno toto distributum iri vult. Eius rei administri sunt magnates, quibus distribuendi cura commissa. Hos adeunt, qui nouum ignem querunt. Si quis verò querere negligat, læsæ maiestatis reus efficitur. Cūm Rex

bibit

venerim, Rex potentissime, ex ipso quem ad mem
fisti, Antonio facile intelliges. Neque enim ego ali
ud præter te & tuos quero. Harum me opum amor
à patrio solo abductum in istas egit regiones, quod
me narrante paulò post melius agnosces. In ma
gnam Rex admirationem adductus, vix credere po
terat, hominem esse qui aurum, qui boues, quo
ipsi Cafres plurimi faciunt, qui famulatum respue
ret. Cùm igitur ad illum Gonzalus adiit, incredibili
amoris æquè & honoris significatione exceptus est.
Ad interius enim cubiculum introiit, quò ne stipen
diarij quidem reges, ut diximus, cùm ad Imperato
rem ventitant, admitti solent. Calceos non exuit,
cùm cæteri comites, etiam Lusitani, nudis adessent
pedibus. Ad alterum Regis latus (alterum Regi
na mater tenebat) operto capite, & in Quite, hoc
est, tripode, stragula veste bellè instrato, Regi pæne
æqualis insedit, relicto ad ostium cubiculi Caiado,
regni portis præfecto, qui interpretè agebat. Dicta
igitur primū salute, allata ex India & Moçambico
munera Regi Gonzalus offert. Ea ille lēto iuxtā & li
benti animo accipit, atq; vt paré referat gratiā, Pa
trem rogat, quot velit foeminas, quot prædia, quot
boues, quantū auris omnia quæ optet, libentissimè se
daturum. Respōdet Gonzalus, nihil se præter ipsum
Regem velle sicuti per Antonium priùs nuntiārat:
omnia enī tam corporis, quam fortunæ bona a
lijs commutasse bonis longè præstantioribus, quo
rum ipsum cupiat efficere participem; aurum, præ
dia, boues, & huiusmodi alia, multoque magis cupi
ditatum lenocinia non solū boni nomine esse in
digna, sed planè sordida & contemnenda. His Rex
audit, ad interpretè conuersus; Fieri, inquit, Anto
ni, non potest, vt qui ista, quæ tanto homines studio
cuperint

cere necesse sit. Tum caput Gonzalus aperiens, & vtrumque flectens genu, operimentum detrahit, imaginem Regi ostendit, ad eamque venerandā his verbis hortatur; Ne dubita Rex, submissim colere effigiem illius quam Regis regum matrem, suamque Reginam cœlites ipsi agnoscunt, & reuerenter fideliterque suscipiunt. Hoc simulacrum Deiparæ est, qua præside atque adiutrice inferorum hostium conatus impetusque contundimus; cuius etiam patrocinio innumerabilia à Deo beneficia obtinemus. Dei ergo parentem, & rerum dominam pio animo venerare. Visam rex imaginē officiosè in primis colit & obseruat; eius deinde pulchritudine captus, etiam atq; etiam Gonzalum rogit, illam ut apud se esse sinat; eius enim se conspectu mirificè recreari. Anuit pater Regis votis, & ipse per se ex pretioso peripetasmate in eodem Regis cubiculo quoddam quasi sacellum instruit, inibique illam quam decentissimè reponit. Lusitani, qui in ea tunc vrbe erant, in Indiam reuersi, memorię prodiderūt, sanctissimam Virginem sub eadem, qua depicta erat forma, mirabili circunfusam luce, quater aut quinques dormienti Regi adstitisse, & incognita lingua cum eo fuisse locutam, quod ille manè euigilans, & matri suz, & Lusitanis familiaribus summa cum admiratione narrabat. Tandem Gonzalum, ad quem Lusitani rem totam, ut à Rege audierant, deferebant, vocat ad se, & visa exponit, additque se magnopere animo cruciari, quod sibi comparentis loquentisq; Reginæ verba intelligere nō possit. Cui Gonzalus, Illa, inquit, lingua diuina est, intelligi à nullo potest, qui Christianis sacris imbutus non sit, quicq; ipsius sanctissimæ Reginæ filio, immortali quippe Regi, non obtempereat. Nihil ad ista Rex; vultu tamen

etibus Sylvestribus & peracerbis contentus. Tam insigni frugalitate, tamq; inusitata apud barbaros in pauperes caritate adeo rei Christianæ existimatio augebatur, vt esset ferè nemo qui Christianus fieri non vellet.

*Mahometani Regem muneribus & fallacijs corruptum
ad Gonzali cædem inducunt.*

CAP. XII.

DVM hæc feliciter prospereque procedunt, ecce tibi nefarius humani generis hostis inuidiæ facibus stimulatus ad labefactandam regis fidem Mahometanos egregios scelerum administrös, acerbitate iustigat. Conueniunt inter se de reacturi. Cōuentus princeps Mingames ex Mozambico, vir pessimus, & Mahometanæ superstitionis antistes. Magno eorum consensu statutum, vt Gonzali in primis cædes omni ope procuretur; hinc pendere omnia. Iniquissimi deinde consiliij certiores & conscientias per literas, ac nuntios faciunt reliquos eiusdem sectæ cultores, qui habitant Senæ, qui in regno Sofalæ, qui cæteris in locis atque insulis magno flumini Cuamæ cōterminis. Præterea, quia nullū telū est pecunia fortius, decernunt bonā inter se colligere pecuniae summa in, qua Regis animum aduersus Gonzalum irritent, si dolis, mendacijs, falsis criminationibus nihil efficiant. Tandem toto ex grege deliguntur quatuor, qui & gratia apud Regem plus veleant, & calliditate ac potētia reliquos superent; quorū primus Mingames ipse. Omnes hi fallendi arte & veneficijs insignes, illico ad Regem volant; sincerum erga ipsum, eiusque domum atque vniuersum regnum simulant studium; Gonzali innocentia per-

sum ea tendit simulata pietas, qua astutissimus im-
 postor boues à te dono missos, per speciem miseri-
 cordiæ, populo distribuit? Agnosce dolos: tuis tibi
 muneribus insidiæ parantur. Tuorum sibi animos
 conciliat, vt ipsi cædis tuæ non modò conscijs, verū
 etiam adiutores & ministri sint. Quid hominem
 istū mortalibus æquè & immortalibus exosum sibi
 velle credis, cùm capita vestra medicato liquore
 perfundens, verba quædam pronuntiat orco, non
 superis nota? Non vides tuum, ac tuorum exitium
 verbis illis procurari? terribiles ab styge euocantur
 furiæ, quæ vestris sensim mentibus illabantur, vt de-
 inde sympathiæ ac dementes mutuis inter nos cædi-
 bus concurrati. Quid plura? Res notissima est. Vnus
 tantū restat occurrenti malis via. Vniuersitate macte-
 tur, cuncta in tuto sunt. Age, de medio tolle, qui tibi
 ac tuis interitum molitur: quod feceris citius, eo te
 instati periculo facilius expedes. Hæc & multa alia,
 quæ perfidis hominibus summum in Christianam
 religionem atq; in Gonzalum odium, certumq;
 amittendi quæstus discrimen abundè suppeditarunt.
 Addita insuper quæ inter se collegerant, munera ita
 Regis adolescentis parumq; experti animū perno-
 uerē, vt Gózalū internecioni dare statim decreuerit,
 & in eadē sententiā familiares suos pertraxerit. La-
 rebat adhuc nefaria Regis consilia, cū Gonçalus, di-
 uinitus præmonitus, Antonio Caiado portarū, præ-
 fecto rē totā exponit. Nō sum, inquit, nescius, Anto-
 ni, mortē mihi à Rege parari, nec abesse procul, quin
 sacrilegis oppressus manibus, supremū edā vitæ spi-
 ritū. Mors mē neq; imparatū, neq; metu trepidū in-
 ueniet, sed impavidū & lætitia exultatē. Infelicis re-
 gis me miseret, quæ Mahumetica iniurias mendac-
 ijs obrutū, humanæ diuinæq; fidei efficit deserto-

116 VITAE GONZALI SYLVERIAE
rem. Caiadus somniū sibi narrari credit subridensq;;
Ecquis, inquit; optimè Pater, hanc tibi iniecit men-
tem? Neminem Rex, mihi crede pluris te facit; ne-
minem etiam habet cariorem. Hæc vbi dicta actu-
tum se in aulam proripit, sermones de Gonzalo cū
Rege miscet: peruersum Régis propositum, vultu a-
nimum prodente, facile deprehendit: tum verò
omnes industriæ neroos intendit, vt deceptum
adolescentem ad meliorem mentem reducat:
iterū atq; iterum orat & obsecrat, ne quid temerè
aggrediatur; maturè consideret, quām execrandum
in Deum crimen suscipiat; quantū Indici Proregis &
Lusitani Regis amicitiam lēdat; quām deniq; graue
suis humeris imponat onus: neque enim aut morta-
les homines, aut immortales cœlites cædem Gon-
zali innocentissimi viri & omnibus carissimi inul-
tam passuros. Hæc & id genus alia, quæ Caiadus pro-
tulit, Régis animum in nefario proposito firmiter
obstinatum, nihil mouere. Ad omnia respondit, ius-
surum se acciri Enganghas (hoc erat Mahumetanis
nōmen) & rem cum illis denuo acturum. Hoc audi-
ens Caiadus cùm rectè intelligeret, in eo consilio;
in quo ipsi sceleris auctores sententiam essent latu-
ri, non aliud decerni posse, quām quod omnibus vo-
tis appetebant, ad Gonzalum reuersus; Ergo, inquit;
optime Pater, subeunda tibi mors est: ea Régis ani-
mo firma constansque insidet sententia; à qua non
video quā possit ratione deterrei. Interim Engāghē
cum Rege ad concilium coēunt. Eripi Gonzalo vitā
opportere, nemini eorum dubium; neq; id volunt in
consultationē adduci. De genere lethi & tempore
titur; facileque inter omnes conuenit; qualis
mors sit, vt quām minimum differatur. Cūm
igitur

igitur consilium idibus Martijs initum sit, ut sequenti statim nocte vita Gonzalo eriperetur, omnium calculis decretum est. Cæterum res adeò secretæ gestæ, nihil ut in vulgus prodierit. Quapropter Regem iterum Caiadus adit, iterumque minas cum rationibus miscens ab iniquissimo proposito reuocare conatur. Tum Rex, Mahumetanam imitatus vafritiē, fingit à Gonzali nece velle se abstinere; satis esse, si ab urbe tantum discedat, eo se discessu fore contentum. Similia Regis mater, quam quoq; Caiadus alloquitur, simili calliditate respōdet. Gózalus tamen ultimam sibi instare lucem certò sciens, ab Antonio ad se reuerso, & mitiora nuntiante obnixè petit, ut duos tresve Lusitanos à vico quodam non longè disiuncto, ad se confessum vocet, ut cōfessione expiatos cœlesti pane reficiat. Enitere, inquit, ut quamprimum veniant, nisi enim hæc illis hodie sacramenta confero, conferre postea non potero. Caiado profecto, rem diuinam Gonzalus differt, dum vocati veniunt; sed ijs sub meridiem nondum presentibus, sacrum facit, duasq; hostias consecrat, ut se vna, altera vocatos, si inter litandum venerint, reficiat. Verùm cùm ad Missæ finem comperit eos adhuc abesse, vtramque consumit. Peracto sacrificio, quinquaginta circiter Cafres, quos rectè prius instituerat, Christo per Baptismum adiungit, ijsque vestes & rosaria partitur. Veniunt sub vesperā cum Caiado Lusitani, quos quia Christi corpore cibare tunc non poterat, salutari tantum pœnitentia expiauit, & optimis ad rectè viuendum consilijs munitos domum remisit. Tanta verò lœtitiae significatione hæc præstítit, ut omni ipsos imminentis mali suspicione liberârit. Cumq; nihilominus permanere aliquantulū cum ipso vellent, haud

118 VITAE GONZALI SYLVERIAE
permisit, ne laboris socios haberet. Præterea, qui
domi erant libri, eos cū sacra supellestile deferri ad
Caiadum iussit, relicta sibi cum linteo & duobus
cereis imagine Christi crucifixi non alium vitæ de-
fensorem, neque alium habere volens in morte so-
cium. Reuertit sub noctem Caiadus, Gonzalū repe-
rit propè domicilium de ambulante noua induitū
veste, ac linteatum, adeo hilarem ac lætum, ut atto-
nito similis constiterit. Hominem Gonzalus conspi-
ciens solitudine anxum, propius accedit, eiusq;
pectus leuiter manu prehendens; Quæ te, inquit, de
me solicitude tenet, Antoni? Scito multò me
promptiorē esse ad obeundam mortē, quām ipsimet
sint hostes mei ad inferendam. Regi in primis, &
Regis matre libenter parco; ille adolescens, hæc fœ-
mina est; vtrūq; ab Saracenis decipi hauderat dif-
ficile. Summis deinde precibus à Deo contendo, ne
huius necis, quæ mihi iamiam imminet, ullam ab
inferētibus vindictā sumat; sed damno potius meo,
grauissima huius urbis scelerā cōpensari velit. Hæc
Pater non impaudo tantum, sed hilari etiam vultu
Caiadus contra solicitus & mōrens quamvis in-
ducere animum non posset, tam immane nefas
contra innocentissimum virum ab Rege patra-
tum iri, diuelli tamen ab ipso nec volebat, nec ullā
ratione poterat: sed tandem Gonzali precibus defa-
tigatus discessit. Vix domum attigit, cū duos famu-
los misit, qui rectè obseruarent, quid ageretur, & se,
si quid esset periculi, continuò monerent. Non tam
parati erant hostes ad inferendā Gonzalo mortem,
ut idem Antonio Caiado dixerat, quām ipse ad su-
stinentiam summo eius subeundæ ardebat deside-
rio, nec poterat, præ immenso animi ardore loco
vno firmus consistere. Nunc ad Crucifixi imagi-
nem

nem accedens, flectit genua, trahensq; ab imo corde suspiria, Christum pro humano genere crudeliter occisum precatur, omnes in sebarbarorum iras effundi sinat; meminerit, quid sibi sepius in Lusitania promiserit, quid futurū prædixerit; oblatam esse adimplendi pronissi & liberādæ fidei sibi datæ opportunitatem. Nunc incredibili quodam animi ardore ab oratione surgens, horæ, qua mactandus est, segnitiem tarditatemq; incusat. Nunc iterum redit ad preces, iterumque ante crucifixi imaginem genibus nixus, vehementer Christum orat, ne hostiū manus impedit, quo minus in corpus suum crudelissimè deseuant. Tandem carnificum aduentum spiritu præsentieus è diuersorio egreditur, vt Christi exemplo, venientes excipiat, atque in vicina area intentis semper in cœlum oculis manibus modò in altum sublatis, modò in formam Crucis ad pectus cōpositis, huc illuc citatis passibus ambulat, interq; suspiria & gemitus dulcissima serit cum Deo collequia. Cùm ad multam iam noctem ventum esset, nec dum tamen hostes comparerent, (latebant enim in vicino loco, neque deambulantem, aut vigilantem audebant impetere,) fessus ad suum se cūbicum iterū recepit, & in arundineo strato, quod inibi erat, Christi effigiem inter accensos cereos medium collocans, flexis rursus genibus, eadem, quæ prius, præcari à Deo cœpit; atque inter vota precesque ex lassitudine decubuit leuique somno correptus est. Id verò hostes, qui eo interim spatio venerant, conspicati, in Dei serum repente irruūt, & crudelissimè oppressum communi luce priuant. Octo circiter satellites erant. Inter eos nobilitate & rebus cæteris princeps Macrumes, genere sectaque Ethnic⁹, sed Gózalo apprimè notus, eiusq; familiaritate

110 VITAE GONZALI SYLVERIAE
tate & in mensa & in priuatis colloquiiſ fre-
quenter vſus. Hic proditorem Iudam imitatus, ne-
farij facinoris dux reliquis fuit. Primus enim impe-
tum faciens, iacentis Gonzali pectus summa vi in-
ſidet. Accurrūt ſubitò quatuor alij; duo manus, duo
pedes apprehendunt, immotumque tenent corpus.
Tum reliqui funem collo iniiciunt, fortiter utriq;
adducunt, & obſtrictis fauibus ſpiritu m præclu-
dunt. Multò tum cū ſanguine ex ore & narribus ex-
presso victor animus ē corporis ergastulo exiens,
atq; ad coeleſtē ſedē aduocans mortali vitā, & im-
mensis laboribus imponit finem. Obiit Gonzalus
codē lethi genere, quod ſapient in Lusitania prædi-
xerat, anno ſalutis noſtrā millesimo quingētesimo
sexagesimo primo, poſtridie idus Martias, quarta
quadragesimā Dominica, quæ cū à Lusitanis propter
Susannæ historiam, quæ præcedente ſabbato in Miſ-
ſa decantatur, Susannæ Dominica ſoleat appellari,
occasio alicui fuit ſcribendi, Gonzali martyriū in eū
incidiffe diē, qui Virgini & Martyri Susannæ na-
talis est. Sancti viri cadauer reſte per terram traçtum
in vicinum fluuiū, quem Moſengessem, ſeu, vt apud
alios reperio, Motetem incolæ vocant, iidem carni-
fices proiecere; non ob id quidem, quod Mahume-
tani finixerat, ne ſub dio relictū halitu ſuo terrā cœ-
lumq; corrumperet, & miseros mortales pestifero-
rabo abſumeret; ſed ne diuinæ prædictioni deeffet
fides. Prædixerat enim Gonzalus, ſe pro Christo ab
eius hostibas præfocandum, corpusque ſuum in flu-
uium, vbi nunquam amplius appareret, proiicien-
dum; quod enenit. Ferunt plurimos in eo amneſie
gere mirę magnitudinis & voracitatis lacertos, cro-
codilos crede; Eos verò cū antea eſſent ſoliti acce-
dențes in caute ad ripā homines, ex infidiſ capere,
& deuo-

& deuorare, vbi tamen Martyris corpus fluo exceptum est, veluti deposita feritate, sic ab huminis carnibus temperasse, vt exploratum sit, nulli deinceps homini, ad hunc usque diem nocuisse, cum id facere non difficile possent. At enim antequam interfectores mortuum corpus è tugurio educeret, sordida victi cupiditate illud vestibus nudarunt: cumque ferreum cilicium carni coniustum reperissent, attoniti rei nouitatem, statuerunt apud se hominem, qui pro lanea aut linea ueste, ferreo utrebatur, non alium quam insignem veneficum esse posse. Non fuit autem miseris satis in corpus Martyris deseuisse, in ipsam quoque Christi imaginem effudere furorem; arreptam enim tabulam post mille iniurias & probra, varias in particulas sacrilegis manibus sectam, pedibus conculcandam in terram proiecere.

Quid post Gonzali necem Regi & alijs contigerit.

CAP. XIII.

GONZALO vita mortali exempto, audiens Rex, homines quinquaginta paulò ante eius mortem Iustrali aqua ab ipso fuisse perfusos, & variis munericibus donatos, ira excandescens, vt exutis donis quamprimum interimantur, seuerè mandat. Peruulgato Regis imperio, Luaces, qui regni primores sunt, ipsum adeunt, cur occidi illos homines iubeat, sciscitantur: Si ea, inquiunt, causa est, ô Rex, quod aquam capitibus suis à Gonzalo infundi passi sunt, & nos etiam, & te ipsum mori necesse erit, cum eadem omnium culpa sit. Victus ratione Rex à cæde abstinet. Interim tamen Mahumetani

teri demum, ad quos pessimi facinoris causa pertinuit, aliquantò quidem seriùs, sed iustum tamen Numinis iram experti sunt. Cùm enim postea valido cum exercitu in ea Monomotapæ loca venisset Franciscus Barretus, dux Lusitanus, effecit, vt Mahumetani omnes, qui regia tunc in vrbe erant, edito regio foras pellerentur, & Senam ipse ingrediens ex Lusitani Regis mandato sceleris participes diligentissimè conquisiuit, comprehensosque atq; exquisitissimis tormentis ad terrorem & exemplum cruciatos, morte turpissima mulctauit. Quæ tamen Dei benignitas est, ex eis ipsis, qui suscepimus flagitium supplicio capitis persoluere non nulli cognita fidei nostræ veritate, animi salutem procurantes, Christianis sacris iniciari voluere, susceptoq; Baptismi Sacramento à corporis morte ad immortalem vitam, vt æquum est credere, cōmigrarunt. In his auctoritate, doctrinæ opinione, & iniquæ superstitionis studio primus fuit Xequius quidam nomine Ampēus, quem nostri cognomento composito ex duobus vocabulis apud Lusitanos & Castellanos idem significantibus, ignominiaæ causa, camperrum, hoc est, canem vocitabant. Quò iste, spectato hominum iudicio, à Christiana religione amplectéda alienor videbatur è verisimilius est Gonzali precibus ac sanguini secundum Deum tribuendum esse quod illam sit amplexus. Referunt illum, Mahumeticis erroribus cæteroqui apprimè deditum, & omni flagitorum genere corruptum, vi tamen ingenij & acri iudicio præditum, simulatq; Societatis Iesu religiosos in Aethiopia pia vidit, summa diligentia obseruare solitū eorum mores, omnemq; agédi rationē, quid videlicet dicerent, quid facerent, quomodo militum & reliquo-

rum

¶ VITAE GONZALI SYLVERIAE

rum hominum vitia persequerentur, eosque ad iustitiam, atque ad omne genus virtutum accenderent; pauperum miseras subleuarent; solarentur vinctos; ægros inuiserent, sepulturæ mortuos mandarent; aliaque huiusmodi misericordiæ ac pietatis opera præstarent. Hæc cum perspicere, sensim animo commoueri, de virtute benè sentire, Christianam professionem magni facere, veritatis agnoscendæ desiderio de Mahumetica turpitudine dubitare. Cum ergo super hanc rem ancipiti teneatur cogitatione, comprehensus ob Gonzali necem, & in vincula coniectus est: sed diuino prorsus beneficio contigit, ut carcer templo Lusitanorum propinquus esset & aduersus; ex quo effectum ut Christiana inde sacra & cæremonias per otium notare posset. Videbat enim quo pacto mortuorum corpora apud nos accensis cereis, funebri cleri cantu, campanæ sonitu, bono viuorum comitatu in templum delata, multa cum supplicatione sepelirarentur. Audiebat musicos concentus, quibus festis profestisque diebus res diuina celebratur. Conspiciebat magnam Christianorum multitudinem ad audiendum sacrum quotidie in templum confluentium. Cum verò hæc & plura alia mente fixa Ampēus teneret, contigit ut aliquando dormiens videresibi videretur alterum è duobus Societatis sacerdotibus, qui tum Senæ erant, accedere ad se & amicè mōtere, ut ex Mahumetanis tenebris ad Christianam lucem transfugeret. Sequenti deinde nocte pulcherrimam Crucem in somnis conspiciens simul vocem audiuīt, quæ monebat, ut Patrum Societatis arbitrio se committeret, nec ab eorum consilio vnguem latum discederet. Postero die à lecto surgens acciri ad se iubet Antonium Melum, nobis-

nobilem Lusitanum, quo cum ipsi nonnulla erat amicitia necessitudo. Rem totam narrat, certò affirmat velle se Christianum fieri; det igitur operam ut aliquis ex Societatis religiosis ad se instituendū, & salutari aqua mundandum quamprimum veniat. Vocatus ad id negotium P. Stephanus Lupius, qui carcerem ingrediens, cùm dubitare iure posset fictione animo ad vitandam mortem, an sincero Baptismum Ampēus postularet, apertè hominem monet, siue in Mahumetica superstitione persistat, siue saniori mente Christianam amplectatur religionem, certò sciat stabili prætoris sententia statutum, vt absqueulla dubitacione mortis supplicium subeat. Negat Ampēusullo se artificio vti; neque verò curæ sibi esse vitam corporis tueri, sed animi salutem optare quam maximè, & eius causa Christo velle copulari, id tantum obnixè petere, vt ante mortem lustrali aqua perfundatur, & Christianorum numero aggregetur; post mortem verò corpus suum Ecclesiastico ritu sepulturæ commendetur. Habita Ampēo fides, & Christiana mysteria, quod ad tempus patiebatur, sedulò impertita. Per eos dies res contigit non indigna relatu, qua Deus videtur voluisse, sincerum Ampēi animum dubitantibus patefacere. Decumbebat grāui morbo correptus Ignatius Mendius nobilis iuuenis moribus æquè & fortitudine clarus, & Antonij Valentis regij quæstoris contubernalis. Hic ad extremum deuenerat, mortuoque similistres aut quatuor iam dies sine voce ac sensu animam trahebat. Ecce tibi dereum pente clamorem tollit, aperte atque expeditè duo hæc pronuntiat verbæ, Xea quius

qui⁹ Ampēus, eaque iterum atque iterum repetit. Adhac excitatus quæstor & ægerimè ferens à moriente Christiano, cuius ex ore sola Iesu & Mariæ nomina audiri debeant, Mahometanum turpissimum, & Lusitanis maximè exosum appellari, (de eius conuersione nihil adhuc audierat.) Eia, inquit, quid tu hoc tempore infastum nomen mortibundo ore usurpas? Iesum compella, veram hominum salutem, & eius matrem, vnicum in periculis subsidium. Desine fœdissimo nomine os conspurcare. Nihil æger ad hæc; sed postquam paululum quieuit, elata iterum voce illud idem ingeminat, Xequius Ampēus, additque insuper; Cum illius anima mea anima sit. Post hæc modico interullo extremum reddidit spiritum. Summum quæstor ex hac re mœrorem animo concepit, de que mortui iuuenis salute hac ex parte valde dubius, adit Franciscum Monclarum Societatis Iesu Sacerdotem, & cum magna intimi doloris significatione quid euenerit, exponit. Re Monclarus audita, occultas mortalibus diuinæ prouidentiarationes summoperè admiratus, anxietate & mœstitia Quæstoris animum liberat; simulque docet illas Ignatij morientis voces veluti oracula fuisse, quibus beneficentissimus Deus & suam in Ampēum clementiam, & felicissimam hominis conditionem voluerit demonstrare. Atque his dictis, cum graui premeretur ægritudine, contineri non potuit, quin è lecto ocyssimè surgeret, & Ampēi videndi gratia hominum manibus deportatus, tenderet in carcere. Eò ubi venit, nouum Christi militem reperit, sic erectum animo, ut pro eodem Christo mori summoperè optaret, sic item

in nostram religionem affectum, vt reliquis Mahumetanis, qui in vinculis erant fidei Christianæ veritatem incredibili animi contentione prædicaret. Quoniam verò ardenti quodam Christi amore erat inflammatus, placuit Monclaro, vt Laurentij nomen in Baptismo acciperet; quod factum est. Proximo igitur post Pascha sabbato, cum aliis quinque ex Mahometana etiam foeditate ad Christianam munditiem conuersis, sacra vnda lotus, paucis post diebus commissa per anteactam ætatem crimina debito mortis supplicio expiavit. Porrò, vt notauis suprà, illud per id tempus crebris vulgi sermonibus iactatum, & magna approbatione receptum est, Gonzali animum corporis custodia solutum, calidas ad Deum fudisse preces, atque ab eo obtinuisse, vt Ampēus ab ignorantiae carcere ad veritatis lucem eductus, pessimam vitam fine optimo, quod tam rarissimum est, feliciter concluderet.

(..)

VITÆ

VITÆ GONZALI
SYLVERIÆ, SOCIETATIS
I E S V S A C E R D O T I S , I N V R -
be Monomotapa martyrium
passi,

L I B E R T E R T I V S .

De studio erandi.

C A P V T P R I M V M .

GVI Gonçalum nouere, testati sunt, nullam esse virtutem, qua non fuerit cumulatè prædictus. Vagari per omnes, nec lubet, nec operæ pretium est. Dicam pauca de quibusdam, quæ religiosi viri magis sunt propria. Inter quas illa in primis se offert, quæ ut hominem Deo, ita vicissim Deum homini facit familiarem. Ergo semper cum Deo Gonçalus erat. Siue iter faceret, siue quiesceret, defixos habebat in cœlo oculos, cuius aspectu mirabiliter refecitus, omnés eas, quæ ex huminis rebus percipiuntur voluptates, uti rem valde inoxiam, aspernabatur, ac respuebat. Saepè in cubiculo repertus est, sic extra se positus, ut nullum externorum sensuum haberet usum. Non nunquam etiam visus est, superato corpore molis ponde-re, abstractus à terra in sublimi pendere. Rem dicā hoc de genere graui testimonio firmatam. Domum professam Olyssipponensem incolebat Gonzalus.

Erat

Erat tunc ibi sacrarij custos Petrus Marchius, Co-nimbricensis postea collegij ministerio notus. Is negotij causa ad Gonzalii adiens, & cubiculi ostium aperiens, hominem videt è terra sublatum pendere in aëre. Visu attonitus accurrit subito ad Gonza-lum Vasum de Mello, magnæ virum prudentiæ & pietatis, qui tunc in eadem domo concionatoris fungebatur officio, Prouinciam postea magna laude administrauit. Huic Petrus vix animum ex las-titudine colligens, quid viderit, exponit. Vterque alios vocat. Multi simul ad cubiculum properant, apertis foribus Sylueriani aspiciunt, eleuante spi-ritu sarcinam corporis à terra sublimem. Miraculi magnitudine perculsi, sese mutuo contuentur, vim diuinam simul & viri sanctitatem facile prædicantes. Tum diligenter cuncta obseruant, statum, formam, eleuati corporis circumscriptiōnem. His-que notatis, & clauso cubiculi ostio, non stupefa-cti minus quam recreati, discedunt, Mello insuper admirationi & solatio lacrymias addens, immen-sa diuinæ liberalitis dona, corde & ore quantum potest, extollit. Olyssipone iterum propter regij palatij vestibulum iter faciens, diuina contemplan-do, eum in modum ab se ipso recessit, vt socio in-ter prætereuntem turbant reliquo, currentis more gradum accelerarit. Constitit, occulta aliqua vi cō-pulsum tapi. Cùm rem diuinam faciebat, adeò fre-quenter ecstasim patiebatur, vt quid, quōde loco dicendum esset, à ministro quærere cogeretur. In-dicæ prouinciæ præfectus, re diuina confecta, ita ab altari redibat ab se abstractus, vt reliquo sacra-tio, sicut erat, sacris vestibus indutus, ad cubicu-lum pergeret. Quamquam verò siue cum externis, siue cū domesticis ageret, sēper cum Deo esse, eiusq;

frui consortio videbatur; priuatiū tamen, partim
in cubiculo, partim in templo multas diei, multas
noctis horas orando consumebat. Hic porrò cor-
poris status, hæc ferè Gonzalo forma; cùm priuatim
orabat: Flexis erat genibus, sublatis in cœlum o-
culis, brachiis interdum per corpus rectâ demissis
ac protensis, interdum in Crucis figuram confor-
matis, reliquo corpore ita erecto & immoto, ut res
magis in anima, quām prædicta sensu videretur; cùm
ne leuiter quidein ullam in partem caput inflece-
ret, neque aliò, quām ad cœlum volueret oculos.
Cùm accumbēbat mensæ, sic erat totus in earum
rerum, quæ legébantur, consideratione defixus, vt
loci, officij, sui denique obliuisceretur. Quoniam
verò multum interest, qua animi integritate nitat
Euangelicæ doctrinæ prædicator; nec minùs ex-
emplo, quām verbis adduci debent, tam infideles
ad fidem, quām ad iustitiam peccatores; in assidua
verò atque intima cùm Deo familiaritate & recte
viuendi & in proximorum salutem utiliter incum-
bendi tota ferè ratio constituta est, dum Indicat
prouinciæ clauum tenuit, prudēter statuit, vt præ-
ter consuetam matutini temporis horam, quæ Deo
peculiariter impenditur, præterque semihorā dis-
cutiendæ bis in die conscientiæ tributam, socij o-
mnes tempore pomeridiano integrum rursus horā
Deo darent, quo ad benè viuendum atque ad con-
versionis officium cum fructu peragendum ab eo
vires acciperent. Simili quoque modo ne se aliorum
saluti procurandæ ita socij dederent, vt obliuiscer-
rentur sui, iis qui in ora Piscariæ rem Christianam
administrabant, præcepit, vt quantum ius & ratio
paterentur, per horam quotidie meditandi ac de-
precandi, ad animi profectum aliquid spirituale
legendi

legendi, conscientiæ bis examinandæ exercitium nullæ de causa prætermitterent. Statuit item, ut ad collegium se aliquoties per annum recipere, ibique secretò cubiculo abditi, per dies aliquot priuatum agerent cum Deo, & ex animo depellerent, si quid sordis esset ex hominum consuetudine contractum. Hanc ob causam in Cocinensi collegio pauciores esse voluit à Resurrectionis Dominicæ festo conciones, quam esse prius solerent, ut concionatores ipsi vacuum ab studio tempus rebus darent diuinis, easque animis suis acquirerent diuinias, quibus postea possent aliorum animos locupletare. Est enim experientia compertum, illos quibus concionandi inunus demandatum est, tantum communiter prodesse aliis, quantum prosunt sibi. Fieri enim nosi potest, ut cui animus frigeret, is aliorum mentes accendat; aut rerum diuinarum saporem aliis communicet, cui diuina gustui non sunt.

De affectu in res sacras.

C A P. II.

IN primis ex augustissimo Missæ sacrificio sumimam percipiebat utilitatem. Eam ob causam, ne in maximis quidem occupationibus, illud vñquam intermittebat. Quoniam verò rectè nouerat, et fructuosius peragi hoc mysterium quò purius; non semel tantùm in die, sed bis etiam ac ter ante celebrationem animum confessione expiabat: quod fuit multos per annos, in India præcipue obseruatum, cùm inibi Prouincialem ageret. Si quando tanta erat vis morbi, ut à litando abstinere

Etens, pium erga beatam Virginem animum ostendebat, quod facere solitas accepimus, tum Margaritam Hungariæ Regis filiam, quæ festis Deiparae diebus salutationem Angelicam millies recitâs, cuiusque salutationis initio magna pietate poplites curuabat; tum Mariam Oegniacensem, insigni probitate fœminam, quæ singulis quatuor diebus millies centies noctu & interdiu eâdem ratione Deiparam salutans, ad initium quoque cuiusque salutationis idem præstabat. Quam venerationis formâ dedisse mortalibus creditur Archangelus Gabriel, cum admirabile illud Filij Dei cum humana natura coniugium Virgini Mariæ, cuius in utero celebrandæ erant nuptiæ, ex augustissimæ Triadis mandato Legatus exposuit. Ferunt enim sub humana modestissimi ac pulcherrimi iuuenis specie oranti Virgini comparuisse, eamque flexis genibus magna cum submissione & reuerentia salutasse. Quin etiam toto legationis negotio peracto, sub ea venerantis forma apud Virginem aliquanto tempore persistisse, donec tandem in cœlum, unde venerat, reuersus est; quod enim quidam commentantur, Angelum legatione exposita, acceptoque Virginis responso & consensu, statim abiisse, haud probabile nobis est. Vero certè similius, quod monumenta tradunt, venerabilis illius congregationis S. Georgij in Alga, quæ in Lusitania apud peritiiores à sancto Ioanne Euangeliista, apud vulgus à sancto Elogio nomen habet. Ibi enim scriptum legimus eos, qui dictæ congregationis auctores fuere, à beata Virgine accepisse Archangelum Gabrielē, cum Incarnationis mysterium nuntiatum venit, totas atq; integras nouem horas apud eandem Virginem fuisse, ac si ob incredibilem Virginis modestiam, &

134 VITAE GONZALI SYLVERIAE
maiestatem humanâ maiorem, atque ob diuini Verbi carnem induiti præsentiam in admirationem raptus discedere non posset. Quod non ineptè quis putet à Scriptore sacro indicatum, cùm eius discessum referens, his usus est verbis; Et discessit Angelus ab eis. Videtur enim voluisse indicare, Gabrielem rerum nouitate & magnitudine obstubefactum sic hæsisse, ut auelli non posset, donec tandem, re exigente, quodammodo tamen inuitus, à loco discessit. Sed quod ad Gonzalum attinet, tanto, secundum Deum, Virginem beatissimam, & reliquos coelites immortales studio coluit, tamq; intimò benevolentia, & familiaritatis affectu prosecutus est, ut cœlestem vitam ageret in terris.

De futurorum prædictione.

CAP. III.

CVM tanta Gonzalo esset cum Deo familiaritas, mirari nemo debet, si diuini instinctus impulsu, plurima, antequam forent, prænouerit, & prænuntiarit. Dicam pauca, quæ facile testentur præscium fuisse futuroru. Vir erat in Lusitania sanguine illustris, vita & moribus obscurus. Eius animq; salutem ut maximè Sylueria exoptabat, ita assiduis eam precibus obtinere à Deo nitebatur. Nunquam verò hoc pietatis officium præstabat ardentius, quā cùm rei diuinæ operam dabat. Verū id precati accidebat, vt cum in reliquo sacrificio numen sibi valde propitium placidumque sentiret, ubi de misero illo homine agebat, mox sibi videretur videre Numē idem terga vetere, ac veluti iratū redere. Pater visu attonitus, atq; id q̄ erat intelligēs, hominem videlicet in foedissimo scelerum suorum cœno adeò pertinaciter voluntari, vt vel ipsum

cius

ei⁹ nomen nauſeam moueret Deo, rem eidem
narrare statuit, quod diuinæ iustitiae terrore percus-
sum ad bonam mentem, ſi poſſet, reuocaret. Cū
igitur aliquando ſue ſtudio quæſitum, ſue caſu ob-
uiam factum ſic dicitur allocutus; intelligere non
poſſum, quidnam hoc sit, quod in diuino Miſſæ ſa-
crificio quoties pro te ad Deum preces fundo (fun-
do autem quotiescumque rem ſacram facio) videre
mihi videor, Deum iſum, ad cetera clementem
ac benignum, vbi de te mentio fit, mitato quam-
primū vultu, alienum atque auerſum animum
offendere, & quaſi significare velit, meas pro te ſu-
plicationes ſibi gratas non eſſe, recendentis ſpecie
præbere. Rem homo riſu excipit, & amicis ioco-
ſe narrat, Patris vel ineptam ſollicitudinem, vel
ſtulticiam notans. Ex iis, qui narrantem audierūt,
vnuſ fuit Hieronymus Menesius, iſ qui multos
annos Conimbricensem primū Academiam,
Mirandæ deindè, vltimò Portus Episcopatum re-
xit, vir nobilitate, literis, & virtute in Lusitania
clarissimus. Funestus hominis exitus, ut idem Hi-
eronymus obſeruauit, quo iuſtū Pater locutus
fuerit, ſatis declarauit. Per varia enim animi & cor-
poris incommoda misere iactatus, & à Romanæ
Ecclesiæ corpore, veluti corruptum membrū, ana-
thematē præcitus, calamitoso fine infauſtam vitam
terminauit. Sedente Bracharæ Balthazarē Limpō,
eò Gonzalus venit, ut Bracharenſe populū ad animi
ſalutē iuuaret. Multa in hoc gñe preſtitit, quibus
vniuersos ordines mirificè ſibi & Societati deuinxit.
Cū reuersionē pararet, ciuē quendā virū egregie piū
quo fuerat in ſpiritualib. negotiis familiariter uſus
dolēt, q̄ ea ciuitas Societatis religiosis careret, his
verbis ſolatus eſt. Si operā, inqt, noſtrorū in hac eu-
rbe deſideras, bono eſto animo, nō maſtos poſt an-

336 VITAE GONZALI SYLVERIAE
nōstib⁹ tuisque cini⁹ licebit Societatis colle-
gium in ea visere, & sociorum doctrinā frui. Visum
id tum, quād dictu facile, tam factu impossibile,
Quo minus enim in ea vrbe vllum fieret quorum-
cunque religiosorum domicilium, tanta semper
omnium ordinum vi intercessum est, vt ne ipsi
quidem Archiepiscopi, vrbis domini, quorum nō-
nulli ex religiosis familiis fuerant assumpti, id vn-
quam à populo obtinere potuerint, cūm maximē
desiderārint. Ceterūm à Deo fuisse Gonzali vatici-
nium, euentus probauit. Nam Bartholomæus de
Martyrib⁹ ex Dominicana familia, antistes pietate
& doctrina clarissimus, cūm nullum Bracharæ
fratrib⁹ suis cœnobium erexerit, nobile Societa-
ti Iesu Collegium dedit, quod fuit primum reli-
giosorum hominum domicilium intra vrbis mœ-
nia ædificatum. Graui aliquando morbo preme-
batur Philippa Gonzali soror in oppido Goezio,
de quo dixi suprà; recognita Conimbricensis col-
legij rector eò Gonzalum mittit, vt laborantem so-
rorem aspectu recreet, & si oporteat, ad toleranti-
am adhortetur. Profectus illico est ex obedienc-
iæ præscripto. Dumque iter faciens sanitatis ne-
gotium Deo commendaret, creditur diuinitus no-
uisse, neque vllum esse ex ægritudine periculum,
neque ita acerbè, vt initio morbi, Philippam af-
flictari. Vbi enim cubiculum ingressus est, nec de-
cumbentem sororem salutans, nec de valetudinis
statu quidquam sciscitans, de rebus statim diuinitis
differere, & quantum quisq; immensæ De benefi-
centiæ adstrictus sit, coram explicare cœpit. Vi-
sus homo est iis, qui aderant, plus æquò austerus
& parum fortasse cultus. Fuit ex propinquis, qui
interrupto eius de Deo sermone querere au-
sus

sus sit, quid causæ esset, cur mœstis omnibus, deque
Philippæ periculo valdè sollicitis, solus ipse, cui tā
arcte cum illa intercederent rerum multarum ne-
cessitudines, veluti omnium immemor, tanta vte-
retur animi duritie, vt nec iacentem salutārit, neq;
de morbi natura & grauitate quidquam ab assiden-
tibus intelligere voluerit. Ad hæc Gonzalus man-
suetè & confidenter respondit, in primis beneficen-
tiæ diuinæ commemorationem, gratissimæ cuiusdā
salutationis loco habendam esse; deinde de fororis
suæ salute nihil sibi opus esse querere, cum non
dubitet, quin & periculum absit, vt vis morbi im-
minuta sit; magnoperè oportere, vt pro benefi-
cijs quæ in nos Deus identidem confert, quantas
pōssimus gratias illi agamus, ne ingratii animi cul-
pa dulcissimos eius liberalitatis & clementiæ fon-
tes nostrā in perniciē obstruamus. Maritimā Persici
maris orā ingenti classe infestabant Turcæ simul, &
Rumes (aliud Turcarū genus est ab Cōstantinopoli
profectum) & graue Ormusiæ bellū inferre statue-
bant. Constatinus Indiæ Prorex, ad obsistendū hosti
classem similiter parari iubet, eique Aluarū Sylue-
riam Gonzali fratrem, virum militari industria, &
rebus gestis insignem, prudenti consilio præficit. Id
vbi Gonzalo renunciatum, ad orationem statim se
confert, & cum Deo negotium communicat. Adit
post hæc Proregem, constanter precatur, ne claf-
sem Aluaro committat. Non dubito, inquit, Inclyte
Prorex, quin Aluarus is sit, cui demandari grauissi-
ma quæque sine temeritate queat. Eius enim virtus
multis armorum casibus explorata, cuiusque belli
feliciter & pro dignitate gerendi, reportandæ que
de hostibus victoriæ non modò spem, sed fiduciam
facit. Mihi tamen omnino certum est, fore, vt &

138 VITAE GONZALI SYLVERIAE
se, & vniuersam classem exitio sit daturus, si cum
summo imperio ipsi præficiatur. Iterum igitur at-
que iterum te oro, vt Lusitaniam rem saluam à
Turcis velis, & Aluari virtutem expeditionibus a-
lijs reserues. Credit Prorex non ex oraculo, sed ex
animi submissione profectam Gonzali vocem, Per-
stat in sententia; Aluarum cum classe ad Ormuziam
mittit. Soluit ille & portu hilaris, & rectâ ad hostē
contendit. Ad eius conspectum ubi ventum, tanta
illico in Aluaro magnanimitas eminuit, vt Turca-
rum Dux perterrefactus, honorificis à Lusitano
conditionibus pacem postulârit. Aluarus successu
latus pacem negat, seque ante tubam sine dubi-
tatione reputat victorem. Dein in memoriam re-
uocans, ac ioco militari irridens Gonzali minas;
Tandem, inquit, compertum est, non semper fratre
meum vera prædicere. En falsus vates, in hoc saltet
euentu, deprehenditur. Ab his dictis in hostiū claf-
sem dirigi proras iubet, & summo impetu certamen
init. Pugnatum acriter utrumq; sed ut bellorum e-
uentus incerti sunt ac dubij, à Turca, qui se victum
reputabat, stetit victoria. Cæsus in prælio Aluarus,
classisq; Lusitana miserabili strage delela magno
fuere documento, & compescendi exultantis ani-
mi ferociam, & hominum piorum minas ac prædi-
ctiones reuerendi.

De ardore Pœnitentia.

CAP. IV.

POSTRQVAM Gonzalus Societati Iesu nomen
dedit, tam alacri statim animo affligendi se, &
motus suos coercendi negotium suscepit; tanta-
que deinde assiduitate usq; ad vitæ finem in eo per-
durauit,

durauit, ut dubitare quis iure possit, utrā plus admirabilitatis habeat, eanē animi alacritas quā tam asperam viuendi legem ab ipso religionis ingressu sibi imposuit; an illa potius, quā ad ultimum vitæ spiritum impositam legem constantissimè tenuit, perseverantia. Perpetuò gestabat cilicium, in modū thoracis efformatum, allegato desuper lineo collarī, indusum mentiente. Addebat nonnunquam ciliū asperius, quā ex ferro, quā ex orichalco minutatim puncto, obuersis in carnem punctiunculis. Ita se frequenter, & acriter verberabat, ut toto in dorso nihil sanum aut integrum esset, sed vniuersa caro plagiis pertusa vnius circūfusi ulceris speciem præberet. Res hac ratione cognita. Incidit aliquando Gonzalus in vnum ex socijs, interna perturbatione commotum. Ex ipso vultu agnouit hominem mœstia torqueri. Eia, inquit, quin tu mœrorem istum ex animo depellis? qui in famulatu Dei sunt, eos hilares & latos esse oporter. Tu pater, ait ille, sanctus es; animum habes sedatum, & ab omni perturbatione securum; experiri in te non potes, quibus ego curis exedar. Certè, si hisce, quibus astuō, tentationum fluctibus iactarere, non posses ullo gaudio aut pace frui. Hic Gonzalus commiseratione motus manu hominem apprehendit, in secretum locum ducit, deorsum illi suum nudat, ostendit pñne fratras ac ruptas verberibus costas; Tum sic, Quid animū despontes, mi frater? tenē solum hostis hominum sollicitat? quis in hac vita, quæ militia est, cùm tetrocimo cacodæmone pacem haber aut inducias? nec flagella timet, nec plagas istas, quas vides, horret; me frequentissimè impetit, acerrimè oppugnat, sed persto, auxiliante Numinе, & perstiturum spero, imò & victurū. Ne te, obsecro, perditū put^a,

140 VITAE GONZALI SYLVERIAE
aut desertum à Deo. Hoc quod tibi calamitas vide-
tur, Dei benignitas est; Gloriæ nobis segetem mini-
strat. Non ideo patitur hominem oppugnari , vt
succumbat, sed vt ipso duce & commilitare via-
cat. His Sylueriæ dictis dispulsa in primis ex corde
mœrentis tota illa tristitia nox: tanta deinde animi
alacritas consecuta, vt bonus vir increpita grauiter
timiditate & ignavia , actisq; Deo gratibus , quod
præclaras sibi benè de ipso merendi occasionses of-
ferret, intrepidus ad certamen accesserit, in maxi-
mam erectus spem de pessimo tandem hoste victo-
riam reportandi. Cùm in India prouinciam mode-
raretur, dici vix potest, quantopere contenderit , vt
ne ibi nullū haberet superiorem, qui nullum ibi iu-
re habebat. Sibi igitur ipse subdebatur , & corpus
submittebat spiritui. Quod vt perfectè fieret,
singulis se diebus crudelissimè cædebat. Flagel-
lū ex virgis erat, quas Indi Rotas vocant. Tenues
sunt & flexibiles, atque ad ciendum dolorem &
infligenda vulnera adeo natura accommodatae , vt ad
primum iictum cum acerbo animi sensu sanguinem
eliciant. Ex hac verberatione id sequebatur, vt cu-
randis vulneribus in carne relictis remedium quæri
& applicari oporteret. Hoc plerumque oleum erat
ex nuce Melindica, aptum tali morbo & paratu fa-
cile medicamentum. Eo se pater libenter inungebat,
non vt dolorem mingeret sed augeret; & priori de-
cresceti nouus succederet. Adeò enim se hostiliter
persequebatur, vt postero statim die, nondum cura-
ta cute , repetitis verberibus vulnera cùm dolori-
bus reuocaret. Cùm verò pars vna corporis sicerat
saucia, vt ferre iactus non posset, cædebat aliam : &
huc in modum percurrebat omnes , nulla prorsus
vt esset, quæ proprijs doloribus vacaret. Hinc ilud
siebat

siebat, ut vix aliter quam stando consistere valeret. Vnde ortum, ut quamuis nimis studies hanc vivendi rationem tegere curaret, ex ipso corporis habitu deteggeretur. Quin etiam cum in hortum Goani collegij, quo tempore obseruari a nemine posset, se conferre consueisset, ut ibi in quadam aedicula inclusus liberè se verberaret; quo minus res nota fieret, impedire non poterat. Inuentus enim in aedicula, & in vestibus internis crux factum prodidit. Inter haec mira in cibo & potu parcitas. Præter panem & aquam raro ad victum aliud adhibebat. Ab auium esu, & quouis alio suavi aut delicato edulio tam constanter abstinebat, ut a proposito nullis precibus se abduci pateretur. Pauperum victu mirificè delectabatur, paupertatis amore. Cibario pane cum edere oportebat & ex milio; aut secale confeatto victitabat libenter. Quando Lusitanæ oppida & castella concionando lustrabat, ad simplicem panem precario mendicatum aliquid nonnunquam coepæ vel halecis addebat, suscepti laboris gratia. Quando domi cum socijs communi mensæ accubabat, ita se ad comedendum componebat, ut nihil videretur ex appositis ferculis relicturus. Iusculi enim aut pulvis catinos trahebat ad sese, immersis etiam per simulationem ex pane particulis. Carnem secabat in frusta, & ita sibi cætera accommodabat, ut posset facile vicinos fallere. At certum est, præter aquam & panem nihil tunc solitum gustare. Somno quam parcissimo vtebatur. Interdiu enim nunquam se data opera ad dormiendum componebat; noctis verò partem bonam orationi, bonam concionum studio impedebat. Hinc erat, ut ferè semper cum somno luctaretur; quo tamen sopiri corpus, & viuum mori adeo ægrè ferebat,

vt etiam

ut etiam cum necessitati naturæ seruire opörteret, non nisi inuitus ac volens oculos lectioni & lacrymis furaretur. Victus ergo corporis lassitudine ab oratione & studio paululum quiescebat. Ut autem modicè & parum suauiter quiesceret, ac vigilaret potius, quam dormiret, somnum plerumque capiebat sedens, erecto corpore, ac nulla in re nixo, addita etiā eo artificio ad sedem tabula, ut si dormientis capite contingetur, quiescentis sopore strepitum interrumpere. Nimisrum quod indidit natura gruibus; ut cum nocturnas habent excubias lapillum pede prehendant, qui somno laxatus & deorsum decidens indiligentiam coarguat; quod item amor sapientiae illum docuit Philosophum, quem tradunt, cum dormiret, solitum tenere lepidem, qui manu solitus, & in suppositam peluim cadens, strepitum ederet; hoc ipsum diuina gratia multò quam natura ingeniosior magistra Gonzalo felicius impressit, ut ne ad æternæ salutis consecutionem segnius, quam brutæ animantes ad viræ custodiam excubaret; neve ab ullo se Philosopho pateretur vinci, qui non humanæ; sed diuinæ sapientiae studio operam nauaret. In peregrinationibus, excursionibus, cæterisque itineribus nunquam ad domum aliam, quantum fieri poterat, quam ad commune pauperum Xenodochium diuertebat. Ibi si forte opus esset somnum cubando capere, quod aliquando coactus necessitate faciebat, ad reponendum corpus culcitra vtebatur ex canabe duris paleis referta, stragulo vili & crasso, sine linteis & ceruicali. Decumbebat aliquando in quodam Portuensis orbis nosocomio (Societas collegium ibi nondum erat) magna febri iactatus. Inuisit ægrū Henricus Gouea, is qui postea proprijs ædibus & tribus filijs Societati

tati datis, dum pestilentiā infectis piè ministrat, laudabili fine diem clausit. Patrem ita miserè iacentem vir nobilis conspicatus, & vehementer dolens, tam indignè habere virum tantum, inter alia caritatis officia hoc etiam voluit exhibere, ut mitiori lecto afflictum corpus exciperet. Valdè in ea re ab Henrico laboratum; sed tandem vicit, remotaq; dura illa culcitra alia, ex lino & lana fultam supposuit molliorem. Hanc rem morbo ipso grauius Sylueria tulit, adeoq; commutationem est auersatus, ut quo primū die iudicatū est à medico abesse febrim, suis ipse manibus atque humeris lineam culcitram sustulerit, & priuato in loco reponens, ad suam reuersus sit. At non paruo res illi stetit; febris enim, quasi collecto ex cessatione impetu, debile corpus sœniūs inuadens, diutiūs afflīctauit.

De comprimentis animi affectibus.

C A P. V.

ET si vera illa sanctitatis forma, qua qui præditus est, numen sibi consiliatum habet, neque in acerba castigatione corporis, neque in seuera cupiditatū moderatione consistit; hisce tamen adiutoribus & socijs muniendum esse, ne plurimis & maximis, in quibus frequenter versatur, periculis succubat, monent constanter ij qui recte viuendi præceptis ad veram pietatē humanos animos instituunt. In vicinorem hostem mouenda prius arma sunt, ne is retrò, veluti per contemptum relictus incautum militem à tergo adoriatur. In primis igitur atq; ante omnia crudeli carni bellum indici atq; inferri oportet, & quoad fieri potest, omnes eius libidines & cupiditates compriment, penitusque recessante

secundæ sunt, Cùm verò hoc domandi corporis studium cuilibet homini Christiano familiare esse debet; tum verò ijs, qui ad perfectionem contendunt adeò est necessarium, vt parum in hac via progredi possit, qui non multum in eo se exercuerit. Si quis paululum apud se consideret, quanto studio quantoque animi ardore suis semper appetitionibus Gonzalus obstat, quamque sui in rebus omnibus dominor fuerit, nō difficile deprehendet illū ad altissimum quendam diuinæ contemplationis gradū fuisse euctum. Constat inter Spiritualium rerū peritos, non posse humanum animum liberè in Deum euolare, nisi pars illa hominis inferior, quæ omniū parens est & effectrix perturbationū, constricta vinculis, & simili cū vitijs & concupiscentijs, vt Paulus ait, cruci affixa sub rationis imperio cotineatur. Quamdiu enim sui iuris est, nec ullius subiacet domini natui, cùm sit crasso & cōcreto permista corpori, suopte pōdere fertur ad ima, perque innumeras rerum cupiditates mentem trahens, non sinit eam vno in loco meditando consistere, vt possit diuinum illius animarum sponsi, vel loquentis vocem audire, vel præsentis aspectu & suauitate frui. Hanc ob rem magnus ille Antonius vir orandi studio eximè deditus, ipsisque inferorum monstris vel hoc nomine formidabilis, cùm à quodam sene eremita rogaretur, quomodo posset diuina contemplando sic integras noctes transigere, vt grauiter etiam ferret oriri solem quod luce sua nocturnam quietem interturbaret, hunc in modū fertur respondisse: Scias frater mihi, tamdiu me latuisse in quo vera contemplandi ratio sita sit, quamdiu ullam mei ipsius habui rationem: ubi verò inquietis motibus veluti noxijs herbis mentem purgauis, neque à me ipso, atque

atque ab omni terrena concretione segregatum
ad superiora transtuli, quamprimum degustare
cœpissem mirificum illum diuinæ voluptatis fructū,
qui ex cœlestium rerum contemplatione à per-
purgatis animis percipi solet. Purissimus namque
Dei spiritus animum exigit defœcatum & purum, cui
gaudia sua instillet; quoniam æquum non est, Gre-
gorio Nizianzeno teste, ut pretiosissimus opobalsa-
mi liquor immundo sordidoque in vase recipiatur.
Priùs ergo myrrha mons, quām thuris collis est cō-
scendendus. Hanc enim expeditam esse rectè pre-
candi & contemplandi rationem, monuit apud
sapientem qui dixit; Vadam ad montem myrrhae, &
ad collem thuris. Etenim ut humanus animus dul-
cia cum Deo ac suauia miscere possit colloquia, ex
quibus gratissimus eidem Deo exhaletur odor, an-
tē ipsi adeundus est mōs myrrhae, quā perfecta quæ-
dam omnium perturbationum mors designatur.
Vnde qui nondum mortuis ac sepultis, sed planè
viuis ac vigilantibus appetitionibus ad diuina con-
templanda accedit, neque illos percipiet, qui ex
contemplationis opere expetuntur, veræ pietatis
fructus, neque verò in hoc studio poterit diutiū
persistere; cum indomita illa atque effrenata af-
fectionum caterua soleat plerumque cæco impetu
ex improuiso irruere, & cōtemplantis animi quietem
obturbare. Vtrumque igitur coniunxit Gonzá-
lus, atque ab illo incepit necessario, & summa ve-
ritatis voce commendato sui odio, quò sicut ad
stabiendum religiosæ virtutumque & iusticiam
nihil est constantius, ita ad inchoandum nihil de-
bet esse prius. Domitis itaque Sylueria affectioni-
bus, rerum diuinorum contemplationi tanta mēritis
cum libertate, cum iucunditate se dabat, ut relictis

plerumque, sicut antea diximus, intera sensibus; libero animo ad Deum raperetur. Singularis benevolentiae signa iis maxime exhibebat, quos norat & in comprimendis animi sui cupiditatibus solitos maiori studio operam collocare, & in calenda religiosa disciplina ceteris esse diligentiores. Summo semper opere socios hortabatur, nihil ut antiquius haberent, quam ut hostes sibi ipsis essent infen-sissimi, cum appetitionibus suis perpetuum gererent bellum, nunquam de manu falcem deponerent quæ non succrescentes tantum, sed & vix enatas malorum affectuum herbas penitus ab radice resecarent; nulla prorsus in re facerent, quod liberet, nisi id ipsum scirent fore gratum Deo. Dicere erat solitus, habere Societatis religiosum in hac vita, si velit, veram purgandi animi rationem, eamque in una sui victoria esse positam; non deesse enim illi occasiones, & quidem assiduas, quæ & suscepta contra Deum peccata aspero vitae instituto rependendi; & multa ac præclara merita per voluntarium sui neglectum atque odium acquirendi, vberem segetem materiamque suppeditant. Ut cuique martyri dies sacer aduentabat, ita in eo, eiusdem martyris exemplo, ad Christi amorem & imitationem opportunè subditos monebat. Cum festum aderat S. Laurentij Eritne, aiebat, ex vobis, qui diuino amore incensus imponi velit ferreis cratibus, & subiecto igne torri? Cum S. Andreæ, Crux, aiebat, nos vocat, fratres mei, quid morarini magno animi impetu propter Christum ad illam rapiamur. Cum S. Sebastiani, En parate directe que in nos sagittæ, quin alacres damus corda, & pectora transfigi sinimus? Hunc in modū per dies afflos multa, in mortificationis, ut vocat, commendati-

onem

Onem differens, sic ad eius studiū atq; exercitatio-
nē socios excitabat, vt qui tunc in Goano collegio
erant, disertè affirmarint, se toto illo triennio, quo
Prouincialem Gonzalus egit, ea ratione vixisse, vt
in cœlo potius viderentur fuisse quām in terris.

*De animi submissione, & honoris
contemptu.*

CAP. VI:

NEMO ita se erexit superbia, vt animi sub-
missione Gonzalus deppressit: nemo sic appe-
tiit honores, vt idem contempsit. Non præteribo
quod accidit Conimbricæ: A turpi pellicatus con-
suetudine; nescio quem abduxit. Rem pelleū tu-
lit iniquissimè. Cumque diu multumque laboras-
set, vt dissolutam amicitiam redintegraret, nec per-
fecisset quidquam, in Gonzalum iras effudit: Lite-
ras ad eū mittit probris & maledictis plenas. Atq; vt
muliebris furor ad omnē audaciā proiectus est ac
præceps, nihil contumeliarum fingi potest, quod
in eum non iaciat. Oblatæ superiori literæ, qui cū
facile suspicari posset aliquid arcani latere, quod
non ab alio, quām ab ipso Gonzalo deberet legi, vt
erant clausæ, ipsi reddi iubet. Eas ille aperit, om-
nino rei ignatus: sed legere incipiens, vt scriptio-
nis materiam agnoscit, tanta lætitia perfunditur,
quantam nemo, ne sumimè quideni ambitiosus, &
maximis laudum suarum præconiis perciperet.
Ad locum igitur secretum se præripiens, singulas
epistolæ partes, hoc est, singulas per se iniurias mi-
nutatim gradatimq; perlegit, & attentè considerat.
Tūc ita secū; Benè est, inuenisti tandem Gózale, cui sis
xp̄b è notus. Enī ista fœmina tuis te colorib. depingit.

Ignorare iam noli, qualis sis, quām superbus & arrogans, quanta præditus rerum ignorantia ; quām stultus & demens , quanta plenus simulatione, quot denique & quantis vitiis cumulatus. Hęc sibi Patrem non semel tantum, sed iterum & sapientius obiecisse, compertum à socio quodam , qui per cæteras collegij partes aliquanto tempore quæsumum, reperit tandem in eo, quem dixi, loco, & tacitus illum obseruauit sese acerbè increpantem. Nō satis ipsi erat pedibus semper, & médici habitu iter confidere, quocunque itet; verū etiam cum ad promouendam rē Christianā in vicina æquè & remota oppida excurrebat, sarcinam cum scriptis & libris ad concionum opus necessariis portabat humeris. Fuit qui rei indignitate piè commotus, Patrem obnixè rogaret, vt ad scriptorum onus mancipio vti vellet, siquidem nollet iumento vti. Negauit se facturum, hac lepida responsione : Hæcchine, inquit, tua in me caritas? mihi adimes portandi meritum, & seruitio dabis? Caeue, ne veræ amicitiae iura peruertas. Erat Olyssippone in professâ domo S. Rochi. Degebant per id tempus apud Regiam Catharinā in aula iuxta veterem Lusitanicę mortem, duę eius cōsobrinę, nondū nuptui traditę. Hęc cū valde essent pietatis amantes, miroq; proinde ternerentur desiderio cōsanguinei vidēdi, cuius sanctimonię fama totam se per urbē cū admiratione fundebat, nec suis ipse precibus pertrahere ad se hominē possent, Reginę ad id vtebantur auctoritate. Ab ea frequenter petebant, iuberet Gonzalum in aulā venire, vt ipsis aulicis fœminis Christianę doctrinę documenta cotam expoueret. Sic erat. Sepiùs in aulam Pater Reginę imperio vocabatur, quod ut iphi erat molestissimum, ita recusare legitime

non poterat. Cùm sciret tamen, nulla ferè facilis, quām aperta ac simplici vitiorum suorum reprehēsione nobilium animos offendit, tentare cōdit, possetne hac ratione in aulæ fastidium & satietatem venire. Aulicos igitur mores à recto aberrantes acriter arguere, in exquisitum fœmarum cultum vehementer inuehere; nunc ipsas compta cadauera, nunc adoperta tapetibus sterquilinia, nunc aliis asperioribus nominibus appellare. Cùm nihil ista prodeßent, & qua parere odiū solet benevolentiam Gonzalo conciliaret veritas, viam aliam ingressus, Dauidis artem imitatur, cùm ante Achim Gæthæ Regem productus, ridenda quadam vultus mutatione & defluente ex ore saliuā stultitiam simulans, Regem fecellit, & præsens vita periculum euasit. Eadem ratione Gonzalus, cùm aulicarum fœminarum moribus palam & seuerè reprehēsis, obtinere nō posset, vt ipsiſ fieret exosus, remedio yſſus est, vt credebat, potentiori, quo tanquam iocularis ac ridiculous vulgo habitus, tanto consobrinas pudore afficeret, vt desisterent eius in regiam aduentum apud Reginam procurare. Conuenerant die quadam aulicæ omnes in consuetum locum frequentes, vt de rebus diuinis differentem ex more audirent. Ecce tibi, veluti à potestate mentis repente deiectus, vultum variè immutare, diuersas oris & corporis induere figuræ, saliuā in barbam demittere, modis mille insignem simulare fatuitatem. Sed non successit ars. Cognita res est, atque adeò effectum, vt ynde Gonzalus sibi querebat contemptū, inde maiorem apud oēs sanctatis opinionē, maioreque benevolentiam & admirationem consequetur. Observatum est, cùm in oppidum Goëziū ſapè venisset, & templum, in quo comes Ludouicus eius

pater sepultus erat, pro ipsius anima deprecaturus, fuisset ingressus, ad visendum ipsum sepulchrū, quod erat mole magnum, structura superbum, elegan-
tia pulchrum, operis artificio mirandum, nūquam accessisse, sed oculos ab eo ex instituto remouisse: animum enim ad ea transferens quæ ad salutē per-
tinent, dum ab immanibus illis & sumptuosis mar-
moribus auertebat oculos, duo nimirum significa-
bat; primum apud se nulla esse in pretio inania
ista rerum caduera; deinde incredibilem stultitiā
hominum eorum, quibus potior caducæ, quām sé-
piternæ gloriæ curā est; quandoquidem cœlestium
bonorum oblii, ut se posteritati commendent, ta-
lia in terris relinquunt monumenta vanitatis suæ.
Incedebat aliquando per urbem comes Iacobus
ingenti equitum ac peditū comitatu stipatus; oc-
currit fortè Gózalus; vt fratrem conspexit tanta
cum pōpa ac tam religiosè incedentem, relicta via
minùs immunda (tēpus erat hybernum) vbi altius
lutum, ibi pedes posuit, seque totum dedita opera
cœno infecit, vt ostenderet non minus se corporeis
illis sordibus, Christi amorem, quām vanissimum
quēque magnifico rerum apparatu & corporis ele-
gantia delectari. Splendorem generis non magis
alij palam facere, quām ipse celare studuit. Res eti-
am in religioso perrara. Quām multi sunt, qui in i-
psis quoq; sordibus, quas sponte eligunt, nolint il-
lustres videri? Gózalo nihil erat potius, quā latere,
& terræ filium estimari. In Tomarica missione cùm
die quodā criminis expiandi gratia ad secularem
sacerdotem accederet, magna confessarium inces-
sit cupidō poenitētem agnoscendi; suspicatus quip-
pe erat, latere in homine aliquid illustre, quod hu-
mili habitu tegeretur. Rogat ergo, quī vocetur. Ré
pater

pater subodoratus, & humilitati, quam mirificè ad-
mabat, consultū nolens, respondet; Nomen suum
neq; peccatum esse, neq; peccati circumstātiā, quæ
necessariò in confessione sit explicanda. Instat con-
fessarius inepta ductus curiositate. Quid, ait, nōmē
mihi tuum non prodis? Nescis confessario nihil es-
se in confessione tegendum? quin potius, inquit Gó-
zalus, scio neq; opus esse, neque verò expedire, vñ
nomen tibi manifestē meum. Prudenti respōso irri-
tatus homo imprudens, abire partē iubet, absoluti-
one negata. At ille, quē non vlliū conscientia sce-
leris, sed ratio pietatis ad confessionem adduxerat,
nihilo seciūs rem diuinam instituit peragere. Quo-
niā verò præteribat statutum sacrificij tēpus, nec
confessarius alius poterat facilē adiri, domum se
recipit, sociū monet, expectet tantisper, dum se
ad sacrificiū parat. Ingreditur cubiculum, per-
cubit in genua, atque animū colligens, diuina cō-
templatur. Tantum in contemplatione tempus po-
nit, vt & litandi, & sui ipsius oblitus videatur. Tū
socius monendum ratus, ad cubiculum accedit, ite-
rumque & sēpiū ostium in casum pulsans, non ex-
pectato responso fores aperit. Ecce tibi in medio
cubiculō Gonzalum videt prorsus immotū, innix-
um genibus, sublatis ac iunctis manibus, fixis in
alto oculis, re viuum, specie mortuum. Visu ob-
stupefactus hæret anceps, cogitat quid agat; id de-
mum consilij capit, Ad ostium cubiculi revertitur;
ingentem sonitum edit, eo strepitu abstractum ho-
minē reuocat ad sensus. Experrectus ille à contem-
plationis somno, egreditur ē cubiculo sociū of-
fendens, Eia, inquit, Res diuina vos vocat; eamus,
tempus est. Exinde in templum icum & sacra my-
steria peracta.

fuit professæ domus S. Rochi præpositus. Eo in munere nihil illi prius ac potius, quām vt Societatis regulæ & constitutiones, recens tunc à B. Ignatio editæ, perfectissimè seruarentur; quod optimè intelligeret, communites hominum eodem inter se viuendi iure consociatas, non alio modo aut faciliùs stare, aut constantius stabiliti, quām cūm suis quæque Regibus diligentissimè obtemperat. Nec verò ob inopiam rei familiaris, quod nonnunquam accidit, vel minima in re disciplinam religiosam violari patiebatur. Sic autem domus pro-curationem cum reliquis religiosis humilitatis & caritatis officiis temperabat, vt nemo illo esset vel in oratione frequentior, vel ad concionandum promptior, vel in audiendis cōfessionibus intentior, vel infirmis culinæ, cæterisq; eiusmodi ministeriis obeundis diligentior, vel in nosocomiis, carceribus, tritemib; inuisendis, ægrisque & vinclis omni ope iuuandis alacrior. Sic igitur imperabat, vt non solum, quod nemo non nouerat, obedire mallet, verū etiam subditi hominis officia quolibet subdito exerceret accuratiūs. Idque optabat maximè, cūm aliis præficiēbatur, vt ab ea pro-curatione quām oxyssimè amoueretur. Quo tempore Indicam prouinciam administrabat, assiduis à Deo precibus contendebat, eam maioribus suis mentem iniiceret, vt eo in munere successorem sibi sufficerent; idque vt obtineret, voluntarium sibi ieconiū aliquando indixit, in quo totos atque integrōs viginti continuos dies, ad victimum, quem semel tātum in die sumebat, præter panem & aquam nihil prorsus adhibuit. Ut animi submissioni, atque illi in primis, quæ in religioso viro maximè est neces-saria, in omnem partem, vt dicitur indifferentiæ,

154 VITAE GONZALI SYLVERIAE
subditos assuefaceret, scholasticos studendi occu-
pationi intentos, vel nullis, vel leuissimis s^ep^e de
causis ab studio remotos, ad culinæ ministeria auo-
cabat. Nonnunquam etiam statuebat vt ij, quibus
tyrocinio finito ad antiquorum consuetudinem
transendum erat, per tempus aliquod cum noui-
tiis manerent, & eorum more viuerent, quo ad o-
mnia, quæcunque vñquam obedientia decerneret,
essent promptissimi, neque aliunde quām à diuino
nutu, ac suorum moderatorum arbitrio penderent.
Quantum religiosæ disciplinæ amans fuerit atque
obseruans, vno in præsentia prodam exemplo. Im-
mensus labor, quo apud Portuenses, dum eorum
profectui incumberet, premebatur, vires corporis
vicit, morbumque attulit longè grauissimum, qui
viri virtutem fecit illustriorem. Decumbebant in
nosocomio illius sodalitij, cui datum est à miseri-
cordia nomen. Renunciatum id viro clarissimo Io-
anni Rhoteritio Salæ vrbis præfecto, regiarumque
opum oeconomo. Hic ille est, qui rebus multis de-
mi forisque præclarè gestis, felici senectute annum
vitæ trigesimum supra centesimum integer sensi-
bus, expleuisse fertur. Ioannes ergo de Gonzali
morbo certior factus, vñà cum Agnete illustrissi-
ma fœmina Antonij Salæ Menesij vxore, & ipsius
Gonzali propinquæ ingenti clientum comitatū in
nosocomium tendit. At Gonzalus cognitio Agnetis
aduentu, actis per internyntium pro caritatis offi-
cio gratiis, magna precum vi instat, ne omnino se
inuisat; videri enim id sibi à suo atque ab omni re-
ligioso instituto valdè alienum. Alia ex parte so-
dalitij rector, & Henricus Goueanus, magna viri-
auctoritate, deque ipso Gonzalo optimè meriti,

Obnixè contendunt, ne Agnetem repellat; neque enim esse fas, ut clarissimam iuxta ac modestissimā matronam, cum qua tanta sibi sanguinis coniunctio sit, eo præsertim loco & tempore, non secus atque vnam aliam de plebe mulierem aditu & colloquio prohibeat. Caueat diligenter ne forte, dum nimis religiosus esse vult, religiosam comitatem lèdat, nec solum Agnetem, sed Ioannem quoque Rhoteritum, & omnem Salarum familiam sibi reddat infensam. Si Agnes, inquiunt, nondum egresa domo, huc venire tentaret, non esse forsitan nimis difficilè, absque vlla humanitatis offensione eius aduentum impedire; nunc autem cùm non solum iam domo exierit, sed in ipso nosocomio, imò ad huiusc cubiculi ostium sit, quanam ratione potest sine iniuria reiici. Facta crederes verba surdo. Constat firmusque in proposito perstat Gonzalus, & quamuis religiosè atque humiliter, absolutè tamen negat, consensurum se vñquam, ut à fœmina æger inuisatur; id enim neque vlo modo sibi videri necessarium, neque verò religiosæ disciplinæ consentaneum. Agnes igitur Gonzali constantiâ victa, eo non viso pedem refert à limine, & animo æquo repulsam ferens, cùm eodem Ioanne Rhoteritio Saladomum reuertitur.

(•)

relicquum temporis, inuando proximo impendit, & explicata latè re Christiana ad Xenodochium diuertit, ibique solo pâne atque eo duro pastus, cum summa animi voluptate noctem egit. Profecturus erat superiorum iussu ex Lusitania in regnum Valentiae, ut accepto in Gandiensi Academia docto-ratus gradu, ad quædam dein Societatis negotia Romam contenderet. Factus de profectione certior Comes Iacobus fratrem adit, equum offert, quo vehatur: enixè petit, eo ut vti velit, nec cōmit-tat ut pedibus aggrediatur iter, multis de causis la-boris & periculi plenissimum. Ad hæc modestè sub-ridens Gonzalus, ita Comitem intuetur, ut quanquā verbis nihil, ipso tamen vultu apertè dicat, quo sibi aut simili viæ subsidio opus non esse, nec aliis prorsus, quam suis pedibus conjecturum illud-ster, quantiscunque laboribus & periculis sit ob-noxiū: atque hanc sententiam adeò animo firmā & stabilem infidere, ut nulla precum importunita-teab illa se dimoueri passurus sit. Etenim ipso pro-fectionis die, inscio Gonzalo, mittit Comes, qui o-nusto cibariis vinculo euntē à tergo insequatur. Re Gonzalus comperta, vultu in severitatem verso, significare in primis, quam id sibi molestum sit, de Comite deinde queri, quod paupertati suæ, quam-quam non malo animo, tam multis tamen modis perget insidiari; postremò Comitis famulum ex-peccatione frustratum omnino ab se dimittere. In-stat nihilominus atq; vrget maiori studio reiectus homo; iterum & sèpiùs Patrem orat, nolit tanta ipsum tristitia, tanta herum iniuria afficere, sibi certè constitutū esse aliud potius agere, quam re in-fecta, ante Comitē cōparere. Tum Pater hac lege contentionē dirimit, ut allata munera ægris & ege-nis

Etiam quod magis fieret nihili, nec tantum abie-
ctus, sed etiam exigui homo iudicij haberetur;
publicis in plateis ad alicuius domus ostium se-
dens, sua illa cibarij panis frusta comedebat. Ita-
que rarissimum fuit voluntariæ paupertatis exem-
plar; q̄ ex eo etiā apparet quod cūm prouincialis in
India fugeretur munere, ad nouitiorum do-
mum recepit sese, vt eorum more viueret; nec re-
liqua solūm, quæ ad vitæ usum erant necessaria;
sed ipsos etiam libros reliquit, eosque in publica
bibliotheca reponi iussit, tribus tantum sibi re-
tentis, Breuiario, Societatis constitutionibus, spi-
ritualibus exercitiis. Cæterum, quia in eo, quo va-
tebatur, Breuiario nō nihil videbatur esse cōcinni-
atis, illud quoque ablegauit ab se; alio ad recitan-
dum assumpto, quod erat & forma rude & male
compactum, & usu detritum. Quin etiam Sancto-
rum reliquias, piacularia numismata, imagines,
cæteraque eiusdem generis, quæ secum ex Lusita-
nia in Indiam asportarat, iis distribuit, quibus era-
rat promulgandi Euangeli pecularis cura. Ita
rebus cæteris liber & expeditus vni tantum vo-
luit Deo hærere. Optimi parentis exemplum se-
cuti filij non superuacaneis duntaxat, sed neces-
sariis etiam rebus sese vltro spolarunt, ma-
ximo religiosæ paupertatis incre-
mento.

(•)

De capiz

De caritate in proximos.

CAP. IX.

QVANTO plus apud Gonzalum Christiana caritas, quam illa aut coniunctio sanguinis, aut humanæ necessitudinis ratio voluerit, cum in rebus plurimis, tum in eo, quod in præsentia dicam, obseruatum est. Quidam erat ex prima Lusitaniæ nobilitate, cum quo Comiti Ludouico Gonzali patri aliqua, dum vixit, certas ob causas fuerat similes. Ut Gonzalus ostenderet, non in ea se esse, quæ in multis mortalium est, detestanda opinione, ut crederet, paternas inimicitias perpetua quadam successione, veluti hæreditario iure, aut ex testamento liberis relinqui, quin potius nihil sibi hoc in genere commune esse cum paréte alio, quam cum Christo, qui & inimicos diligi, & beneficiis deuinciri iubet; quibus potuit officiis cœpit hominem demereri. Non aſſiduas tantum pro illo preces priuati ad Deum fuadebat, verum etiam manifesta quædam eximiæ caritatis & benevolentia signa publicè atque in hominum oculis ipsi demonstrabat. Ad eum enim, honoris causâ, frequenter adibat; sermones cum ipso comiter & libenter serebat, multoque magis illi, quam vlli ex suis, & in communibus salutationibus, & in priuatis colloquiis affabilem se ac benevolum præbebat. Quamobrem qui à Gonzali patre maximè fuerat in vita alienus, eum Gonzalus, ut sibi esset benevolentia coniunctissimus, singularibus suis promeritis coegerit. Tantam quippe filius virtutem admiratus, ita se illi tractandum, moderandumque commisit, vt non so-

lūm peccata, quæ apud ipsum cōfessione expiabat,
 sed omnia quoque animi sui sensu fidentissimè a-
 periret. Quo ex facto magnam sibi Gózalus apud e-
 os, qui vetera illa dissidia norant, existimationem
 eximiosque virtuti conciliavit amores, & quæ de-
 dum diuinæ caritatis vis ac potentia sit, manifestū
 fecit: neinò enim non vidit, amorem illum, quo
 quis natura impellente eos prosequitur, qui-
 bus aliqua officij vel sanguinis necessitudine con-
 iunctus est, quiq; non tantum in hominibus, sed in
 belluis quoque reperitur, longè ab eo differre, quæ
 vera Christi pietas erga ipsos etiam inimicos &
 hostes haberi præcipit. Circa socios infirmos & æ-
 gros maiorem in modum erat solitus. Cogita-
 bat frequenter qua posset ratione eorum ægritudi-
 nes & tædia leuare. Eos, qui decumbebant, inui-
 sebat sàpè, & proximam à prandio horam illis ple-
 rumque dabant. Aliquando etiam, tum præsertim, cù
 magnus erat ægrotantiū numerus, ne qua illis in re-
 deesset, ipsis quoq; sanis in valetudinariū cōuocatis
 perq; præparata subsellia dispositis opportuno té-
 pore, & cōtēperata voce, ne quid molestiæ ægris in-
 ferret, de recto sanitatis usu, deq; spirituali ægritu-
 dinū fructu aliquid in cōmune dicebat; infirmosq; ut
 & quo animo morbi incōmoda ferrēt, atq; à Dei nu-
 tu toti penitusq; pēderent; valētes aut, vt ad omnia
 pietatis opera, quæ admodū cuiq; iuxta officij status-
 que sui rōem prōptū esset, vires neruosq; intēderēt,
 amicè & benevolè hortabatur. Promulgatū erat per
 orbē Christianū quādrāginta dierū Iubilæū. Inter a-
 lias cōditiones quas Pōtifex ab iis requirebat, qui
 essent indulgētias luctaturi, illa vna erat, vt quisq;
 pro facultate stipē egenis erogaret. Hinc capta à
 Gózalo occasio rē faciendi, qua socij & animis suis

162 VITAE GONZALI SYLVERIAE
utiles esse possent, & suam in proximos caritatem
abundè exercearent. Statuit quippe, ut totu eo qua-
draginta dierū tēpore (Indicam tunc prouinciam mo-
derabatur) per hebdomadas singulas ipso Veneris
die, quo erat ex Iubilæi præscripto iejunandum,
mēdiā partem eorū, quæ cuiq; essent ad comedē-
dum apposita; ad vinclitos deferrēt. Cumq; plerique
Gonzalū imitati præter aquā & panem nihil illo die
fumerent, non partē dūtaxat mēdiā, sed totum in-
super opsonium deferebat. Ad hoc verò misericor-
dix opus plura alia submissionis, caritatis, & virtu-
tum plurimarū officia, non tantū consentiente, sed
etiam statuente Gonzalo socij addebat. Distributis
enim per singulos cibariis, quidā mundando carce-
ri, alijs deferendis ad vicinū mare sordibus, alijs re-
bus similibus operam dabant; quibus perfectis ad
ipsos iterum redibāt vinclitos corporali iā cibō refe-
ctos, eorumq; animos lōgē meliore Christianæ do-
ctrinæ & salutariū consilio cibo recreabant. Cum
ex iis, qui annis singulis Goā ex Lusitanìa appellūt;
plurimi ex longissima ac molestissima nauigatione
graues cōtrahant ægritudines, ampliū in eadē vrbe
valetudinariū, in quo ægroti prēstò haberent adiu-
menta omnia, q; ad animi & corporis curationē sunt
necessaria, Regis Lusitani mandato & expēsīs insti-
tutū est. Non est passus Gonzalus suum hac in re of-
ficiū deesse. Nam quo tēpore prouinciam moderaba-
tur, statuit ut ad nauium appulsum certus deligeretur
numerus sociorū, qui quādiu opus esset, in nosoco-
mio morarētur, & in curandis ægris atque omni opē-
rū iuuandis labore suum studiūq; impēderent. Ut ergo
sanctissimæ occupationi initiū daret, tredecim
cū sociis ad hospitalē domum cōtēdit; vbi in publi-
cā valetudinarij arā, ut ab ipsis quoq; ægris audire-
tur,

tur, rem diuinam in primis fecit, socios deinde omnes cœlesti pane recreauit, postea gratiarū actione peracta per ægrotorū cubicula eos deduxit, & suas singulis diuisit stationes. Exinde ad ædiculā, quæ ipsis erat ad habitandum designata, eos comitatus breui quidē, sed graui & efficaci sermone hortatus est, ut loci difficultates libenter exorberet, vt ægrotorū querimonias & fastidia non æquo tantum, verum etiam læto animo toleraret, ut caritatis officia, cum eo, quo par est, caritatis affectu exercent, ut in factis dictisq; modestiam, in bonis propositis cōstantiā, in tractandis infirmorū animis prudentiam seruarent; ut tandem maximè niterentur omnibus ut grati ac beneuoli, nemini prorsus essent onerosi. Inter hēc solatij & spiritus monita cōsumptus dies. Māsisset cum reliquis in nosocomio Gonzalus, nisi tei domesticæ procuratio obstaret. Singulos igitur tenuerimè amplexus, in collegium sub noctem reuertus est. Illi verò plus mensē cum ægrotis demorati, quæ à Prouinciali suo accéperant, summa cum fide & diligentia exequi curauere.

De ratione subditos promouendi.

CAP X:

QUAMvis ea honesti natura sit, vt omni tracto emolumento, hominum ad se animos alliciat; ipsaque per se virtus satis magnam in sc̄ sui mercedem habeat: quoniā tamen etiā illa quæ per se pulchra sunt, nec cōmendatione egent, vt expectantur, crescere laudata solent; & ad reclē agendum facilis mouentur homines cum aliqua iniuitantur vtilitate; solebat prudens Pater propositis præmiolis ad pietatem comparatis, iuniores socios

ad variâ virtutum exercitia excitare. Atque in hūc modum siue beatæ Virginis rosaria, siue Sanctorum reliquias, siue alia generis eiusdem distribuebat iis, qui ceteris essent; vel externa corporis compositione, vel patientiæ laude magis clari, vel qui effrenatos animi motus melius coercerent, vel sibi ad Deum mentem erigerent, vel hora qualibet orationes unculas plures in cœlum iacularentur. Hæc forsitan minus rectè facta iis videri poterunt, qui ab humanis ita diuina separant, ut negent fas esse, vlo inter se modo ea cōsociare; quippe quod humanorū cōsortio diuina contaminentur. At longè aliter sentire oportet. Quemadmodum enim rectè factis iure merces decernitur, iustusque & honestus labor præmiis & honoribus decoratur; ita planè dissentaneum rationi non est, vt ad benè agendum provocentur præmiis, qui ubi benè egerint, præmiis digni censentur. Sed hanc quoq; fouendæ virtutis cōsuetudinem tum Gonzalum, tum a lios præstantissimos viros, Gonzalo anteriores, ab ipso Deo accepisse, coimpertum nobis est. Sacra enim monumenta testantur, supremum rerum moderatorem Deum, cuius arbitrio reguntur omnia, non cœlestibus tantum, sed terrenis etiam præmiis ad rectè viuendum, atque ad leges suas seruandas inuitare homines, quas tamen, vt ipsi perfectissimè obtemperarent, atq; ad eius nutum & voluntatem sese conuerterant, omnia humana & diuina iurâ arctissimè constringunt. Gonzalus igitur summum imitatus retolein, zdeò hac industria, quam ab eo difficit, religiosam disciplinam promovit, vt nihil per id tempus videri posset Goano Collegio, ubi hæc agebantur, spectabilius. Cubicula, ambulacra, parietes, quæcunque alia illis in ædibus erant, spirabant pietatem, & diuinam illius supremi beatorum do-

mīciliij suauitatem redolebant. Non tantūm vitia
victorumque imagines aberant, sed ipsi quoque in-
ordinati animorum motus, qui celeritate sua ra-
tionem solent anteuertere, ac si in tanto virtutum
ornatu comparere erubescerent, continebant sese,
nec exurgere audiebant. Mille in quolibet socio
demitendi ac vincendi se species obseruatæ; nul-
la à bonis operibus quies; nullum ab internis &
externis precationibus mentis otium. Erant, qui
qui breui oratiuncula decies millies in die augustissi-
mæ Trinitatis auxilium inuocarent: erant etiam
qui certas alias preces, percursis rosarij globulis to-
ties recitarent. At inter hæc literarum studia ne-
quaquam intermissa aut remissa, sed intensi potius
& aucta; honestum enim repugnare honesto non
potest: eaque optima vita ratio est, quæ non in ne-
gligendo, sed in excolendo officio versatur. Nu-
triri tamen inter virtutum exercitia sociorum stu-
dia volebat, vt siccitasilla, quæ gigni in animis ex
literis solet, salutari virtutis succo pelleretur. Quo-
niā verò compertum ipsi erat inter religiosos ad-
olescentes, qui ex obedientiæ præscripto litera-
rum studia sectantur, ita plerumq; se rem habere,
vt quò quisq; in literis addiscédis vigilatior est, ed
sit in acquirendis virtutibus magis sollicitus, siquidē
hæc studia mutuo se iuuant, fouentque, simulque
adolescunt, & ad perfectionem perducuntur; id
circo sedulò operam dabat, vt qui erant literarum
occupationibus addicti, in eas diligentissimè incū-
berent. Atq; ob hæc causā mille inuestigabat rei li-
terariæ peruehendæ modos: sèpè extra ordinarias
instituebat disputationes, quibus Theologos ac Phi-
losophos acueret, Varias Rethoricis, & humaniorū
literarū studiosis de reb. piis proponebat materias;

166 VITAE GONZALI SYLVERIAE
quas soluta & ligata oratione pro sua quisq; facul-
tate accuratè pertractaret: aliaq; huiusmodi faci-
ebat permulta, quibus & ad profectū scholasticos
moueret, & quātū quisq; in literis proficeret, publi-
co periculo experiretur. Hunc in finē Goanas scho-
las in India auxit, addito Philosophiæ magistro,
qui tunc Antonius Quadrius fuit, domi forisq; ma-
gna vir auctoritate, & prouincialis munere ante Gō-
zalū proximè perfunctus. Quin etiā Gonzalus ipse,
absoluto Prouincialis officio, antequam ad Cafres
proficiseretur, Philosophicas scholas sāpius repe-
tebat. Interdū. n. publicè disputabat; nōnūquā ma-
gistri locū vicesq; supplēs, nūc defendēdis thesibus
præterat, nunc aliquid discipulis exponebat: atque
hæc & cætera omnia ad hoc genus pertinentia non
minore cura, quā cum Prouinciā regeret, voluptate
certè multò maiore præstabat. Nō contentus singu-
lis Veneris diebus, vt in Societate moris est, priuatū
in sacellum, locum ve alium, cāpanæ signo cōuoca-
tos socios ad pietatis opera exhortari, ipsis quoque
diebus Dominicis à prædio, eadem illa hora, quæ
recreationi est assignata, cū iisdē sociis de virtutib.
ac vitiis, quæ Societatis instituto vel prodeesse ma-
gis, vel magis obesse possunt, rogatis vtrō citroque
sentētiis vtilissimos habebat sermones.

De secularium domibus inuisendū.

C A P. XI.

Quemadmodum seculares viri ipso morum ge-
nere à religiosis valdè differūt, cùm sint lōgē
inter se diuersæ vtrorūq; viuendi rationes, ita ferè
nihil istis & quæ incommodat, atque ea, quam cum
illis, cum humanis officiis, cum mutuis collo-
quiis

quiis ad animi salutem nihil pertinentibus, contrahant sicutq; amicitiam & familiaritatem. Nec verò eorum tantum secularium, quibus aliquid labis inspergitur, sed illorum etiam, quorum vita moresque probantur, noxia religioso consuetudo est; siquidem contingere vix unquam potest, ut hisce familiaritatibus non ipsi aliquid hæreat, quod et si comparere in seculo sine turpitudine potest, transferri tamen ad religionem sine damno & piaculo non potest. Ut autem ardere rubum, nec comburi; ita cùm aliquo familiariter agere nec eius moribus imbui, nō miraculo simile, sed miraculum planè est. Ob idq; ut opinor, religiosus quidā ac pius vir aliquādo dixit, nunquā se cū hominib. egisse, quin dominum minor homo redierit. Vocabat igitur Gonzalus, ne socij, nisi ratio grauis aut necessitas cogeret, exteros amicos inuolum irent, aut huiuscmodi officiis tererent tēpus. Aiebat n. talibus ex reb. quæ ab religiosa disciplina nō minimū abhorret, nō in vniū aut alterū dūt̄ xat religiosū, sed in ordinē s̄xp̄ totum grauia dāna induci. Etenim consiliū hoc ad Societatis utilitatē prudenter à Gonzalo susceptum, secus ac debuit ab externis quibusdam expositum, querimoniis causam dedit, cū diceret, valde esse ab humanitate alienū, debitissimis salutationibus aditum intercludere, & hominum ab se animos, insulta seueritate alienare. Cuius rei factus certior Gonzalus æquum iudicauit, consilij sui rationem palam exponere. Quodam igitur festo die, cùm haberet concionem ad populum, nonnulla reperio dixisse, quæ in Latinum sermonem ex Lusitano fideliter cōuersa, hanc efficiunt sententiam: Accepi, auditores optimi, esse inter vos, qui non modò xgrē ferant, sed etiam querantur, quod domos suas, salutandi ac

visendi ipsos gratiā, non adeamus. Doleo sanè quod cuiquam molestissimus, cum nihil, secūdūm Deum, optemus magis, quām vt omnibus, iisque maximē, qui suis nos beneficijs magis deuinciunt, simus grātissimi; vt quod nostri muneris est, omnibus possimus pro nostra tenuitate esse vtiles. Velim paululū cōsideretis, quām tenerae adhuc ætatis Societas no-stra sit, quamque ab huiusmodi officiis hanc ipsam ob causam libera & imminis. Sed & illud cuique certum esse debet, si necessitas adsit ad animi salu-tem pertinens, valdē esse à religioso alienum, secularium adire domos, hisque salutandi atque inui-sendi occupationibus implicari. Hæc enim una est & certa ianua, eaque latissimē patens, qua in religiosas familias prophani mores facili aditu ingre-diuntur; breuique fit, vt quæ prius erat religiosorum sodalitas, in secularium contubernium nullo negotio transeat, & schola virtutum in vanarum consuetudinum gymnasium commutetur. Vsuetiā, nec rarò, venit, vt miser religiosus externum adi-ens inuisensque amicum, vnius horæ spatio totum perdat spirituale lucrum, quod integrum per an-num difficulti ac laborioso virtutum exercitio cō-parārat. Cuius ego rei non alios, præter meipsum, adhibere testes volo. Quoties enim huiuscē inanis officij causa alicuius dōnum adij, id sanè non mi-nimo meo dāmno expertus sum, vt cum ē collegio egrederer, sedatum tranquillumque haberem ani-mum, ac rerum inutilium curis & cogitatione va-cuum; cùm autem à salutatione redirem, non in tra-me, aut in me, sed in ipsis, quas videram, quasque audieram, rebus totus ac penitus essem. Quod si creditis (date mihi, obsecro, hanc veniam, vt quæ sentio, dicam liberè) si creditis, inquam, obilla quæ in nos confertis beneficia, ad hoc officij genus

pose esse ad strictos, atque hoc vobis gratitudinis nomine debere, ut quoties vultis, ad vestras iremus domos, & inutiles vobiscum sermones conferamus; non tanti emimus poenitere; si hanc à nobis grati animi significationem expectatis, alios quærite, quibus isto modo benefaciatis, nobis non expedit tam vili pretio religiosam libertatem & disciplinam vendere. Utinam sic essetis in Deum affecti, deque dininis rebus agendi ea vestris animis vis, atq; is ardor insideret, ut colloquendo incitare alios ad virtutem possetis; ad vos sanè, veritasque in domos non inuiti, non rogati, non beneficiis allecti, sed faciles, sed libentes ac læti magnō animi impetu reparemur. Hęc è sugestō Gonzalus concione frequente. Enim verò à sacerdotalium colloquiis, nisi de rebus essent ad animi salutem spectantibus, sic abstinebat, ut non solū neminem iret salutatum amicitiae causā; verūm etiam, qui ad ipsum veniebant, eos nollet audire, nisi de spiritualibus rebus loquerentur,

De ratione concionandi, & confessiones audiendi.

CAP. XII.

NVllis, vt suprà dixi, laboribus, nullisque deterreratur vitæ incômodis, quo minus enixè elaboraret, ut quāntū posset, quā cōcionibus, quā cōfessionibus oēs mortales ad pietatē impelleret. In locis variis ter sēpè & quater diebus singulis cōcionabatur, idq; plerūq; tanta animi contentionē, ut aliquando pulpitū incautē cōcutiēs, manū clauso trāsfixerit: cūq; multus ex vulnere sanguis exiret, idq; aduerterēt omnes, ac nōnulli etiā, ad ligandam plagā, sudariola in pulpitū mitterent, ipse solus videcōdiūt, nec tūc dolore sensit, nec ex fluentē vidit sanguinē, nec murmur audiuīt & strepitū con-

170 VITAE GONZALI SYLVERIAE
cessus, sed cōclusa peroratione, rem iam frigidā de-
prehendit. Cū rursum ad serenissimam Elisabethā
Odoardi principis vxorem, priuato in sacello verba
faceret, tantam in dicendo contraxit oris siccitatē,
vt princeps ipsa Elisabetha, rem obseruans, afferri
iussit vrceolum aqua plenum, quā Gonzalus lingu-
am humectaret, & vterius pergeret. Allatū vrce-
olum ex matris mandato in manus accepit serenissi-
ma Maria, tenera tum ætate puella, postea Alex-
andro Farnesio Parmēsi duci in matrimonium col-
locata. Ante Sylueriam se fisiit, & aquam offert. Ille
dicendi impetu abreptus, p̄git porrò, adstantem
cum aqua, & offerentem Mariam non aduertens;
tamdiuq; suspensam atque expectantem coram se
tenet, donec Elizabetha mater, nō minus filiæ ino-
destiam & patientiam, quām Gonzali ardorem ad-
mirata, ipsum lepidè monet, adstatis puellæ, & ex-
spectatione defessæ misereatur. Tūc aduertens Gó-
zalus quantum ante se principē habeat, ingenuo ru-
bore suffusus, quadāque oris ac totius corporis si-
gnificatione beneficij magnitudinē testas, vtrāque
serenissimam Principē, matrē & filiā, magna ani-
mi demissione veneratur. Cæterū etsi huiusmodi
pietatis officia eò illustriora sunt, quò à digniorib.
exhibentur; tātū tñ splendoris & gratię nobilitati
cōferunt, vt in magnis Principibus nihil videatur
esse spec̄abilius, nihil etiam magis acceptū. Quan-
tum decoris peperit augustæ Maximi Imperatoris
vxori, quod Martino Turonensi domi suę conuiuiū
apparārit; propriis manibus mensam strauerit, fer-
cula detulerit, accubāti adstiterit, & omnes humili
ancillæ partes erga sanctū virum perfectissimè ex-
pleuerit; sed habebat Elizabetha & Maria, quos se-
querentur non minus sanguinis, quām pietatis au-
ctores. Ferunt Alfonso Henrīquium, primū Luh-

sanorū Regē, & Reginā Teresiam eius vxorē, quoties Theotonium videbant, regularium canonicorum Priorem (videbant autem frequentissimè, cum is Conimbricæ esset, vbi tunc Regis curia) consueisse ad genua accidere, & vii sanctitatem demissè venerari. Ioannem quoque Regem, eo nomine tertium, serenissimam Mariæ patrum accepimus, viro cuidam egregiè pio, apud quem animi culpas expiabat, cùm ad sede nocte ventitaret, obuiam ire solitum, propria manu præferre facem, cubiculoru ostia aperire, appensa aulę attollere, & cætera præstare, quæ famulorum sunt propria. His maiorum suorum exemplis à tenerima xitate enutrita serenissima Maria, hæreditariæ Lusitanorum principum pietati tantum addidit incrementū, quācum qui volet ex recentis memoriaz monumentis facile agnosceret. Sed ad Gonzalū redeo. Nondū illa erat in Societate lex, quæ terminū præscribit cōcionati. Ergo de virtutib. ac vitiis ita disterebat copiosè, ut plerūq; duas, sæpè tres horas dicēdo cōsumeret. Accedit etiā (mirū dictu) vt in oppido Tomario, quieto planè & attēto audiētiū cōsessu per totas atq; integras duodecim horas sine vlla corporis defatigatione aut interruptione tēporis cōciones duas vnā de vltima Christi cœna & rebus in ea gestis, alterā de eodē Christo patiēte & moriēte à vespera feriē quin tā maioris hebdomadæ ad sequentē diem cōtinēter habuerit. In Portuensi quoq; civitate diés plurimos verba ad populū faciēs, cum à secūda vel tertia post meridiē hora inciperet, tūc finis erat, quādo appetente nocte ad recitandā, in Deiparę Virginis honorē, Angelicā salutationē cāpanz in tēplis signū dabat. Tanta aut, tamq; admirabilis in homine erat diuinę cuiusdā eloquentiaz efficacia, vt fusissimo quamuis

172 VITAE GONZALI SYLVERIAE
orationis cursu, nullū tñ auditoribus tædiū afferret;
Etenim cōciones ille suas multò magis diuina mē-
ditādo quā libros legēdo, apparabat. Lōgo, n. tēpore
præter Breuiariū, Biblia sacra, & librū, quo sāctorū
Patrū vitæ describūtur, aliū prorsus nō habuit. Chri-
sti cruci affixi, & Deiparæ effigies eius erāt p̄cipui
libri ac potissimē bibliothecę partes. Hęc ille scripta
hęc maximē volumina euoluebat, cū se ad cōcionē
parabat. Qua ex lectione instructissimus p̄dibat ad
dicēdū. Quāquā verò eā Gózalus animi modestiā &
dimissione erat; vt abiectissimo cuiq; se facile sub-
mitteret, si tñ ad diuinā gloriā & animorū salutē sic
esse necessariū iudicabat, nemini prorsus cedebat.
Cū in India esset, vbi p̄feruidus ille coeli ac solis
ardor, q̄ relaxare solet corpora, pari interdū facili-
tate, sed maiori ruina ad animos penetrat, & in vi-
tiā dissoluit; videretq; cū sūma viuēdi libertate sū-
mā peccādi licetiā & īpunitatē sensim induci; pes-
sum ire bonos mores, patere cuiq; ad omnia scelerū
genera aditū amplissimū, vt idonea adhiberet mor-
bis remedia, sūma quoq; dicēdi libertate sibi vtēdū
cēsunt. Cœpit igitur pro cōcione in p̄fissimos diuini
humaniq; iuris corruptores inuehi stupra, adulteria
furta, rapinas, fœneratios quæstus, periuria, cæte-
raq; eiusdē generis mōstra q̄ neglectis agris sine vlla
cultura facile naseuntur & adolescūt, acerrimē in-
sectari; non ætati, non sexui, non conditioni, nō di-
gnitati parcere. Verūm hęc dicendi libertas magnā
viro inuidiam apud omnes ferē conflauit. Ut enim
quisq; sui amans est, ita palam fieri & redargui vitia
sua iniquē fert. Multa igitur passim ab improbissi-
mo quoq; in Gonzalum iactari; alij mente captum,
alij superbū, & procaci nobilitatis fastu tumentes;
alij illiteratum ac prorsus idiotam; alij fœda alia
in ipsum effutiebant; quæ quoniam non mediocre

afferre possent rei Christianæ detrimentum, si ad ea
Gonzalus nihil respóderet, nec parum humani ge-
neris hostis (hæc n. erat iniquissimo spes) ex inutili
silélio lucraretur, ita Pater est deprecatus, vt & ob-
iecta mendacia mirabili dicétis modestia redargu-
ta reuinēlaq; fuerint, & nihil omnino animarū sale-
ti sit incōmodatū. Frequētissimā igitur cōcione sug-
gestū ascendēs hūc in modū coepit ad populū dice-
re: Palā in primis & apertè dicitis, me claritatē ge-
neris inflatum magni facere nobilitatē meam. Hoc
si verū esset, ingenuè cōfiterer, mallēq; vt cunq; va-
nus, quā mendax videri. Sed hoc vobis dare nō pos-
sum cū nulla mihi nobilitas ullo sit in pretio, prēter
eā, quā ex eo cōsequi possum, q̄ abiectissimus Chri-
sti seruus & inter omnes nostræ Societatis homines
minimus sim. Dicitis, me iimperitū esse, & planè id-
iotā. Hoc etiā vobis dare non possum, cū multos an-
nos in literarū studio, non sine fructu, vt credo, po-
suerim, & Sacré Theologiæ doct̄or cr̄eatus sim. Dici-
tis insanū esse & de statione mētis deiectū. Hoc verū
est, negare nō possum, & propter hāc vnā veritatem
cetera omnia, q̄ mihi falsò obiicitis, vobis cōdono.
Quod ad cōfessiones attinet, breuiter dico, vix cre-
di posse; quā in iis audiēdis fuerit assiduus, quā pius,
q̄ negligēs sui. Quidquid à reliquis muniis supere-
rat tēporis, totum id cōfidentibus dabat: & quā
quisq; videbatur humilior, & abiectior, eō maiori
cū alacritate & voluptate illū audiebat. Ad destina-
tū locū veniens, lustrabat oculis expiandos; si q̄ in-
ter eos mācipiū esset, ab illo cōmūniter inchoabat;
Quāuis aut̄ hoc genus hominū & ppter innatā mētis
hebetudinē, & ppter abiecta vītē cōditionē plerūq;
deterrimū sit; fatebatut tñ Gonzalus sub hisce vilibus
palliolis latitare nōnū quā spiritus ingētes, & Deo
plenos

174 VITAE GONZALI SYLVERIAE
plenos; idq; nō semel expertū se. Illud etiā testatus
est, dū varia per oppida vageretur, excepsisse se cō-
fessionē ancillę, cui ne pfectissimā quidē monialem
auderet anteferre, tāta erat animi sāctitatem, tāto ar-
debat Dei amore, tāto pfectus sui studio tenebatur.

De exemplo vitæ alijque virtutibus.

C A P. XII.

Quemadmodū nihil ferè Reip. perniciosius est,
quā vt malo principi subiiciatur, ita nihil ferè
salutarius, quā vt optimos habeat magistratus. Mutu-
n. sunt imperia sine imperatis exēplo; & qui pra-
qè agit, quāvis recte iubeat, magis plerumq; nocet
nuā, pdest. Illa demū vox ad intimā penetrat, magnō
Gregorio teste, quā dicētis vita cōmēdat. Hinc in-
ter sapientes constitutū, hominū Societates tū maxi-
mē à Deo puniri, cū eas ipse finit à prauis magistrati-
bus gubernari; tūc aut eximiū ab eodē accipere be-
neficium, cū iis cōmittuntur rectoribus, quorū non
minus exēplo, quā imperio dirigantur. Cū verò tāta
virtutis vis & potētia sit, vt in quolibet cōspecta, eos
quoq; ad sui amorē exciter, qui sunt ab ipsa quā ma-
xime alieni, ad permouēdos tñ subditorum animos;
atq; ad omnē recte agendi rationē, quādā quasi im-
petu cōpellendos nihil integra atq; incorrupta Re-
ctoris vita cogitari pōt efficacius. Virtus. n. in publi-
co magistratu vēluti in sublimi atq; illustri loco si-
ta, quēadmodū pulchritudinē suā atq; præstantiā e-
videntiū explicat, ita sese potētius cōspicentibus
cōmēdat, inq; eorū animos & pectora multō altiū
insinuat. Sed quanquā is sēper Gózalus fuit, eāq; per-
dēs vitæ & ætatis suæ gradus tenuit viuēdi ratiōnē,
vt omnibus admirationi fuerit & exēplo, quādō tñ
aliis cū potestate præerat, tū verò eius virtutes ma-
ioribus quasi theatris ppositæ diuinius quiddā spi-
rabant, multoq; & admirabiliores erāt, & ad sui i-

imitationem omne genus hominū, potissimum subditos vehementius alliciebat. Animo in eos erat ad eō beneuolo ac miti, nihil ut esset illius monitis dulcior, nihil imperio suauius. Rogare videbatur cūm præcipiebat, tanta in eius iussis erat lenitas: amari enim malebat, quā timeri, quod sciret beneuolentiæ vim esse maximā, timoris minimā. Sic eum tñ amabant omnes, ut eximiè quoq; reuererentur. Cæterū quæ duo in Magistratu requirit Plato, ut nequæ ad suam, sed ad reipub. vtilitatē referat quæ agit, neque aliquā cōmunitatis partem ita tueatur, ut reliquas deserat: hæc ille in primis ita seruabat, ut nō suis, sed subditorū cōmodis prorsus seruiret; eoq; modo singulos amplecteretur, ut quisq; putaret se illi præceteris carum esse. Mensæ accūbens, ut cibū sumeret, ab Deo inchoabat opus, oculos primū tātisper in sublime attolens; iis dein demissis modestè socios lustrabat, ut si quid vlli deesset, afferendū curaret. Sicut verò magnoperè curabat, ne illa subditis desiderarentur, quæ pro religiosa frugalitate videbatur esse ad viētū necessaria, ita etiā apprimè cauebat, ne quis ex suis absq; iustissima causa à cōmuni reliquorū via hæc in parte deflecteret. Quare vbi necessitas nō vrgebat, nihil patiebatur esse non cōmune; atque istas siue in viētu & cultu, siue in rebus aliis exceptiones, vti quasdam communis vitæ pestes, & religiosæ disciplinæ quām maxime aduersas ab Societate ablegare pro sua virili laborabat. Hæc ob causam cū Prouincialis munere in India fūgeretur, collegij Goəni subministro & choro ad se vocatis expressè mādat, vt in iis, q; ad ipsorum pertinēt ministeria, perfectā seruēt cū omnib. æ qualitatē; Prouincialis Rector, ceteriq; dēs, cuiuscunq; antiquitatis & auctoritatis sint, absq; vlo discribantur.

176 VITAE GONZALI SYLVERIAE
crimine eadē cōmunis mēsē vtātur lege. Vnius tātū
habeatur ratio Ioannis Nonij Aethiopię Patriarchę
id.n.hominis dignitatē postulare; quāuis ipse ex a-
nimi submissione nullo ab aliis delectu seiūgi velit
In loquēdo sic erat cāutus & circūspectus, vt grauis
quidā vir Societatis Sacerdos, quocū ipsi arcta fuit
ac diuturna consuetudo, firmiter assuerit, nunquā
se ab eo ne verbū quidē vnū audiisse, p̄cesset vanū aut
leue, quodve ex doctrina magni Gregorij aut ratio-
ne careret iustæ necessitatis, aut intētione piæ utili-
tatis. Si quē sciebat ex subditis mōrōre alieno, alio
vo animi morbo cruciari, quiescere nō poterat, do-
nec ipsū aut per se, aut alterius operā, ab illo malō
liberaret. Quādo à prandio vel cōēna (quo tempore
per horæ spatiū honestæ recreationis gratiā mutua
inter suos colloquia Societas permittit) siue q̄ x-
groti nō essent quos tūc inuiseret, siue quācunq; ali-
am ob causā, ad veletudinariū nō ibat, interdū coco
operā dabat in culina, escaria lauans, & tergens va-
sa; interdū cū eodē coco aut cellario, aliouē rei do-
mesticæ adiutore de spiritualibus rebus cōferebat
sermōnes; interdum cū nouitiis agebat, eosq; plenis
Deo verbis ad omne virtutis opus inflāmabat. Op-
tabat verò maximè, vt inter ea de quib. ex Societa-
tis p̄scripto colloqui socije eodē recreationis tēpo-
re debēt, de B. P. Ignatij, & eorū, quos ille in consti-
tuēda fundādaq; Societate primos adiutores habuit
virtutib; & rebus gestis in primis agerēt, vt partim
gratia recordatione, optimorū virorū meritis acce-
p̄ta referrēt plurima & maxima beneficia, quibus æ-
tēnū Numērā liberaliter, tāq; amplè Societatē istā
tumulsuit, partim domesticis excitati exēplis ad o-
inne genus virtutū, atq; ad illas potissimū, q̄ vidētur
esse Societati niāgis, ppriā, ardentiūs contenderent.

F I N I S.

